

«Alt hva mødrene har kjempet»

*En analyse av det kvinnepolitiske arbeidet i
Kjerringråd–kvinnepolitisk tidsskrift
1975-1986.*

Elin Strand

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

UNIVERSITETET I BERGEN

VÅREN 2017

«Alt hva mødrene har kjempet»

En analyse av det kvinnepolitiske arbeidet i *Kjerringråd – kvinnepolitisk tidsskrift* 1975-1986.

© Elin Strand

2017

«Alt hva mødrene har kjempet»

Elin Strand

<https://bora.uib.no/>

Abstract

The master thesis aims to map and debate how the Norwegian magazine, *Kjerringråd* – *Kvinnepolitisk tidsskrift* (loosely translated to The Women's counsel's magazine), published between 1975-1986, portrayed different political women's issues that interested the feminist environment at the time. The women behind the magazine all had a background in academia, and this influenced the contents that they embraced. The main political focus in this thesis is the fight for self-determined abortion, the fight against pornography, the debate surrounding the newly established discipline Women's Studies, and the debate of feministic misandry vs. sisterhood.

Kjerringråd aimed to be an unbiased project linked to the feminist political movement in Norway. The movement was a pluralist movement. The biggest groups were Kvinnefronten and Nyfeministene. *Kjerringråd* invited a range of people, with diverse connections/affiliations in the women's movement, to write and debate, striving to cover the Norwegian feminist movement as a whole. However, in their struggle to initiate a more united and cooperative feminist movement in Norway, *Kjerringråd* ended up choosing sides in several of the political woman issues, and therefore also failed in their ambitions to be an unbiased project. It seems that *Kjerringråd* especially did not approve of Kvinnefronten's political expression, and their connection to the political party AKP, and argued that any organisation within the women's movement should strive to remain independent from any political party, to ensure their freedom.

The magazine was affiliated with the political Left and their political values, but in the 80's, when the political environment changed from Left to Right, *Kjerringråd* did not follow. They did not agree with the new focus on the individual over the community, and continued their work and style from the 70's, not wanting to change. After the movement had won their biggest fights in the 70's (self-determined abortion being the biggest), it also seems that *Kjerringråd* struggled to find new and engaging topics to write about, that would reunite the feminist energy from the 70's. Neither did they follow the modernisation of the public media, that in the 80's found new and more efficient ways to reach the public. In many respects *Kjerringråd* became outdated, and in a time when the women's movement was losing members they did not manage to hold on to their readers. Since the beginning all work related to the magazine (editing, writing, lay out, etc.) had been done on a voluntarily basis, and after eleven years the editorial community moved on to other projects.

Forord

Først en stor takk til min veileder og motivator, Inger Elisabeth Haavet, for stødig oppfølging og gode råd underveis i arbeidet frem mot en ferdig masteroppgave. I tillegg ønsker jeg å takke professorer og studenter ved seminaret *Individ, kultur og samfunn i Europa etter 1800* for gode diskusjoner og tilbakemeldinger underveis i masterprosjektet. Uten dere ville det ikke blitt noen oppgave.

Jeg vil også takke øvrige venner og medstudenter for å ha gjort studietiden til en opplevelse jeg vil se tilbake på med glede. Både store og små verdensproblemer har blitt løst i løpet av de mange kaffepausene jeg har delt sammen med dere. Tusen takk til Marita Nygård som har lest korrektur, og kommet med nyttige innspill underveis.

Til mine foreldre, Astrid og Kjell Arne, takk for deres evige optimisme og hjerterom.

Til min samboer, Øystein, for god støtte og stor tålmodighet.

Bergen, 15.mai 2017

Elin Strand

Innhold

Kapittel 1: Innledning.....	1
Problemstilling	1
Historisk bakgrunn	1
Metode.....	6
Kilder.....	12
Oppgavens gang	16
Kapittel 2: Det ideologiske utgangspunktet; organisering, synliggjøring, bevisstgjøring og frigjøring.....	18
En feministisk organisering.....	18
Synlig- og bevisstgjøring	25
Kvinnefrigjøring.....	32
Oppsummering	35
Kapittel 3: Å ta regi over egen kropp	37
Kropp og seksualitet; et tabu	37
Prevensjon	40
Psykisk, fysisk og seksualisert vold	43
Oppsummering	45
Kapittel 4: Fra samling til splittelse; selvbestemt abort og porno	47
Selvbestemt abort	47
Porno: seksualundervisning, kvinneundertrykking eller uvitenhet?	51
Organisatorisk brytningstid	56
Oppsummering	61
Kapittel 5: Kjerringer i academia; kvinneforskning	63
Hvorfor kvinneforskning?	63
Fag og politikk	67
Kvinnekultur.....	73
Kvinneforskning og kvinnebevegelse	77
Oppsummering	82
Kapittel 6: Mot slutten; høyrebølge, mannshatdebatt og et fragmentert søsterskap	84
Tematisk fragmentering	84

Politisk skifte; fellesskapet visner og individet blomstret.....	85
Et fornyet mediebilde	88
En kvinnebevegelse i endring	92
Mannshatdebatt og søstersolidaritet	97
Oppsummering	104
Kap.7: Konklusjon	106
Litteratur.....	110
Kilder.....	114

Kapittel 1: Innledning

Denne masteroppgaven undersøker hvordan det kvinnepolitiske arbeidet ble avgrenset og definert i det norske bladet *Kjerringråd – Kvinnepolitisk tidsskrift* i perioden 1975-1986. Som et tidsskrift med særlig fokus på kvinnepolitikk vil *Kjerringråd* kunne fungere som et vindu inn i datidens kvinnebevegelse, og være et eksempel på hvordan politikkbegrepet kom til å bli både utvidet og forandret. Oppgaven har som hensikt å gjennomføre en kulturhistorisk analyse av bladet, for så å kunne vise hvordan ulike politiske emner ble løftet frem og fremstilt i bladets ulike spalter. I dette kapitlet vil jeg introdusere tema og problemstilling, og gi en begrunnelse for valgt kildemateriale og forskningsmetode, og samtidig også diskutere oppgavens struktur og tematiske vektlegginger.

Problemstilling

Hvordan avgrenses og defineres det kvinnepolitiske arbeidet i tidsskriftet KjerringRåd – Kvinnepolitisk tidsskrift fra 1975-1986? Hvilke føringer for videre arbeid og politiske ståsteder innad i kvinnebevegelsen kommer til uttrykk gjennom tidsskriftet? Kan man finne tegn på at tidsskriftet, og dermed også kvinnebevegelsen, forandrer kvinnepolitisk uttrykk eller ståsted i denne perioden, i så fall hvordan og hvorfor?

Historisk bakgrunn

Europa hadde i første halvdel av 1900-tallet vært preget av krig og økonomisk ustabilitet, men etter andre verdenskrig stabiliserte dette seg betraktelig. Hjemme i Norge så man utviklingen og framveksten av en sterk velferdsstat i positiv økonomisk vekst, som ble ytterligere styrket av oljefunnene på 60-tallet. Velferdsstatens vekst var basert på høy deltakelse i produksjonen, som igjen stimulerte behovet for økt arbeidskraft. Kvinnenes inntog inn i yrkeslivet forsterket deres egen forståelse for kjønnet undertrykking. Kvinnesak fikk ny vind i seilene etter år med stagnasjon. Gamle kjønnsrollemønster ble for trange i den nye økonomiske virkeligheten, og stadig flere kvinner ønsket å delta i arbeidslivet med den frihet og selvstendighet det innebar. Husmorepoken forvitret, og nye kjønnsrollemønster så dagens lys. Ideene om det sosialt skapte kjønnsidealet fikk gjennomgripende samfunnsmessig betydning for den nye kvinnebevegelsen på 70-tallet, og slik forsterket også ideer og økonomi hverandre i retning økt likestilling.

Her hjemme kom den nye bølgen av feminisme til uttrykk gjennom framveksten av kvinnebevegelsen på 1970-tallet. Denne nye generasjonen av feminister mente å representere en mer dagsaktuell vinkling- og politikk på gamle og kjente feministiske temaer som kvinneundertrykking, kvinnesak, kvinnekamp og kvinnefrigjøring, og ønsket en mer radikal kvinnepolitikk enn de eksisterende kvinnesaksorganisasjonene sto for. Stemningen, språket og formen på debattene var både mer aggressiv og pågående enn tidligere, og var en bevisst strategi for å avspeile fortvilelse, tretthet og frustrasjon over kvinnesituasjonen. Denne uttalte frustrasjonen gjaldt både innad i bevegelsens egne rekker, men også utad i det offentlige mediebildet.¹

Bevegelsen blomstret og vokste raskt i en tid hvor venstresiden av politikken hadde stor fremmarsj i hele den vestlige verden, også her hjemme, og de fleste av kvinnebevegelsens aktører kan sies å ha hatt politisk tilknytning mot venstre. Venstresidens politikk var tuftet på sterk kritikk av kapitalismens hvite, rike herrer, og man søkte derfor å oppreise samfunnets glemte og undertrykkede grupper, deriblant kvinnene. Som følge av 70-tallets nye giv og engasjement for kvinners stilling og funksjon i samfunnet, ser vi at *forståelsen* av politikkbegrepet i denne perioden fikk en ny og utvidet betydning. Slagord som «det personlige er politisk» viser hvordan kvinnebevegelsen sørget for en utvidet forståelse av politikkbegrepet, og bevegelsen agerte slik mot «det etablerte mannsamfunnet», patriarkatet.

Den nye norske kvinnebevegelsen red på en internasjonal feministisk bølge. Bevegelsens ulike grener arbeidet for å bedre kvinnesituasjonen i samfunnet, ofte gjennom politiske krav og målsettinger, og selv om de ofte kunne være uenige hadde de likevel et felles mål om å synliggjøre kvinnen, og bevisstgjøre samfunnets kvinneundertrykking. Det har blitt hevdet at det fantes flere bevegelser,² men jeg vil her arbeide ut ifra forståelsen av at det kun fantes én (mangfoldig og sosial) bevegelse. *Kjerringråd* bruker selv denne forståelsen, og for å ikke skape konflikt eller misforståelser i argumentasjonen og drøftingen vil derfor oppgaven ta utgangspunkt i den samme forståelsen.

Kvinnebevegelsens tanker og ideer om at kvinner og menn måtte få like rettigheter og muligheter i samfunnets ulike strukturer spredte seg raskt, det være seg i jobbsammenheng

---

¹ Avsnittet av basert på; Danielsen, Hilde (2013): *Pasjonert politikk – danningen av den frigjorte kvinnen på 1970-tallet*. I Danielsen, Hilde (red.): *Da det personlige ble politisk. Den nye kvinne- og mannsbevegelsen på 1970-tallet*. Oslo : Scandinavian Academic Press/ Spartacus forlag AS. S.30-32

² Haukaa, Runa (1982): *Bak slagordene – Den nye kvinnebevegelsen i Norge*. Oslo, Pax Forlag. S.10.

eller på hjemmebane, og skapte store, offentlige og opphetede debatter. Disse tankene og ideene fikk følger for samfunnets høyeste organer fordi de krevde tiltak og reformer som måtte ordnes på politisk nivå, og den fornyede forståelse av politikk betød at problemer som tidligere hadde hørt privatlivet til, nå ble offentlige politiske temaer. Slagordet «det private er politisk» uttrykte også feministenes og bevegelsens ønske og tro på at det var mulig å gjennomføre grunnleggende endringer mellom tradisjonelle familieforhold og arbeidslivet, som langt på vei utfordret de etablerte samfunnsstrukturene. Slik ble tradisjonelle feministiske temaer med på å skape et moderne politikkbegrep.

Stadig flere kvinner valgte også høyere utdanning, og for svært mange ble studietiden en mulighet for politisk engasjement, ofte gjennom organisasjoner tilknyttet den nye kvinnebevegelsen og deres feministiske bevisstgjøringsprosjekt. Eirinn Larsen (historiker) har vist at det ved universitetet i Oslo ble arrangert politiske og faglige møter hvor unge kvinnelige studenter ble oppfordret til dannelse av grupper og organisasjoner. Både Nyfeministene og Kvinnefronten, som var blant de største kvinneorganisasjonene, hadde sine stiftelsesmøter ved universitetet.³

Fordi en bevegelse er i stadig forandring og utfoldelse er det en utfordring å prøve å forklare hva eller hvem den består av, ettersom det da naturligvis blir en midlertidig beskrivelse. «Aktuelle kampsaker oppstår og forstummer av ulike grunner, temaer videreutvikles og forsvinner kanskje ut av debatten, nye temaer trekkes inn, grupper dannes og oppløses.»⁴ Den nye kvinnebevegelsen på 70-tallet var sammensatt av ulike organisasjoner, som også var i stadig utvikling. Forholdet mellom organisasjonene var dermed også i stadig forandring, der organisasjonene i perioder hadde svært nær kontakt, for så å bryte omtrent all kommunikasjon på tvers av en eller flere av organisasjonene. «Hver av organisasjonene har sine spesifikke mål, organisasjonsform, arbeidsmåte og utarbeidet teknologi».⁵ I tillegg var det også mange kvinner som sto utenfor organisasjonene og andre stabile tiltak og grupper, men som likevel hadde påvirkningskraft.⁶ Bevegelsen var derfor svært mangfoldig og variert, både når det gjaldt struktur og politikk. Ofte hang disse to sammen. Felles var likevel problematiseringen og bevisstheten rundt kvinnenes undertrykkelse, og kravet om å endre dette. Fordi bevegelsen

---

³ Larsen, Eirinn (2011): *Jubileumshistorie nedenfra. UiO og nye studentgrupper. Anker, Peder (red.): universitetet i Oslo. Samtidshistoriske perspektiver.* Oslo, Unipub.

⁴ Haukaa 1982:42.

⁵ Haukaa 1982:43.

⁶ Lindtner 2014.

primært jobbet ut ifra kvinnenenes egne *kvinne*-interesser og ikke andre gruppers behov, ble også menn holdt utenfor organisasjonene.⁷ Senere ble det også opprettet mannsgrupper som pekte fremover mot det offentlige Mannsrolleutvalget, og debattene som diskuterte om det burde være avgjørende for likestillingskampen å anvende kjønnsperspektiver på menn.⁸

Det er ikke min hensikt å gi en utfyllende analyse av de politiske holdepunktene til de ulike organisasjonene tilknyttet den nye kvinnebevegelsen på 1970-80-tallet. Det kan likevel være fornuftig med en kort oversikt da argumentasjonen i de kommende kapitlene henviser til flere av dem.

Nyfeministenes første gruppe ble dannet i 1970, etter at flere unge kvinner hadde latt seg inspirere av den amerikanske feministen Jo Freedman sitt besøk til universitetet i Oslo. Frem til 1973 ble det over hele landet startet flere uavhengige aksjons-og bevisstgjøringsgrupper som kom til å utfordre offentlighetens etablerte politiske former og forståelser.

Organisasjonen var kjennetegnet av unge kvinner som «ønsket en ny og annerledes feminisme i Norge»⁹ og som hadde latt seg inspirere av den nye kvinnebevegelsen i USA.¹⁰ Målet var å skape et mer rettferdig samfunn nedenfra. Ved å aksjonere og protestere mot samfunnets kvinnemyter skulle nyfeministene bevisstgjøre de øvrige samfunnsorganene på dets kulturelle kvinneundertrykking, og slik påvirke politikk og lovverk. I 1973 ble nyfeministene dannet i en landsomfattende organisasjon, «men la hele tiden hovedvekten på det autonome og spontane.»¹¹ det var ikke deres hensikt å erstatte mannssamfunnet med et nytt kvinnesamfunn, men å spre makten likt mellom samfunnets ulike grupper. «Flat struktur og organisering var et ledd i dette.»¹² Organisasjonen gikk i oppløsning på 80-tallet etter flere år med merkbart fragmentering. På det meste hadde organisasjonen rundt tusen medlemmer, som ikke egentlig var så mye, men nyfeministene satte likevel viktige fotspor i norsk politikk, og er i dag regnet som en stor del av 1970-80-tallets kvinnepolitiske historie.

---

⁷ Nagel, Anne Hilde (1995): *Politisering av kjønn – et historisk perspektiv*. I: Nina C. Raum (red.): *Kjønn og politikk*. Oslo, Tano. S.51.

⁸ Nagel 1995:51, Oftung, K. (red.) (1994): *Menns bilder og bilder av menn – en debattbok om menn og likestilling*. Oslo, Likestillingsrådet.

⁹ Lindtner, Synnøve (2015): *Nyfeministene – bevisstgjøring og mediesensasjoner*. Elektronisk ressurs.

¹⁰ Gulli, Brita (2003): *Nyfeministene*. Elektronisk ressurs.

¹¹ Lindtner, Synnøve (2015): *Nyfeministene – bevisstgjøring og mediesensasjoner*. Elektronisk ressurs.

¹² Lindtner, Synnøve (2015): *Nyfeministene – bevisstgjøring og mediesensasjoner*. Elektronisk ressurs.

Kvinnefrontens første gruppe ble dannet i 1972,¹³ og utviklet seg raskt til å bli den største kvinneorganisasjonen i Norge.¹⁴ Organisasjonen hadde grupper over hele landet, og organiserte mange sosialister. Organisasjonen vektla særlig klassekamp under kapitalismen, og ble en omstridt organisasjon med harde strider, både internt og eksternt.¹⁵ Den nære tilknytningen *Kvinnefronten* fikk til kommunistpartiet AKP (ml) var med på å skape stor debatt,¹⁶ og i 1976 dannet utbrytere den nye organisasjonen *Brød og roser*, men denne organisasjonen ble lagt ned i 1985,¹⁷ mens *Kvinnefronten* levde videre. *Kvinnefronten* gav også ut et medlemsblad som bar samme navn i den aktuelle perioden.

Mens *Nyfeministene* la hovedvekten på å bekjempe mannsdominansen i samfunnet, ville *Kvinnefronten* forene antikapitalisme med feminisme, hevdet historiker Ida Blom.¹⁸ Arbeidsmetodene til disse to organisasjonene var ulik. *Nyfeministene* anså en løs og flat struktur som beste løsning, og hadde en antihierarkisk holdning til sitt organisatoriske arbeid. Til forskjell fikk *Kvinnefronten* en sentralisert organisasjon med tette bånd til det marxist-leninistiske partiet AKP.¹⁹ Denne organiseringen fikk, som nevnt over, reaksjoner innenfor organisasjonens egne rekker, og utbrytergrupper danner alternative løsninger. Deriblant *Brød og roser* i 1976. *Lesbisk bevegelse* ble til i 1975, og var en reaksjon mot det heteroseksuelle hegemoniet i kvinnebevegelsen og samfunnet ellers.²⁰

Tidsskriftet *Kjerringråd* ble for første gang publisert i 1975, og gikk inn 11 år senere. I denne perioden gikk samfunnet gjennom et politisk skifte fra 70-tallets venstrebevegelse til 80-tallets høyrebevegelse, og kvinnebevegelsen opplevde at engasjementet og aktivitetsnivået som hadde symbolisert 70-tallets kvinnebevegelse tilsynelatende var gått litt trett og i liten grad smittet over på de nye generasjonene. Organisasjonene opplevde et markant medlemsfracfall, og et synkende aktivitetsnivå. Bevegelsen slet med å skape blest og oppmerksomhet rundt deres kvinnepolitiske arbeid, da media ikke lenger lot seg sjokkere. På 70-tallet hadde den nye kvinnebevegelsens lovforslag og kvinnekrav vært banebrytende, men i det nye tiåret hadde kvinnepolitikk blitt allmenne holdninger, og programfestet hos flere av de store partiene.

---

¹³ Lønnå, Elisabeth (2017): *Kvinnefronten*. Elektronisk ressurs.

¹⁴ Kilden (mangler forfatter) (2003): *Kvinnefronten*. Elektronisk ressurs.

¹⁵ Kilden (mangler forfatter) (2003): *Kvinnefronten*. Elektronisk ressurs.

¹⁶ Kilden (mangler forfatter) (2003): *Kvinnefronten*. Elektronisk ressurs.

¹⁷ Lønnå, Elisabeth (2017): *Brød og roser*. Elektronisk ressurs.

¹⁸ Blom, Ida, Sogner, Sølvi (red.) (2010): *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*. Oslo, Cappelens Forlag AS. S.369.

¹⁹ Blom et.al. (2010): *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*. J.W. Cappelens Forlag AS 369-370.

²⁰ Blom (et.al.) 2010:370.

Protestbevegelsen fra 70-tallet var i en viss grad blitt kanalisert inn i det etablerte system innen politikk og forskning.

Kvinnenes representativitet i offentlige verv steg betraktelig på 80-tallet og mange av kvinnebevegelsens aktivister gikk etter hvert over i den offentlige politikken. Helga Hernes lanserte uttrykket statsfeminisme på midten av 80-tallet, et begrep som søker å uttrykke et mer kvinnevennlig statsapparat. I 1981 fikk Norge sin første kvinnelige statsminister i Gro H. Brundtland. Den første Brundtlandregjeringen måtte gå etter valget samme år, og ble avløst av en Høyre-regjering ledet av Kåre Willoch. Da Brundtland i 1986 gjeninntok rollen med en regjering, der 8 av 17 statsråder var kvinner, vakte dette internasjonal oppmerksomhet. Innsettelsen av en kvinnelig statsminister illustrerer at kvinnene som gruppe hadde blitt fullverdige politiske medlemmer.

Til tross for (eller på grunn av) at kvinnene trådte inn i roller som tidligere hadde vært lukket eller foretrukket menn, og at samfunnet dermed så ut til å bevege seg i en mer kvinnevennlig retning, mistet altså den norske kvinnebevegelsen medlemmer, og man så at den feministiske politikken ikke lenger hverken sjokkerte eller engasjerte som i tiåret før. Den amerikanske feministen og journalisten Susan Faludi lanserte i 1992 backlash-teorien hvor hun hevdet at det i Amerika var en økt forståelse for at kvinnekampen hadde opplevd et tilbakefall, og at patriarkalske krefter spredte usanne rykter om kvinner, menn og barn som led nød under de siste tiårenes likestillingsarbeid. Teorien om tilbakeslaget ble også et tema her hjemme i Norge under konferansen *Backlash i Norge?* i 1993.²¹

Bladet *Kjerringråd* publiseres i en periode hvor vi ser antydninger til store samfunnsendringer. Gjennom å belyse de tematiske høydepunktene i bladet i perioden det ble utgitt (1975-1986) ønsker masteroppgaven å gi en analyse av tidsskriftets politiske- og kulturhistoriske uttrykk, og forsøke å se disse vektleggingene opp mot det kvinnepolitiske arbeidet ellers i den nye kvinnebevegelsen i Norge.

Metode

For å ha mulighet til svare på problemstillingen på en vitenskapelig og evidensbasert måte, må det legges ned noen metodiske arbeidsvalg. Formålet med metodedelene av kapittelet er å gi en oversikt over prosjektets metodologiske fundament slik at fremtidige lesere enkelt kan

---

²¹ Pedersen, Beate Tove m.fl. ((1994): *Backlash i Norge? Rapport fra en konferanse om kvinner i 90-åra*. Arbeidsnotat 1/94. Sekretariatet for kvinneforskning i Norges forskningsråd, Likestillingsrådet og Senter for kvinneforskning v/universitetet i Oslo.

følge argumentasjonens gang, og forstå hvordan jeg som forfatter har kommet frem til mine svar. Metod delen vil også fungere som et forsvar, eller bevis på oppgavens kredibilitet som et historievitenskapelig produkt.

Masteroppgaven tar primært for seg et skriftlig kildemateriale, *Kjerringråd- Kvinnepolitisk tidsskrift*, hvor målet er å analysere tekstene i et historisk perspektiv. Ved en gjennomlesning av alle *Kjerringråds* utgivelser i perioden 1975-1986 har jeg gjort observasjoner av hvilke kvinnepolitiske temaer og problemer som ser ut til å oppta stor plass i bladets utgivelser, og som derfor også må ha vært et viktig fokusområde for bladet. En masteroppgave er et forholdvis stort prosjekt som rommer mye informasjon, men jeg har likevel måttet ta bevisste og vanskelige valg i bestemmelsen av hvilke temaer som skulle få plass i oppgaven, og hvilke som skulle velges bort. En slik arbeidsprosess gjør det mulig å se de store linjene og utviklingene i bladet, men det er også en fare for at de små nyansene faller gjennom analysen.

Som hovedregel har jeg etterstrebet å ta opp de temaer som fikk gjentagende oppmerksomhet av bladet, og som i tillegg ser ut til å ha opptatt den nye kvinnebevegelsen ellers. Enkelte temaer eller diskusjoner skiller seg likevel ut ved at det kvantitativt ikke opptok stor plass (sett i sammenheng med andre temaer), men som likevel ser ut til å ha fått stor betydning for det videre arbeidet i bladet. Jeg har derfor også valgt å gjøre plass til noen av disse problemene.

Ved hjelp av sekundærlitteratur som tar for seg 1970- 80-tallet i en historisk kontekst, forsøker oppgaven å vise *Kjerringråds* tematiske veivalg i en periode hvor kvinnekampen er i forandring. Hovedfokuset vil være å tolke- og forstå tekstenes meningsinnhold og på den måten avdekke kildens ulike meningsnivåer. Nøkkelen er å finne tekstenes budskap, men også være bevisst på- og ta hensyn til ulike konnotasjoner og fortolkninger, samt forstå konteksten tekstene er oppstått i. Masteroppgaven tar derfor utgangspunkt i en kvalitativ og teksttolkende metode som er inspirert av flere teoretikere og tilnæringsmåter, men det er først ved å kombinere metodene at oppgavens problemstilling lar seg besvare på en konstruktiv og informativ måte. Oppgavens metodologiske fundament vil derfor bestå av elementer hentet fra alle de ulike metode- og analyseverktøyene gjengitt under.

Representasjonsanalyse blir i boka *Å gripe fortida*²² forklart som studiet av hvordan «ting, personar eller saksforhold blir fremstilte gjennom uttrykk som kan vere språklege eller ikkje-språklege».²³ Den øvrige hensikten med analysen er å kartlegge og vise den effekten de ulike representasjonene har fått gjennom historien.²⁴ I dette masterprosjektet vil det være å vise hvordan f.eks. *Kjerringråds* ulike fremstillinger, eller representasjoner, av ulike kvinnepolitiske temaer kom til uttrykk gjennom tidsskriftet. Dersom det er mulig vil det også være interessant å følge en representasjon av et bestemt tema over tid for å spore en eventuell utvikling. Hvilke temaer som vektlegges og hvordan disse ble politisk vinklet kan fortelle oss mye om tidsskriftets verdier og er derfor også viktige for analysen. Ulike tekster som f.eks. reportasjer, intervjuer eller diskusjoner inneholder alle budskap og innehar slik en historisk kvalitet. For det meste vil prosjektet ta for seg skriftlige representasjoner, men andre billedlige motiver som f.eks. karikaturer, fotografier og symboler innehar også et budskap som er verdt å legge merke til. Ofte gjenspeiler disse billedlige motivene det skriftlige arbeidet i bladet, som vil si at de innehar det samme budskapet, men de kan likevel fungere som en utfyllende del av masterprosjektets analyse da slike motiver ofte blir brukt for å forsterke eller underbygge tekstens poeng eller budskap.

Gjennom historiseringen av de ulike fremstillingene ser man hvordan «meininga med ulike representasjonar alltid vil vere bunden til bestemte kontekstar der framstillinga blir til, eller lesen»²⁵. Hvorfor tematiserer f.eks. *Kjerringråd* tematikken porno gjentatte ganger mot slutten av 70-tallet? Hva skjer i politikken både offentlig og internt i kvinnebevegelsen som gjør at pornodebatten får bein å gå på mot slutten av 1970? Ved å ha en representasjonsanalytisk tilnærming til kildene vil man kunne syne hvordan *noe* er bitt avbildet i sin egen samtid, og dermed også oppnå en forståelse for rammene rundt kildens tilblivelse. Hvilke ståsteder tok *Kjerringråd* i de ulike debattene, skilte disse seg ut fra øvrigheten av diskusjonene i den nye kvinnebevegelsen, eller kan man oppdage en form for konsensus?

For at jeg skal kunne oppdage eventuelle historisk skiftende meninger rundt representasjonen av det kvinnepolitiske arbeidet i *Kjerringråd* er det helt vesentlig at jeg også setter meg inn i

---

²² Andresen, Astri et.al. (20129): *Å gripe fortida. Innføring o historisk forståing og metode*. Oslo. Det Norske Samlaget. Det følgende avsnittet er basert på s.104-108.

²³ Andresen et.al 2012:104.

²⁴ Andresen et.al 2012:104.

²⁵ Andresen et.al 2012:104-105.

den historiske konteksten rundt bladet (*når og hvor*), og samtidig tar til etterretning *hvem* som har produsert kildene.²⁶ Det kan være nyttig å analysere hvorvidt skribentene i bladet skrev som privatpersoner eller som representant for en av kvinnebevegelsens organisasjoner. Samtidig må man være bevisst på at dersom personen hevder å skrive som privatperson, men har en kjent organisatorisk bakgrunn i f.eks. *Nyfeministene* eller *Kvinnefronten* vil man kunne anta at innholdet likevel kan være preget av dette. I så fall må dette vises gjennom eksempler og sitater. Ettersom bladet var et kvinnepolitisk tidsskrift vil det også være aktuelt å ta stilling til forholdet mellom antall mannlige vs. kvinnelige forfattere.

Sosiologen Stuart Hall viser i teksten *Representation*²⁷ til to ulike representasjonssystemer, hvor han skiller mellom mentale representasjoner og språklige representasjoner. De mentale representasjonene, både de konkrete (mennesker, objekter, etc.) og abstrakte (kjærlighet, fantasi etc.) gjør oss i stand til å tolke og gi ting mening. I følge Hall konstruerer man gjennom disse representasjonene et system, eller et nettverk hvor mening blir til. Nettverket danner et konseptuelt kart, og personer med omtrent lik kulturell bakgrunn vil derfor ha relativt like kart. Dette gjør dem i stand til å enkelt forstå hverandre. Som gruppe kan kvinner på tvers av klasseskiller inneha flere felles erfaringer og *Kjerringråd* var primært skrevet både av og for kvinner. I tillegg til dette hadde også majoriteten av disse kvinnene norsk- eller skandinavisk bakgrunn som styrket det kulturelle fellesskapet. Oppgaven vil også forsøke å vise *Kjerringråds* tilknytning til akademia, og lesergruppen til bladet må derfor antas å være til dels rettet mot andre kvinner med kulturell-akademisk bakgrunn.

Halls andre representasjonssystem fokuserer på språket, og dets nødvendighet og forutsetning for å kunne kommunisere og forstå hverandre gjennom konseptuelle kart. Men en felles forståelse mellom to parter krever at brukerne anvender de samme tegnene (Hall anvender ordet *signs*) for det samme. Hvis ikke forsvinner meningsinnholdet. Innad i den nye kvinnebevegelsen opparbeidet medlemmene etter hvert en egen språkbruk med ord og uttrykk som etter hvert utviklet seg til å bli politiske målsettinger. Kvinnefrigjøringsbegrepet, som vil bli tematisert i senere kapitler, var et eksempel på dette. Fordi kvinnebevegelsen på tvers av organisasjonene diskuterte spesifikke kvinnelige interesseområder, og fordi mange av disse ikke hadde blitt satt ord på tidligere grunnet patriarkatets stilling i samfunnet og politikken

---

²⁶ Andresen et.al. 2013:108.

²⁷ Hall Stuart (1997): *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE in association with The Open University. S.17

frem til da, vil det være spennende å analysere hvordan dette nye språket som var tuftet på et kvinnelig erfaringsrom var en medvirkende faktor i *Kjerringråds* kvinnepolitiske dekning.

Diskursanalyse, har sterke bånd knyttet mellom språkbruken og kultur, og kan derfor være et viktig verktøy for å forstå hvordan fenomener, i mitt tilfelle det kvinnepolitiske uttrykket i *Kjerringåd*, har blitt forstått i sin egen samtid. Det handler om å identifisere enhetlige språklige diskusjonsretninger, eller argumentasjoner i en bestemt kontekst. Begrepet diskurs har de siste årene fått større plass i både historiefaget og andre studier innen humaniora og samfunnsvitenskapen.²⁸

Begrepshistorisk metode, er et viktig verktøy for å kunne tolke og forstå språklige begreper i et historisk perspektiv. Reinhart Kosellecks *Geschichtliche Grundbegriffe*²⁹ er et svært viktig og anerkjent arbeid som også jeg har latt meg inspirere av i denne oppgaven. Særlig hans syn på hvordan begreper blir brukt og forstått ulikt gjennom historien, samt hvordan disse begrepene kan være nøkkelen for å forstå politisk strategi og tenkning. Begreper utvikler seg over tid, og dets semantiske betydning har derfor en egen historie. I denne sammenhengen vil politikkbegrepet, eller kvinnepolitikk i tidsskriftet *Kjerringråd*, være analysens forskningsobjekt. Hvordan defineres politikkbegrepet gjennom *Kjerringråd* og kan man spore en endring av forståelsesrammene for begrepsbruken i bladet i perioden 1975-1986?

Analysen vil også fungere som en inngangsportal til det politiske virket til kvinnebevegelsen ettersom bladet *Kjerringråd* var et av de mange prosjekter som spant ut fra bevegelsen. De politiske kampsaker, holdninger og tanker som ble presentert i *Kjerringråd*, kunne ha tette bånd til bevegelsen og det vil derfor være nødvendig å analysere bladets ståsted i de ulike diskusjonene. Representerte *Kjerringråd* noe nytt og annerledes, altså et politisk ytterpunkt, eller eventuelt om bladet holdt en nøytral posisjon og slik primært fungerte som formidler? Samtidig må man ta høyde for at begreper kan ha blitt brukt og forstått ulikt av enkeltpersoner i- og utenfor den nye kvinnebevegelsen. Forståelsen for *hva* bladet la i politikkbegrepet vil derfor være essensielt. Det vil dermed være et stort fokus på *hvordan* og *hvorfor* politikkbegrepet blir brukt.

Fordi *Kjerringråd* ble forfattet av mange ulike stemmer med ulik bakgrunn og tilhørighet til den nye kvinnebevegelsen vil det være viktig for oppgavens analyse å gjøre seg oppmerksom

---

²⁸ Andresen et.al. 2003:108.

²⁹ Koselleck Reinhart (2004): *Futures Past on the Semantics of Historical Time*. New York. Columbia University Press. Elektronisk ressurs. Følgende avsnitt er basert på s.75-92.

på at disse personene kan ha ulik forståelse av kvinnepolitikk som begrep. Det vil i den anledning være muligheter for å vurdere bladets evne til å samle, eller kommunisere mellom de ulike organisasjonene og retningene, eller samfunnet for øvrig. Forfatterne vil derfor få en sentral plass i analysen, som også er tradisjon i representasjonsanalyser. Det vil være en løpende vurdering av de ulike forfatternes intensjoner og formål med tekstene. Hva var det de ønsket å oppnå? Hva ville de formidle? Hvem ønsket de å nå?

Den britiske historikeren Quentin Skinner diskuterer i teksten «Motives, intentions and interpretation» forfatterens rolle i en tekst, og hvor tro vi som lesere skal være til forfatterens *egentlige* holdninger og intensjoner med en gitt tekst.³⁰ En lesers opplevelse er subjektiv, og en og samme tekst kan derfor oppleves forskjellig avhengig av hvem som leser den. Det er heller ikke sikkert at teksten oppleves av leser slik forfatter mente det da hun/han skrev den. Som forsker kan det være et nyttig å forsøke å synliggjøre det egentlige budskapet, men også vise til eventuelle mistolkninger. Selv om mottakerne for bladet *Kjerringråd* i hovedsak var aktive innenfor kvinnebevegelsen (enten organisert eller uorganisert) skal man ikke utelukke at forfatterne kan ha siktet på en større lesergruppe og ønsket at teksten skulle nå ut lenger enn som så.

I en begrephistorisk analyse er selvsagt ordet viktig, men også det ordet representerer, og den begrephistoriske metoden kan være en nøkkel til å forstå *Kjerringråds* kvinnepolitikk som et fenomen. All språkbruk skjer i en kontekst, og ordene man velger i gitte situasjoner er derfor ikke tilfeldige. Ved å kontekstualisere rammene rundt språkbruken kan man lettere gripe tak i, eller skape mening. Oppgaven tar ikke bare sikte på å forstå selve ordet kvinnepolitikk, men også det sosiale fenomenet rundt dette. Språkbruken og tematiseringen i tidsskriftet *Kjerringråd* valgte i sine utgivelser gir et innblikk i erfaringsrommet til menneskene bak tekstene, og den sannheten de levde i. Det viser hva som opptok og engasjerte kvinnekampen (det feministiske rommet), og aktørenes ulike holdninger til tingenes tilstand. En slik arbeidsmåte gir god innsikt i samtidens problemer og kan forklare bakgrunnen for ulike tanker, argumenter og holdninger som fant sted innad i bevegelsen. Språket uttrykker på den måten redaksjonskollektivet i *Kjerringråds* egne erfaringer, men også deres forventninger og forhåpninger. Disse språklige kodene og konvensjonene gjør det mulig for meg å svare på

---

³⁰ Skinner Quentin (2002): *Visions of Politics. Volume 1. Regarding Method*. Cambridge. S.90-102.

hvilke føringer bevegelsen la for sitt videre arbeid i en periode som var preget av store sosiale endringer.

Etter den språklige vendingen som reformerte historiefaget på 1980-tallet kom man til en ny forståelse av hvordan kontekst og opphavssituasjon påvirker bruken av kildene i historievitenskapelig forskning. Særlig ble språket og språkbruk satt under debatt, da man fikk en ny forståelse for at alle språklige ytringer, fremstillinger eller representasjoner alltid ville være preget og knyttet til den konteksten de ble til i (eller lest i). Dette kommer da i tillegg til den påvirkningen forfatter har hatt på tekstene, som betyr at alle tekster vil ha sterke bånd både til opphavspersonen, men også opphavssituasjonen. Meningsinnholdet i *Kjerringråds* tekster kan derfor fremstå ulikt eller annerledes alt ut i fra hvem som skrev dem, når de ble skrevet, av hvem de ble lest, og når de ble lest. Masteroppgavens kildemateriale inneholder en del diskusjoner og debatter mellom ulike aktører og en slik tekstanalyse vil kunne gi nye og spennende vinklinger. Utover det å avdekke meningen i en tekst, vil det også være svært viktig å ta for seg hva kilden *gjør* utover den trykte teksten. Å betrakte teksten som handling, og forstå formålet med teksten.

Retoriske virkemidler blir anvendt i nærmest i enhver tekst som ønsker å formidle et budskap på en oversiktlig og ikke minst overbevisende måte. I et masterprosjekt hvor man jobber med analyse av tekst vil man derfor kunne gjøre god nytte av kunnskaper rundt retorikk, og hvordan bruke dette i tekstanalyser. I de tilfeller hvor språklige uttrykk eller andre retoriske virkemidler er anvendt for å fremme et budskap vil det i et analytisk perspektiv være tjenlig å analysere hvorfor nettopp dette- eller disse virkemidlene ble tatt i bruk. Masterprosjektet ønsker derfor å vise hvordan *Kjerringråds* ulike tematiseringer og politiske holdepunkter blir fremmet gjennom ulike appellformer. Etos (troverdighet), patos (følelser), logos (logikk) er kanskje de mest kjente appellformene, og er begreper jeg kommer til å anvende meg av i analysen for å forklare hvordan og hvorfor ulike retoriske virkemidler ble tatt i bruk i *Kjerringråds* ulike tematiseringer.

Kilder

Følgende del av kapittelet vil være en vurdering av valgt kildemateriale, hvor målet er å vise hvordan disse kan gi svar på prosjektets problemstilling.

Tidsskriftet *Kjerringråd – Kvinnepolitisk tidsskrift* er dette masterprosjektets utgangspunkt, og derfor også oppgavens primære kildemateriale. *Kjerringråd* ble for første gang utgitt

8.mars 1975,³¹ og gikk inn elleve år senere i 1986.³² Tidsskriftet ble til i en periode med gode vekstvilkår for denne typen medier, noe flere grupper innenfor kvinnebevegelsen lot seg nytte av. Tidsskrift fungerte den gang som en enkel kommunikasjonsportal i en periode hvor flere kvinneaktivister søkte å spre det kvinnepolitiske budskapet. Tidsskriftene bidro til synliggjøring av samfunnets kvinneundertrykkelse, og dermed også som et middel mot undertrykkelse. Det ble derfor produsert flere lignende blader i samme tidsrom. Det mest nærliggende var *Kvinnebladet Sirene*, men *Kvinnefront* er også verdt å nevne, selv om forskjellene her er noe større ettersom *Kvinnefront* var et propagandablاد for organisasjonen med samme navn. *Sirene* var i likhet med *Kjerringråd* et organisatorisk uavhengig blad, men *Sirene* mangler det teoretiske utgangspunktet som *Kjerringråd* baserte seg på.³³

Redaksjonskollektivet skrev i bladets aller første utgave at de ønsket at *Kjerringråd* sammen med blant annet *Kvinnebladet Sirene* skulle utfylle hverandre, og hadde ikke til hensikt å fremstå som noen rival eller konkurrent. Fordi det til da ikke fantes et blad som i hovedsak fokuserte på den teoretiske vinklingen av kvinnebevegelsens feministiske prosjekter, følte redaksjonskollektivet i *Kjerringråd* at det ikke bare var plass, men også behov for et slikt blad. Den nye kvinnebevegelsen rommet «en mengde ulike ideer om både teori og praksis for kvinnefrigjøring. Motsetningene er i mange spørsmål sterke. Men hvorfor skulle en slik uenighet vær et onde? [...] Teori for kvinnefrigjøring lar seg ikke utforme over natten!»³⁴

Redaksjonen fungerte som et kollektiv, og besto primært av kvinner med bakgrunn i akademia. Selv hevdet også redaksjonen at fordi de hadde bakgrunn i «ulike kvinnepolitiske miljøer» med ulike oppfatninger på politikk- og kvinnekamp at de kunne tilby et bredt spekter av meninger. «Uenighetene skal ikke arkiveres i kollektivet, men luftes i spaltene.»³⁵

Redaksjonskollektivet opparbeidet et nært forhold til kvinneforskningsdisiplinene ved universitetene, som kan ha vært bakgrunnen for den teoretiske vinklingen i bladet. Det er også verdt å merke seg at i formuleringen «redaksjonskollektiv» ligger det føringer og forståelser av en anti-autoritær organisering av redaksjonen. En ideologi som kjennetegnet store deler av kvinnebevegelsen. «I Norge har anti-autoritære og andre sosialistiske retninger fått stor

---

³¹ *Kjerringråd* 1/1975.

³² *Kjerringråd* 1/1986.

³³ Haukaaa 1982:157-161.

³⁴ *Kjerringråd* 1/1975:4.

³⁵ *Kjerringråd* 1975:4.

innflytelse på og vært noe av drivkraften i den nye radikale kvinnebevegelsen.»³⁶ Denne form for arbeidsorganisering er også kjent som flat struktur.

Bladet sto hovedsakelig utenfor den nye kvinnebevegelsen fordi det ikke var direkte tilknyttet eller finansiert av en eller flere av organisasjonene, men regnes likevel som et av de mange prosjekter som oppsto i tilknytning til bevegelsen. Ved oppstarten i 1975 forklarer bladet at «Tidsskriftet er en egen stiftelse, og den økonomiske uavhengigheten garanteres gjennom egen finansiering og distribusjon.»³⁷ Bladet hadde et opplag på fire utgivelser i året,³⁸ hvor hver utgave konsentrerte seg rundt et hovedtema. Økonomien lente seg tungt på salg, men det har vist seg å være vanskelig å finne konkrete salgstall utenom i 1976 hvor redaksjonen oppgav at antallet abonnenter hadde steget jevnt og trutt siden oppstarten året før. Bladet hadde da nådd 2400 abonnenter, men her er ikke tallene fra løssalget regnet med, og man må derfor regne med at bladets rekkevidde også strakk seg utover dette. Mot slutten av 1970-tallet og over i 1980-tallet får man gjennom bladets ledere og spalten «Kjære Leser!» innsyn i dalende salgstall og manglende innbetalinger fra abonnenter, etter at redaksjonen gjentatte ganger henvendte seg til leserne angående problemet, men redaksjonen oppgav ikke konkrete salgstall, som gjør det vanskelig å si noe mer konkret rundt dette. Alt arbeidet i både redaksjonen, gjestespaltister og illustratører utførte dette på dugnad, og det ble ikke tatt ut lønn i hele perioden bladet eksisterte.

Fra 1976 mottok bladet en årlig økonomisk støtte på 15000,- fra Kulturrådet,³⁹ men «Dette er lite sammenlignet med det mange andre tidsskifter får. KjerringRåd er da heller ikke noe overskuddsforetakende – det er med nød og neppe det bærer seg.»⁴⁰ I tillegg hadde bladet i enkelttilfeller fått støtte fra ulikt hold avhengig av temanummer. I 1979 fikk de f.eks. støtte av Norges allmennvitenskapelig forskningsråd til nummeret «Hva er kvinneforskning?», og i 1983 fikk de penger fra Statens Ungdoms- og idrettskontor for dobbeltnummeret «Kvinner og idrett».⁴¹ Hvor innflytelsesrik bladet var i sin samtid er vanskelig å svare på, spesielt med manglende og lite utfyllende informasjon rundt salgstall osv. Fordi bladet i hovedsak tok utgangspunkt i teoretiske skildringer av det kvinnepolitiske arbeidet i kvinnebevegelsen er det

---

³⁶ *Kjerringråd* 1/1975:4.

³⁷ *Kjerringråd* 1/1975:2.

³⁸ Fra 1982 til 1986 var det tre tilfeller hvor bladet i stedet gav ut dobbeltnumre; 3-4/1982, 3-4/1983, 1-2/1985.

³⁹ *Kjerringråd* 4/1976:0.

⁴⁰ *Kjerringråd* 2/1979:0.

⁴¹ *Kjerringråd* 1/1985:5.

mulig at bladet ikke strakk seg utover de store bredder, men holdt sin leserkrets innen kvinnebevegelsen og i kvinneforskningsmiljøene ved universitetene.

Fra starten hadde bladet som mål å nå ut til alle personer, både kvinner og menn, som «selv arbeider med/er interessert i kvinnekamp.»⁴² De legitimerte videre markedetsbehovet for bladet med bevegelsen var mangfoldighet, som gjorde det vanskelig for kvinnebevegelsens ulike aktører å finne en møteplass. I følge dem kunne *Kjerringråd* bli denne møteplassen, hvor bevegelsens «ulike meninger kan møtes og brytes»⁴³. Etter hvert utviklet bladet en fast beskrivelse av hva de ønsket å representere:

KjerringRåd er et av de mange prosjekter som springer ut av den nye kvinnebevegelsen. Kvinnebevegelsen er omfattende og mangfoldig. Rundt omkring jobber grupper praktisk og teoretisk med kvinnesak, men diskusjonen er ofte spredt og kontakten svikter. Vi hadde tenkt at det var behov for et tidsskrift der ulike meninger kunne møtes og brytes. Et tidsskrift som kan bidra til å spre ideene og drive fram det teoretiske arbeidet. (...) KjerringRåd vil blant annet ta opp: De ulike retningene innen kvinnebevegelsen, både med hensyn til organisering, teori og arbeidsmåter.⁴⁴

Det virker likevel til at skribentene i *Kjerringråd* som oftest skrev som privatpersoner, og ikke som talerør for organisasjonen de eventuelt tilhørte. Slik forsøkte bladet å opprettholde en nøytral grunn hvor ideer og tanker ble spredd uten de forventninger og stigma som fulgte de ulike organisasjonene. Skribentene sto slik sett også mye friere til å kommentere og ytre seg, da de ikke representerte en organisasjon. I de tilfeller hvor det var motsatt, blir det gjort rede for i tekstens forord, som ofte var skrevet av redaksjonen og ikke forfatteren selv. F.eks. «Denne artikkelen som følger her, er et svar til Siri Nørve, hvor Kvinnefrontens syn på åttende mars og samarbeid blir lagt fram.»⁴⁵ På tross av dette må man likevel regne med at skribentens politiske og organisatoriske ståsted ikke forduftet i det de satt seg ned for å skrive en tekst for *Kjerringråd*, og man kan derfor heller ikke fullstendig utelukke deres organisatoriske tilknytning.

I bladets første leveår holdes kommunikasjonen mellom leser og redaksjon oppe via spalten «Kjære Leser!», men denne forsvinner på 80-tallet og det blir etter det svært vanskelig å følge

---

⁴² *Kjerringråd* 1/1975:2.

⁴³ *Kjerringråd* 3/1975:0.

⁴⁴ *Kjerringråd* 1/1976:0.

⁴⁵ *Kjerringråd* 3/1978:45.

med på den indre utviklingen i bladet, det være økonomi, lesertall eller ideologiske standpunkt.

Som nevnt over ble det også publisert andre kvinnepolitiske tidsskrift i samme periode. Fordi disse bladene deler mange likhetstrekk, og fordi de ofte også søkte mot den samme lesergruppen vil oppgaven i noen tilfeller supplere med f.eks. *Kvinnebladet Sirene*, utgitt mellom 1973-1983, og *Kvinnefront*, første gang utgitt 1975.⁴⁶ I de tilfeller hvor bladene kommuniserer seg imellom har det blitt nødvendig med et dypdykk også i disse tidsskriftene.

I 1982 gav Runa Haukaa ut boken *Bak slagordene – den nye kvinnebevegelsen i Norge*.⁴⁷ Boken var en del av Harriet Holters veilederprogram «*felleskap, samhold, distanse og konflikt mellom kvinner*» som foregikk over en 3 årsperiode. Utgangspunktet for boken var Haukaa sin lange erfaring og deltakelse i flere av grenene til den nye kvinnebevegelsen. Boken fungerer som et supplerende kildemateriale og kaster lys over bevegelsens egne refleksjoner, tanker og tilbakeblikk. Haukaa var sterkt engasjert i tidsskriftet *KjerringRåd*, blant annet som redaktør, og det kan derfor vise seg at man kan trekke linjer mellom disse kildene.

Oppgavens gang

Oppgaven er delt inn i 7 kapitler, og har en tematisk inndeling. Samtidig har jeg etterstrebet en kronologisk presentasjon av de ulike temaene. Dette er gjort for å best kunne vise eventuelle utviklinger eller endringer som skjer i bladet over tid. Kapittel 1 fungerer som en innledning med oversikt over tema, problemstilling, metodevalg og kildemateriale. De kommende kapitlene, 2-6, tar for seg selve analysen av *Kjerringråds* ulike kvinnepolitiske fremstillinger, før det konkluderende kapittel 7 avrunder og avslutter oppgaven.

Kapittel 2 har som mål å gi et innblikk i *Kjerringråds* ideologiske utgangspunkt. Gjennom tematiske eksempler presenterer kapittelet hvordan redaksjonen jobbet for kvinnefrigjøring, synlig- og bevisstgjøring av samfunnets kvinneundertrykkelse, og gjennomføring av en feministisk organiseringsstruktur. Dette er gjort for at leser bedre skal kunne forstå argumentasjonen og begrepsbruken i de etterfølgende analysekapitlene.

Kapittel 3 viser hvordan *Kjerringråd* var en del av kvinnebevegelsens opprør mot det de oppfattet som utdaterte intimitetsforståelser. Under slagord som «det personlige er politisk»

---

⁴⁶ Bladet *Kvinnefront* endrer navn etter perioden jeg tar for meg i denne oppgaven.

⁴⁷ Haukaa Runa (1982): *Bak slagordene – Den nye kvinnebevegelsen i Norge*. Oslo. PaxForlag A/S

utfordret bevegelsen, og *Kjerringråd*, samfunnets etablerte normer og sannheter, som resulterte i et utvidet politikkbegrep. I *Kjerringråd* handlet det blant annet om å frigjøre kvinnenes seksualitet gjennom kunnskapsoverføringer, og om å fjerne skammen rundt voldens ulike ansikter.

Kapittel 4 er også tematisk forbundet med kropp og intimitet, men ønsker med utgangspunkt i abort- og pornodebattene å vise hvordan disse kom til å få motstridende effekter på bladets kvinnepolitiske uttrykk. Der abortkampen hadde fungert samlende, kom pornodebattene til å være preget av uenigheter og splittelse.

Kapittel 5 fokuserer på hvordan redaksjonen i *Kjerringråd* var aktive deltakere i debattene rundt den nyetablerte forskningsdisiplinen kvinneforskning. Kvinnene bak redaksjonen hadde alle en bakgrunn i akademia, og bladet hadde derfor også et teoretisk utgangspunkt. Diskusjonene rundt framveksten av det nye fagfeltet fokuserte særlig på teori og metodiske veivalg.

Kapittel 6 forsøker å vise hvordan det politiske skiftet fra venstre til høyre på 1980-tallet kom til å få betydning for bladets levekår, da det ideologiske utgangspunktet som *Kjerringråd* hadde basert seg på ikke lenger hadde den samme samlende og engasjerende effekten som den hadde hatt på 1970-tallet. I tillegg var mediebildet i sterk utvikling, en utvikling *Kjerringråd* ikke ble en del av. Mannshatdebatt, og søsterbladet *Sirenes* død kom også til å prege *Kjerringråds* siste leveår, da debatten kan tolkes som bladenes ulike synspunkter på kvinnebevegelsen fremtid i en tid hvor engasjementet og medlemstallene i de ulike kvinneorganisasjonene var dalende.

Kapittel 7 avslutter oppgaven og trekker sammen linjene fra de ulike analysekapitlene.

Kapittel 2: Det ideologiske utgangspunktet; organisering, synliggjøring, bevisstgjøring og frigjøring

For å bedre forstå det faglige og det politiske ståstedet som fulgte *Kjerringråd- Kvinnepolitisk tidsskrift* i de elleve årene det ble utgitt, vil dette kapittelet gi en oversikt over de sentrale ideologiske holdepunktene som opptok bladet. Formålet med kapittelet er å vise hvordan bladet aktivt gikk inn for å synlig- og bevisstgjøre sine lesere på samfunnets kvinneundertrykking, for slik å oppfordre til kvinnekamp der måler var reell kvinnefrigjøring. I tillegg var måten bladet valgte å organisere sitt kvinnepolitiske arbeid svært viktig, og en sentral del av deres ideologiske uttrykk og politikk. For å eksplisitt kunne vise hvordan disse ideologiene kom til uttrykk har jeg valgt å ta utgangspunkt i flere ulike tematikker som ble problematisert, men som ellers ikke blir tatt opp i de kommende kapitlene. Hovedfokuset vil likevel ligge hos de ideologiske vinklingene, ikke tematikkene, selv om disse samtidig vil kunne gi et utvidet bilde av den kvinnepolitiske bredden i bladet.

En feministisk organisering

Helt fra den aller første publiseringen viste *Kjerringråd* interesse for hvordan grupper, organisasjoner og andre prosjekter tilknyttet den nye kvinnebevegelsen best kunne strukturere og organisere sitt kvinnepolitiske arbeid. Oppstartsårene til den nye kvinnebevegelsen hadde vært kjennetegnet av nyvinning og entusiasme, og oppkomsten av nye kvinnegrupper- og organisasjoner var høy. Da *Kjerringråd* kom på markedet i 1975 fremmet bladet behovet for mer struktur og orden innad i de mange prosjektene i kvinnebevegelsen. Man kunne ikke lenger skylde på nybegynnerfasen da denne gikk mot slutten, og det var på tide å stadfeste hva- og hvem bevegelsen skulle være for fremtiden. I de tilfeller hvor organisering og struktur ble tatt opp som et tema, var diskusjonen rettet mot hvordan de ulike grenene av kvinnebevegelsen måtte organiseres bedre for å styrke det feministiske uttrykket, og slik sett også styrke bevegelsens felles handlingsrom.

Den nye kvinnebevegelsen hadde oppstått som en protestbevegelse primært bestående av kvinnelige studenter. Disse hadde samlet seg i protester, aksjoner og møtevirksomhet for å riste samfunnet ut av ubevisstheden, og de oppnådde stor mediedekning. Organiseringsfokuset til *Kjerringråd* ser ut til å bunne i en forståelse, eller frykt for at de «selvregulerende smågrupper som kjennetegner den feministiske organisering»⁴⁸ skulle fremstå som svak og lite handlingskraftig grunnet den fragmenterte organiseringen av kvinnebevegelsen.

---

⁴⁸ *Kjerringråd* 3/1975:12.

I lederen «Et kjerringråd?»⁴⁹ fra 1975, hvor bladets visjoner og fremtidsønsker for aller første gang ble lagt frem for leserne, var et fremtidig feministisk fellesskap svært viktig. Her fremmet redaksjonen tanken om en mer samlet og samkjørt bevegelse, selv om de også kommenterte at forskjellene i bevegelsen var noe av det som gjorde den sterk:

Bevegelsen er omfattende og mangfoldig. Rundt omkring jobber kvinner teoretisk og praktisk med kvinnesak. Men kontakten og diskusjonen gruppene i mellom er mer eller mindre tilfeldig. *Kvinnebevegelsen ville ikke nødvendigvis bli styrket om alle ble samlet under en paraply. Kanskje snarere tvert imot. Men vi har tenkt at det var behov for et tidsskrift der ulike meninger kan møtes og brytes. Et tidsskrift som kan få spredd ideene og bidra til å drive frem det teoretiske arbeidet i kvinnebevegelsen.*

KjerringRåd kan bli et slikt tidsskrift.⁵⁰

Det var derfor ikke et mål i 1975 at gruppene og organisasjonene skulle arbeide mot en homogen politikk eller organisering, men det var likevel en klar hentydning til at bevegelsen ville kunne oppnå en positiv fornyet styrke ved å lære hverandre bedre å kjenne. *Kjerringråds* mål (eller håp) ser ut til å være at de ulike stemmene i organisasjonen skulle oppnå et tettere vennskap på tvers av grenser, fordi dette kunne føre til flere konstruktive samarbeidsprosjekt og diskusjoner, som igjen ville drive det feministiske kvinnepolitiske arbeidet fremover, og dermed opprettholde engasjementet rundt kvinnesaken.

I årene etter gjennomføres denne politikken ved at bladets tematikker langt på vei legger opp til å bygge en felles feministisk motstandskraft, og retorikken som følger i de senere utgivelsene tok utgangspunkt i hvordan bevegelsen som helhet kunne arbeide mot felles målsettinger. I overskriftene- eller nummertitlene ser vi tydelig hvordan redaksjonen bruker flertallsformer av pronomener som *oss* eller *vi*, (f.eks. «Hvordan vinner vi freden?»⁵¹ eller «Porno – noe for oss?»⁵²), for å fremme dette inkluderende og samlende feministiske organiseringsidealet. Slik gav de leserne en felles oppgave, og et felles ansvar for å finne det beste alternativet. På denne måten forsøkte bladet å fremme en forståelse, eller opplevelse av at et feministisk storfellesskap gjennom kvinnebevegelsen var svært viktig for å lykkes med de kvinnepolitiske kravene.

---

⁴⁹ Kjerringråd 1/1975:3.

⁵⁰ Kjerringråd 1/1975:3.

⁵¹ Kjerringråd 4/1979.

⁵² Kjerringråd 2/1978.

Det handlet samtidig om mulighetene for å skape et nytt «image» for kvinnebevegelsen, som utenfra kunne oppfattes som fragmentert og splittet, og dermed også ansees som svak, passiv og uten særlig politisk gjennomslagskraft. For eventuelle nye medlemmer og andre utenforstående ville et slikt uttrykk vært svært skadelig, og lite attraktivt.

Passiverende organisasjonsmodeller og arbeidsmåter befester den passive kvinneverollen og gjør at det er vanskeligere å komme ut av den. Passive mennesker blir aldri aktive i noen samfunnsomveltning,⁵³ hevdet Live Brekke i *Kjerringråds* første utgave.

Det nye imaget måtte derfor, ifølge *Kjerringråd*, være et hvor den nye kvinnebevegelsen opplevdes som samlet og sterk. Et endret image hvor bevegelsen, som på tross av at de besto av mange ulike fragmenter, representerte en mer samlet og sterk front var verdifull da det kunne gi dem det lille ekstra politiske tyngdepunktet. Ved å gi bevegelsen en felles møteplass, hvor man i ordentlige og strukturerte rammer kunne diskutere viktige kvinnepolitiske problemer, ville *Kjerringråd* utfordre synet på kvinnebevegelsen som splittet. Tidsskriftet fremmet i stedet artikler, plakater og aksjoner der det feministiske arbeidets pågangsmot, vilje og gjennomføringsevne kom til syne.⁵⁴

Etter å ha etablert grunnlaget for hvorfor bladet frontet et behov for et tettere samarbeid innad i kvinnebevegelsen, gjensto det likevel for redaksjonen å svare på *hvordan* tidligere mønstre skulle brytes:

Å organisere, er ideelt selvorganisering. I en virkelig organiseringsprosess påtvinges ikke mål utenfra, men skapes av de deltakende selv. Fremmedorganisering er når målsettingene bestemmes utenfra, av utenforliggende interesser. Å handle anti-dialogisk eller manipulatorisk- hvilket er det samme, er alltid objektivt *splittende* på de som skal organisere seg sammen. De blir en *masse*, bestemt utenfra. I stedet for å skjønne mer, skjønner de mindre og mindre. Virkelig organisering er å organisere en dialog mellom de undertrykte. Det er den eneste måten de undertrykte kan få et annet mindre isolert forhold til hverandre på. Og det er basis for handling.⁵⁵

De mange selvstendige og selvregulerende gruppene som tilhørte kvinnebevegelsen kjennetegnet ifølge *Kjerringråd* behovet «for en sosial sammenheng hvor vi kan komme ut av

---

⁵³ *Kjerringråd* 1/1975:44.

⁵⁴ F.eks. *Kjerringråd* 1/1975:40,49, *Kjerringråd* 4/1975:20 og *Kjerringråd* 2/1976:49.

⁵⁵ *Kjerringråd* 3/1975:12.

mannssamfunnet, hvor vi kan omorganisere oss selv.»⁵⁶ Følelsen av å være «de andre» i et patriarkalsk samfunn gjorde at bladet så det nødvendig å forlate tradisjonelle organiseringsstrukturer og finne en alternativ måte hvor de hierarkiske idealer skulle erstattes. I de fleste av organisasjonene og gruppene tilknyttet bevegelsen (med unntak av *Kvinnefronten*) var det vanlig at man holdt en såkalt anti-autoritær organisering (*flat struktur*) som betød at man aktivt forsøkte å motarbeide makthierarkier som ellers var vanlig i mannsamfunnet, og slik forhindre ytterligere undertrykking og diskriminering. Redaksjonen i *Kjerringråd* var selv bygget opp rundt anti-autoritære verdier, hvor alt arbeid ble fordelt likt og gikk på rundgang mellom dem.

Den sammensatte gruppen av dugnadskvinner som arbeidet for å publisere *Kjerringråd*, omtalte seg selv som «Redaksjonskollektivet». Dette gjenspeilet organiseringen innad i redaksjonen, og gav et tydelig bilde av deres ideologiske utgangspunkt. Fordi dugnadsarbeidet rullerte mellom kvinnene, og fordi bladet forsøkte å unngå hierarkiske strukturer innad i sitt redaksjonskollektiv, ønsket de heller ikke å utnevne en fast redaktør. Likevel måtte bladet fra 1977, etter krav fra postverket, utnevne en. De fortsatte på tross av dette å rullere på arbeidet, og i flere utgivelser skrev bladet i en noe syrlig tone (øverst på første side) hvem som var ansvarlig for den aktuelle utgaven. F.eks.;

Fordi postverket krever at det er en ansvarlig redaktør har vi også en slik en. Siri Nørve. ***De reallt ansvarlige er:*** Runa Haukaa [...], Kari Melby [...], Anne Lise Nestande [...], Bibi Nore [...], Siri Nørve [...], Kirsten Rytter [...], Ulla Spansdahl [...]]⁵⁷

Kjerringråd ville at den nye kvinnebevegelsen organisatorisk skulle være tuftet på inkludering og samarbeid uten klare maktforskjeller, da de opplevde at det var en helt klar sammenheng mellom kvinneundertrykking og samfunnets patriarkalske organiseringsstrukturer. «Spesielt vil vi drøfte kvinneundertrykking ut fra samfunnets produksjons- og reproduksjonsforhold. Organiseringa av arbeidet mener vi er viktig for å belyse kvinneundertrykkinga»⁵⁸. Å finne nye organiseringsmåter, som sto i kontrast til det de opplevde som samfunnets mer ekskluderende organiseringsstrukturer, ble dermed viktig.

---

⁵⁶ *Kjerringråd* 3/1975:12.

⁵⁷ *Kjerringråd* 2/1977:0. (Min utheving)

⁵⁸ *Kjerringråd* 1/1975:4.

Med patriarkat (mannssamfunn) mener vi menns dominans over kvinner og barn i alle klasser, organisasjoner, sosiale sammenhenger osv. Et patriarkat er et samfunn som er organisert slik at kvinner systematisk blir undertrykt som kjønn.⁵⁹

Målet var å sprengre grenser slik at kvinnene fikk muligheten til å velge selv, uten å føle at mannssamfunnet og patriarkatet tok valget for dem. Artikler som eksemplvis «Den usynlige makten»⁶⁰, «Feminisme som radikal teori»⁶¹, «Menns maktutredning»⁶² og mange flere tok stilling til hvordan tidligere generasjoner kvinner hadde måttet finne seg i å være under mennene de omgav seg, og hvordan nyere generasjoner kvinner nå var klare for å bryte patriarkatets tvangstrøyer, og utfordre det de opplevde som utdaterte makthierarkier. Patriarkatet fikk også sin eget temanummer i 1978, «Kvinner og barn – knus patriarkatet»,⁶³ som var en helt klar oppfordring til flere politiske tiltak som skulle endre den patriarkalskpolitiske samfunnsstrukturen for slik å trygge kvinnenenes og barnas hverdagsrettigheter. Blant annet gjennom en fornyet forståelse for familiepolitikk (f.eks. barnehageplasser) ville patriarkalske samfunnsstrukturer bli utfordret.

«Organisering» av den nye norske kvinnebevegelsen var både tema og tittel for det tredje nummeret av tidsskriftet i 1975. De begrunnet valget slik:

- Vi har tenkt at tema for nr.3 skal være «organisering». Med dette mener vi bl.a.:
- sammenhengen mellom hva vi vil og hvordan vi kommer dit. (Kvinnebevegelsen er ingen organisatorisk enhet – dette har vel sin grunn? – vi må få fram de ulike synspunktene i et organiseringsnummer!
  - det nye ved kvinneorganisering, sett i forhold til tradisjonell organiseringspraksis.
  - kvinnebevegelsens forhold til politiske partier.⁶⁴

Temaet illustrerer tidsskriftets ønske om å skape et mer oversiktlig rom hvor de ulike organisasjonene og gruppene kunne diskutere og dele sine tanker og meninger. Som vist tidligere hadde det praktiske og teoretiske arbeidet til da vært spredt, med lite kontakt på tvers av gruppene. Som nevnt tidligere etterstrebet man en anti autoritær strukturering både innad i de ulike gruppene, men også på tvers av hverandre; men fordi kvinnebevegelsen ikke hadde

---

⁵⁹ *Kjerringråd* 1/1975:42.

⁶⁰ *Kjerringråd* 3/1977:14-21.

⁶¹ *Kjerringråd* 1/1975:40-49.

⁶² *Kjerringråd* 3/1977:21-26.

⁶³ *Kjerringråd* 4/1978.

⁶⁴ *Kjerringråd* 2/1975:2.

noe «entydig formål»⁶⁵ kunne dette også bli vanskelig å realisere. For å i det hele tatt skape et samarbeid mellom de ulike grenene i kvinnebevegelsen var man pent nødt å skape kommunikasjon, «vi må finne ut om hverandres forventninger, tro og tvil,»⁶⁶ og dermed også bakgrunnen for den splittede organiseringsstrukturen som kjennetegnet bevegelsen. Det gis således ikke noe mer entydig svar enn at det hadde vært tradisjon mellom de ulike gruppene å ikke ville lytte til hverandre.

I lederen «Hva er et organisasjonsproblem?»⁶⁷ tas det et oppgjør med tidligere praksiser i kvinnebevegelsen som til da, ifølge redaksjonen, hadde hatt et for stort fokus på forskjellene i bevegelsen. En slik negativ holdning gav ikke utvikling og det var på tide å heller fokusere på de felles problemene og danne en felles plattform.

Vi kan ikke lenger akseptere at målene vi vil nå er «ett» spørsmål og hvordan vi skal nå dem noe helt annet. Hvordan skal vi «fjuske» oss til riktige løsninger? Vi må organisere all vår virksomhet slik at den samla gir mening. Vi kan ikke lenger være stykkevis og delt.⁶⁸

Artikkelen vektla fremstillingen av kvinnebevegelsen som fragmentert, og brukte dette nesten som et trusselbilde da «et forvirret uttrykk også er uttrykk for en uklar tanke. Vi må derfor prøve å få organisert *tankene* våre».⁶⁹ Gjennom kvinnes nye samfunnsroller oppsto det nye muligheter som man følte at måtte utnyttes, og dette kunne de best gjennomføre ved å samle ressursene, fordi «Vi handler ut fra nye erkjennelser av hva vi vil, hvem vi er og hva vi kan klare. Sammen klarer vi ting som vi ikke tidligere har tort å tenke på.»⁷⁰

Organisering måtte forstås ut fra kvinnes egne premisser og erfaringer som var både mange og varierte, og det ble stilt spørsmål ved om det kanskje var behov for et helt nytt *kvinnelig organisasjonssystem*. Eller skulle man fortsette å bruke de partier og organisasjoner som allerede fantes, og måtte bevegelsen egentlig være «enhetlig organisatorisk?»⁷¹ Som vist tidligere, så ikke *Kjerringråd* det som nødvendig at bevegelsens ulike grupper og organisasjoner ble enige om alle sine uenigheter og forskjeller. Viktigere var det å gjenkjenne

---

⁶⁵ *Kjerringråd* 3/1975:1.

⁶⁶ *Kjerringråd* 3/1975:1.

⁶⁷ *Kjerringråd* 3/1975:1.

⁶⁸ *Kjerringråd* 3/1975:2.

⁶⁹ *Kjerringråd* 3/1975:1.

⁷⁰ *Kjerringråd* 3/1975:2.

⁷¹ *Kjerringråd* 3/1975:2.

og erkjenne de felles problemene, og ikke fortsette å la disse være et hinder for framtidig samarbeid. I et feministisk organisatorisk fellesskap skulle man bruke forskjellene til å utfordre gamle holdninger og fornye hverandres repertoar. På denne måten ville man, ifølge *Kjerringråd*, kunne oppdage nye muligheter, i fellesskap. «Som noe av KjerringRåds ide, må vi nettopp prøve å få frem ulike spørsmål og ulike standpunkt. Dette må være noe av tidsskriftets hovedoppgave.»⁷² Man måtte lære å utnytte de samme forskjellene som potensielt kunne ødelegge dem.

Vi mener ikke her å si at motsetningene skal stikkes under en stol. Men sekterisme bør unngås. [...] Vi må derfor ta avstand fra den måten å se politikk på, som en strid mellom absolutte linjer. [...] Vår oppgave må være derfor i stor grad være å dyrke visjonene, mulighetene.⁷³

Organisasjonsspørsmålet så, ifølge *Kjerringråd*, ut til å hvile på hvorvidt de ulike gruppene ville klare å møtes rundt en felles feministisk forståelse, eller målsetting. I bunn og grunn handler organisasjonsspørsmålet om hvorvidt man burde jobbe for en enhetlig kvinnebevegelse, eller fortsette å tillate den pluralistiske strukturen. Som vist over argumenterte *Kjerringråd* for at en fullstendig enhetlig kvinnebevegelse, som representerte en konsensusorientert politikk, var en eufori der ikke lot seg gjennomføre. For å oppnå større politisk slagkraft, ville de likevel forsøke å skape et tettere samarbeid på tvers av de mange ulike gruppene og organisasjonene. Den beste måten å gjennomføre dette på, var den anti-autoritære organiseringen som *Kjerringråd* selv eksemplifiserte gjennom redaksjonskollektivet sitt.

Gjennom sitt fokus på anti-autoritære organiseringer viste *Kjerringråd* en distanse til de organisasjonene eller gruppene i bevegelsen som ikke fulgte dette idealet. Noe også redaksjonsmedlem Runa Haukaa bekreftet ti år senere i bladets jubileumsnummer da hun skrev at «Den første redaksjonen besto av kvinner som i mer eller mindre krasse ordelag hadde dømt m-l'ere i Kvinnefronten nord og ned.»⁷⁴ Kvinnefronten var kjent for å opprettholde en autoritært hierarkisk organisasjonsstruktur. Det kan dermed argumenteres for at det oppsto et misforhold mellom *Kjerringråds* uttalte funksjon der de hevder å skulle

---

⁷² *Kjerringråd* 3/1975:2.

⁷³ *Kjerringråd* 3/175:3.

⁷⁴ *Kjerringråd* 1-2/1985:3.

representere «*hele* kvinnebevegelsen»⁷⁵, og det egentlige underliggende budskapet. Bladet tok ikke opp alternative organiseringsmåter, men argumenterte hardt for at den anti-autoritære, eller flate strukturen, var den eneste fornuftige løsningen. Redaksjonens uttalte mål var å føre en «selvstendig redaksjonell linje»,⁷⁶ og de var derfor «ikke knyttet til bestemte kvinnepolitiske miljøer, organisasjoner eller forlag».⁷⁷ Redaksjonen var «satt sammen av kvinner med ulik kontaktflate innen kvinnebevegelsen, nettopp for å møte en bred debatt».⁷⁸ Hovedmålsettingen var altså å lage et tidsskrift med størst mulig bredde, men det kan likevel se ut til at noen grupper i bevegelsen likevel ble holdt utenfor, og at redaksjonskollektivet, på tross av sitt påkrevde uavhengighetsstempel, likevel fremmet et bestemt politisk uttrykk fremfor et annet.

Synlig- og bevisstgjøring

I boken *Bak Slagordene – Den nye kvinnebevegelsen i Norge* viste Runa Haukaa (som også var medlem av redaksjonskollektivet i *Kjerringråd* i alle de elleve årene bladet ble utgitt) at dersom det fantes en felles målsetting for kvinnebevegelsen på 70- og 80- tallet, måtte det være intensjonen og håpet om å «belyse kvinners vei ut av skygetilværelsen».⁷⁹ Boken ble utgitt som en del av sosiologen Harriet Holters forskningsprosjekt om den nye kvinnebevegelsen. Da boken ble utgitt hadde bevegelsen vært aktive i rundt ti år, og *Bak slagordene* ble den første helhetlige fremstillingen av den nye kvinnebevegelsen i Norge. Gjennom boken gjorde Haukaa et forsøk på å forene flere års forskningsarbeid sammen med hennes egen mangeårige erfaring som aktivist i kvinnebevegelsen.⁸⁰ Hun innleder boken ved å forklare hvordan norske kvinner hadde latt seg inspirere av kvinneopprøret i Amerika, og hvordan Berit K.B Fjørland hadde skrevet en artikkel i 1970 hvor hun avsluttet med et åpent spørsmål om ikke det snart var på at også norske kvinner å engasjere seg;

Ikke lenge etter braket det løs. Kvinner fulle av raseri og entusiasme fant hverandre, dannet bevisstgjøringsgrupper og organisasjoner, diskuterte og studerte; nye ideer og tiltak dukket opp; aksjoner og demonstrasjoner sto på dagsorden.⁸¹

---

⁷⁵ *Kjerringråd* 2/1976:0.

⁷⁶ *Kjerringråd* 2/1976:0.

⁷⁷ *Kjerringråd* 2/1976:0.

⁷⁸ *Kjerringråd* 2/1976:0.

⁷⁹ Haukaa 1982:7.

⁸⁰ Haukaa 1982:7.

⁸¹ Haukaa 1982:7.

For de mange aktivistene innad i bevegelsen var det viktig å synliggjøre hvordan samfunnet fortsatte å undertrykke dem som kjønn. De ville vise at det eksisterte en systematisk undertrykking av kvinner på alle samfunnsarenaer, i politikken, i arbeidet og i hjemmet. Ved å gjøre først og fremst kvinnene, og deretter den allmenne befolkning, bevisst på dette ville man også kunne påvirke bevisste endringstiltak. Man skulle synliggjøre for å bevisstgjøre, og slik bryte de tradisjonene som fortsatte å holde kvinnene nede. Ingen lett oppgave, og en oppgave som krevde handling ved at noen få gikk i forveien som banebrytere; kvinnebevegelsen. Etter hvert som kvinner også fikk status som et fullverdig forskningsobjekt på 70-tallet, kunne bevegelsen også lene seg på forskningsresultater som viste tydelig mannsdominans på de fleste samfunnsnivåer,⁸² og bruke disse til å legitimere kvinnepolitiske krav.

Kjerringråd hadde tette bånd til akademia, og engasjerte seg sterkt i kvinneforskningens utvikling (se kap.5), og ønsket å utnytte dette til å drive kvinnekampen videre i et, om ikke nytt spor, men i et mer handlingsrettet spor. Man hadde til dels fått til å vise hvordan- og hvorfor kvinner i generasjoner var blitt undertrykket, og redaksjonen la føringer for at tiden var inne for ikke bare å synliggjøre, men også for å finne løsninger på hvordan man skulle motarbeide videre kvinneundertrykking. Det samme sinnet og aggresjonen som hadde bidratt til den sterke feministiske nyvinningen, og opprettelsen den nye kvinnebevegelsen måtte nå utnyttes til å bryte ned gamle fordommer og urettferdigheter. Mye tyder på at det i bunn lå en redsel for at dersom ikke bevegelsen etter hvert klarte å utvikle seg videre, ville kvinnekampen på nytt renne ut i sanden, slik den hadde gjort så mange ganger tidligere.

«[...] vi må prøve å gripe fatt i de samfunnsmessige forhold som gjør at kvinnebevegelsen i gitte perioder blomstrer opp for så å visne bort igjen. Utfra dette perspektivet kan vi få et mer reflektert forhold til våre egne forutsetninger – noe som er helt nødvendig om den taktikk vi bruker, skal bli noe annet og mer enn skyggeboksing...».⁸³

Man kan betrakte feminisme som bølger av aktivitet som kommer og går avhengig av samfunnsmessige forhold. Bølgen vil være på sitt høyeste når det feministiske aktivitetsnivået har størst rekkevidde og engasjementet er størst, men i likhet med havets bølger faller også de feministiske bølgene sammen og mister sin styrke. De forsvinner fra mediebildet og blir borte

---

⁸² Holter, Harriet et.al (1996): *Hun og han - Kjønn i forskning og politikk*. Oslo. Pax Forlag AS. s.30-31.

⁸³ Kjerringråd 1/1975:5

helt til neste bølge bygges opp og fører frem et fornyet engasjement. *Kjerringråd* reflekterte over uttrykket «den nye kvinnebevegelsen», hvor det i navnet lå en forståelse over at den ikke var historieløs. «Det har vært en bevegelse før oss. Skal vi forstå den nye kvinnebevegelsen, må vi derfor kjenne dens historie.»⁸⁴ For *Kjerringråd* ble det derfor viktig å både synliggjøre og bevisstgjøre leserne på tidligere kvinners samfunnsbidrag. Man skulle synliggjøre hvorfor samfunnet var blitt som det var blitt, og på den måten gi leserne kunnskapen til å stille spørsmål ved etablerte normer og sannheter.

Bladet belyste at til tross for at kvinnesakskvinnene tidlig på 1900-tallet hadde fått gjennomslag for flere av sine politiske hjertesaker, som f.eks. allmenn stemmerett, dalte likevel det feministiske initiativet. I stedet oppsto det en periode med «husmorisering», et begrep historiker Kari Melby bruker for å forklare den ideologiske prosessen mellom 1900-1950 hvor samfunnet utviklet en skarp kjønnsdelt arbeidsfordeling, hvor kvinnene i stor grad ble definert som husmødre- eller potensielle husmødre.⁸⁵ De temaer som ble tatt opp i *Kjerringråd* skulle derfor ha som funksjon å utdanne, eller bevisstgjøre- og synliggjøre, for slik å oppfordre til videre kvinnekamp og forhindre stagnasjon i det feministiske arbeidet. Nedenfor vil jeg derfor eksemplifisere hvordan dette kunne se ut i praksis.

«Alt hva mødrene har kjempet», var tittelen på *Kjerringråd*'s aller første utgivelse. På framsiden var det en karikatur av to eldre damer som holdt hender, hvor den ene hever en knyttet neve i protest. Tittelen spilte på Bjørnstjerne Bjørnsons «Ja, vi elsker», hvor teksten i strofe 7, verselinje 5-6, lyder «Alt hvad fedrene har kjempet, mødrene har grett».

Tekstomskrivingen, sammen med karikaturen, kan forstås som redaksjonens ønske om å motbevise ryktet- eller forståelsen av kvinner som svake- og passive samfunnsdeltakere. Bladets hovedtema dette nummeret var også derfor en historisk gjennomgang av kvinnelig deltakelse i både faglige- og politiske organisasjoner/foreninger i Norge mellom 1880-1914. Det er spesielt arbeiderkvinnene som blir dratt frem som eksempler i artiklene. «Makt og avmakt – begynnende faglig organisering blant kvinnene»⁸⁶, «Makt og avmakt – Partiloyalitet eller kvinnekamp? Arbeiderpartiets Kvindeforbund»⁸⁷, «Fra kvinnekamp til festkomite –

---

⁸⁴ *Kjerringråd* 1/1975:5.

⁸⁵ Melby, Kari (2005): *Husmortid*, Del IV.I:I. Blom og S. Sogner (red.) *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*. Oslo, Cappelen.s.257-331.

⁸⁶ *Kjerringråd* 1/1975:8-13.

⁸⁷ *Kjerringråd* 1/1975:13-17.

8.mars og den sosialistiske kvinnebevegelsen»⁸⁸, «Kvinnenes kampdag – Reis kjerringa 8.mars!»⁸⁹.

Ved å rette søkelyset mot arbeiderkvinnene og deres innsats utenfor hjemmet ønsket *Kjerringråd* å gi leserne sine et alternativt bilde av kvinneverollen. Innsatsen som ble avdekket blant arbeiderkvinnene opp gjennom historien sto i kontrast til tradisjonelle oppfatninger av kvinnen som kraftløs og handlingslammet, slik som f.eks. Bjørnsons gråtende mødre. Synliggjøringsprosjektet handlet, som vi ser, også derfor om å knuse etablerte kvinnemyter, og vise til hvordan kvinner tidligere hadde vunnet frem gjennom å stå sammen og kjempe for en felles bedre framtid. Det andlet om å skape et søsterfellesskap.

Ved å vise hva kvinner tidligere har klart å opprette ville dette også forhåpentligvis føre til fornyet kampiver i den nye kvinnebevegelsen, og samtidig legge føringer for hvordan bevegelsen best kunne oppnå positive resultater. *Kjerringråd* publiserte flere artikler i årenes løp hvor man søkte å gjøre sine lesere historiebevisste. Særlig så man dette 1975, da alle de fire hovedtemaene det året ble presentert i et historisk perspektiv, for så å trekke tråder til sin egen samtid. Slik kunne man synliggjøre en eventuell utvikling eller stagnasjon.

Historiseringen gjorde det mulig å utnytte bevisstgjøringsprosjektet i tre ulike tempus; fortid, nåtid og framtid. For det første ble man gitt innsyn kvinnekampens historie, og man ble derfor også i stand til å forstå sin egen samtid. Dette bidro til en fornyet innsikt i framtida, som de selv kunne være med å skape.

Synliggjøringen av hvordan det kapitalistiske samfunnet opptrådte kvinneundertrykkende var en gjenganger i *Kjerringråd*, og forklares som en av de viktigste årsakene til at kvinner hadde blitt plassert under mannen i et kjønnsbasert makthierarki. «Vårt samfunn er gjennomsyret av maktforhold og rangsforskjeller».⁹⁰ Den generelle samfunnsutviklingen, som i stor grad hadde fått et mer individualiserende uttrykk gjorde det stadig vanskeligere å bedrive forskjellsbehandling av kjønnene, og forestillingen om at kvinner skulle forbli husmødre møtte motstand. Samtidig skulle man ikke nedvurdere husmødrenes innsats:

Det er viktig for oss å avdekke de underliggende betingelser for denne diskusjonen, dvs. de produksjonsforhold i vårt industrialiserte, kapitalistiske samfunn som omdanner kvinner til arbeidskraftreserve og som får oss til å vandre hvileløse, mellom

---

⁸⁸ *Kjerringråd* 1/1975:17-24.

⁸⁹ *Kjerringråd* 1/1975:24-27.

⁹⁰ *Kjerringråd* 1/1976:1.

husmorarbeid og yrkesarbeid. I tider med overskudd på arbeidskraft blir vi skjøvet ut i arbeidslivet bla. a. lokket av bildet om hva som er den ideelle og ansvarsbevisste husmor. Det er ingen yrkesgruppe som utsettes for så store svingninger mellom hets og idealisering som husmødre. Det er viktig for oss å se totaliteten i kvinners forhold til arbeid – derfor er en analyse av husmorarbeidet like viktig som en analyse av kvinners yrkesarbeid.⁹¹

Bladet synliggjorde hvordan feminismens mål om å bedre kvinnenes rettigheter ble hindret eller vanskeliggjort, ettersom samfunnet fremdeles opprettholdt flere av de verdiene som kapitalismen hadde ført med seg. Kvinner var «slitere med få rettigheter»⁹² sammenlignet med menn. Gjennom sitt betalte arbeid mottok f.eks. mannen ulike trygdeordninger, stønader og sosiale rettigheter som som kvinnene ikke hadde muligheter til å motta, eksempelvis: «sykepenger ved sykdom, rett til ferie og feriepenger (slik rett har bare [mannen]), det samme gjelder retten til pensjon (tilleggspensjon) etter endt arbeidsdag.»⁹³

Synliggjøringsprosjektet handlet også om å synliggjøre problemer eller urimeligheter innad i egne kretser. F.eks. publiserte *Kjerringråd* en artikkel hvor paroler som «Stopp raseringa av kvinnearbeidsplassar», og «Kvinner rett til arbeid» ble kritisert for å være både umulige og uvitende ettersom slike «illusjonskrav» motarbeidet den kapitalistiske utviklingen som kjennetegnet samfunnet. «Under kapitalistisk produksjon gjeld det som «innbygd» vesensbestemmning av sjølve begrepet at arbeidskrafta, mannleg eller kvinnleg, berre vert beskjefteiga dersom dette tener kapitalens eigen-ekspansjonen.»⁹⁴

Litteratur i form av bokanmeldelser var gjentakende i alle *Kjerringråds* utgivelser, og ble en klar del av bladets synliggjøringsprosjekt helt fra starten. Selv om bladet produserte bokanmeldelser i hver utgivelse, ble det også publisert to helt egne temanummer «Kvinner og Litteratur»,⁹⁵ og «Kvinner skriver».⁹⁶

Kvinnebevegelsen er en bevegelse i opposisjon i et samfunn der sammenhenger hakkes opp og visse sider av livet ties bort. Bevegelsens historiske betydning ligger bl.a. i det at den som den første opposisjonelle bevegelse for alvor har trukket fram de

---

⁹¹ *Kjerringråd* 1/1976:2.

⁹² *Kjerringråd* 1/1976:10.

⁹³ *Kjerringråd* 1/1976:10.

⁹⁴ *Kjerringråd* 1/1976:41.

⁹⁵ *Kjerringråd* 2/1975.

⁹⁶ *Kjerringråd* 3/1979.

problemer som ligger i menneskets «privatliv». [...] En erkjennelse av at familien ikke eksisterer som en verden for seg selv, uavhengig av verden utenfor.[...] det er bl.a. som et ledd i forsøket på å bestemme og beskrive familiesituasjonen at arbeidet med litteratur kan få betydning.⁹⁷

Litteratur speiler ofte de tabuer og problemer som opptar samfunnet i den tiden de blir utgitt, og forfatterne streber derfor etter å være dagsaktuelle og nytenkende for å fange markedet. Ofte kan forfattere velge å vise de mer ekstreme vinklingene av samfunnets mindre heldige sider, for slik å sette ting i perspektiv og samtidig skape blest og debatt rundt sin valgte tematikk. Litteraturen som blir trukket frem gjennom *Kjerringråds* mange bokanmeldelser var varierte, men har alltid kvinnen eller kjønnsperspektiv som fellesnevner, og ofte er det de mer mørke og ubelyste sidene av kvinnes liv og virke som blir synliggjort, gjennom både skjønn- og faglitteratur. Litteraturspaltene, som for det meste besto av bokanmeldelser (oftest skrevet av litteraturvitere, enten hovedfagsstudenter eller ferdigutdannede), hadde derfor en stor og viktig funksjon i bevisstgjøringsprosjektet, og bladets påvirkningskraft overfor leserne sine var derfor potensiell stor. Gjennom den valgte litteraturen kunne redaksjonen både fraråde og oppfordre leserne sine i deres litterære valg, og samtidig bidra til å forme lesernes feministiske holdninger.

Litteraturfokuset må i tillegg sees i sammenheng med et annet av bevegelsens kjente slagord, nemlig å gjøre «det personlige politisk», også dette gjennom synlig- og bevisstgjøring. Kulturviteren Hilde Danielsen, beskriver at engasjementet rundt kvinnebevegelsen «skulle komme til å skape endringer på både politisk og samfunnsmessig nivå, og i hverdagen og privatlivet.»⁹⁸ Med dette mener hun at det som før hadde vært skjernet som privat nå skulle ut i lyset og bli en del av det offentlige og politiske bildet. Skillelinjene mellom det personlige og det politiske blir i academia ofte satt i sammenheng med forholdet mellom det private og det offentlige,⁹⁹ hvor det «private» ofte signaliserer noe strengt, lukket og eksklusivt, mens begrepet «offentlig» signaliserer det motsatte. Den nye kvinnebevegelsen ønsket å gjøre dette skillet mindre, og med dette følger en langvarig kamp og utvidelse av politikkbegrepet.

---

⁹⁷ *Kjerringråd* 2/1975:3.

⁹⁸ Danielsen, Hilde et.al. 2013.

⁹⁹ Arneil, Barbara (1999): *Politics and Feminism*. Oxford. Blackwell Publishers. Landes, og Joan B. (1998): Introduction. Landes, Joan B. (red.): *feminism, the Public and Private*. Oxford. Oxford University Press.

Den borgerlige litteraturen har like siden den oppsto vært rettet mot å gi private erfaringer offentlig uttrykk, særlig da erfaringer som har sammenheng med «intimsfæren». Arbeid med denne type litteratur kan derfor være viktig hvis en vil forstå hvordan den historiske utviklinga har preget familiesituasjonen.¹⁰⁰

Mangelen på kvinnelige forfattere var et problem, men et problem redaksjonen aktet å overkomme. De viser til at det i litteraturvitenskapen har blitt gjenoppdaget flere mannlige forfattere, mens de kvinnelige har «fått hvile i fred».¹⁰¹ Det var derfor ikke nødvendigvis den anerkjente litteraturen de var på leten etter, men den glemte. De verkene som av litteraturhistorien ble kritisert for å ikke være allmenne nok (verk som fokuserte på kvinnens liv i familien), og som derfor, til tross for kjente forfatterinner, ikke hadde blitt gitt mye ros, fikk god mottakelse av kvinnebevegelsen. Constance Ring av Amalie Skram blir her trukket frem som et eksempel. Det problematiseres at det historisk sett er privilegerte kvinner fra høyere samfunnslag som har hatt muligheten til å forfatte. Dette kan gi et ensidig og snevert bilde av kvinnes hverdag, da mange av disse forfatterne ikke selv hadde familie og sto slik friere i intimsfæreproblematikken, eller som hadde husholdere som gjorde arbeidet for dem.

I artikkelen «kvinnelitteratur som brukskunst» forklarer Ali Ottesen Fagerjord hvordan hun mener kvinnelitteraturen kan være med på å drepe typiske kjønnsmyter, gi leserne opprørslust, historisk bevissthet og erfaringsbasert kunnskap rundt tema kvinnekamp. Hun problematiserer hvordan unge kvinner blir kjent med kjønnsmyter gjennom litteraturen der kvinnene ofte portretteres som, «glade, ømme, oppfordrende, hjelpsomme (oversatt: passive og selvutslettende)»¹⁰², et bilde som hun selv finner svært provoserende. Mannen, mente hun, fikk rollen som helten, og dersom kvinnene oppførte seg etter mønsteret sitert over ville de få *ham* i belønning. Det var derfor svært viktig at et bredere og mer nyansert bilde også fikk plass i litteraturen, og ved å gjenoppdage de litterære verk som representerte en mer virkelighetsnær litteratur ville man kunne kjempe mot disse feilsiterte kjønnsrollene. Det måtte være rom i litteraturen for de kvinnene som «har mistrivdes med den rolle samfunnet har satt oss til å spille»¹⁰³ slik at flere kvinner kunne kjenne seg igjen og identifisere seg med karakterene.

---

¹⁰⁰ *Kjerringråd* 2/175:3.

¹⁰¹ *Kjerringråd* 2/1975:3.

¹⁰² *Kjerringråd* 2/1975:7.

¹⁰³ *Kjerringråd* 2/1975:7.

Kvinnefrigjøring

I 1972 ble likelønnsrådet erstattet med likestillingsrådet,¹⁰⁴ og man kan ifølge historiker Anne Hilde Nagel knytte den offentlige politikken bruk av begrepet *likestilling* opp mot denne hendelsen.¹⁰⁵ Begrepet hadde tidligere ikke vært registrert som oppslagsord i stortingsforhandlinger, men etter dette dukket det opp «en rekke enkeltsaker der begrepet likestilling ble brukt».¹⁰⁶ Likestillingsloven fra 1978 (loven trådte i kraft ett år senere i 1979), var et stort og vanskelig tema både i den offentlige politiske debatten og innad i kvinnebevegelsen. I den offentlige politikken kom likestillingsdebatten til å bli førende for den politiske styringen gjennom lovgivning og institusjonsbygging i den norske velferdsstaten.¹⁰⁷ Den nye kvinnebevegelsen kjempet, ifølge Hilde Danielsen, først og fremst for «frigjøring av kvinnene, og i mindre grad likestilling.»¹⁰⁸ Gjennom *Kjerringråd* ser man at de politiske og juridiske forslagene, til likestillingsloven ofte ble møtt med skepsis. Dilemmaet og skepsisen som oppsto i bevegelsen angående likestillingsloven bunnet i redselen for at mannen igjen skulle fremstå som normgiver der kvinnene og deres kamp for rettferdighet og frigjøring burde være hovedfokuset. *Kjerringråd* viderefremidler en generell skepsis uttrykt i de ulike organisasjonene når de skrev at de ikke ønsket;

[...]en politikk som legger opp til at [kvinner] skal bli som menn. Men vi ønsker frie muligheter til å utvikle oss som kvinner. Derfor ønsker vi ikke på alle områder *lik* behandling med menn, men *likeverdig* behandling av kjønnene.[...] I og med at loven ser på forskjellsbehandling som et onde feiler den i forhold til det overordnede mål i kvinnekampen, frigjøring.¹⁰⁹

Sitatet er hentet fra bladets fjerde utgivelse i 1975, og uttalelsen reflekterer bevegelsens reksjon på det første lovforslaget av likestillingsloven som Stortinget hadde mottatt samme år. Overskriften på teksten var «Juss og Juks», en tittel hentet fra boken med samme navn. Boken fikk stor oppmerksomhet da den ble gitt ut, og Danielsen peker på at dette mest sannsynlig skyldes at innholdet var representativ for mange av kvinneorganisasjonenes syn på lovforslaget. *Kjerringråd* valgte så å gi en forkortet oppsummering av boken der de gikk

---

¹⁰⁴ Arkivportalen (ikke oppgitt publiseringsdato): Likestillingsrådet – Historikk. Elektronisk ressurs.

¹⁰⁵ Nagel 1995:35.

¹⁰⁶ Nagel 1995:35.

¹⁰⁷ Nagel 1995:37.

¹⁰⁸ Danielsen, Hilde et.al 2013:14.

¹⁰⁹ *Kjerringråd* 4/1975:41.

gjennom hovedpunktene av lovforslaget for slik å vise hvorfor og hvordan loven ikke holdt det kvinnebevegelsen hadde håpet.

Kvinneorganisasjonene har vært svært skeptiske til loven. De fleste avviste den. Kvinnebevegelsen krevet en lov som *forbød* diskriminering av *kvinner* og samtidig hjemlet «diskriminering» av menn for å oppnå likestilling i praksis (f.eks. kjønnskvoltering v/opptak til skole.). Loven måtte også gjelde privatlivet, det området hvor kvinnediskrimineringen er mest utbredt. En annen vesentlig innvending gikk ut på at loven overhodet ikke påla det offentlige å sette i gang tiltak som rent faktisk kunne legge forholdene til rette for kvinnelig deltakelse på alle områder i samfunnslivet.¹¹⁰

Kjerringråd argumenterte for at lovforslaget ikke innfridde på grunn av dens utgangspunkt hvor all forskjellsbehandling var et onde. Den kjønnsnøytrale utformingen hindret slik reell likestilling eller frigjøring. Nagel har senere påpekt at det må ha vært et poeng for lovgiverne å gi Lov om likestilling en kjønnsnøytral utforming. «Dette kan sees i sammenheng med en målsetting om å gjøre hele lovverket kjønnsnøytralt»,¹¹¹ som også hadde vært deler av den eldre kvinnebevegelsen, med Norsk Kvinnesaksforening i spissen, sitt ønske. Lovforslagets formål var å fremme likestilling mellom *kjønnene*, mens det i den endelige loven fra 1978 ble utdypet at «Denne lov skal fremme likestilling mellom kjønnene, og tar særlig sikte på å bedre kvinnenes stilling» (§1,1). Denne formuleringen var resultatet av et kompromiss blant de politiske partiene Høyre (som ønsket en kjønnsnøytral formulering) og Sosialistisk Venstreparti (som ønsket en lov mot kvinnediskriminering).¹¹²

Kjerringråd sitt fokus på frihetsbegrepet bunnet i en opplevelse av at likestillingsbegrepet ikke rommet de samfunnsendringene som bladet selv oppfattet som nødvendige. Disse fant dem heller i frihetsbegrepet. *Kjerringråds* frihetsbegrep fremmet et synspunkt hvor kvinnene ikke skulle bli lik menn, men fri som kvinner. For at dette skulle være gjennomførbart krevde det et en revolusjonær politikk med et tydelig feministisk preg. De formelle likestillingskravene var ikke nok. Samfunnet i sin helhet måtte gjennomgå en holdningsendring. Det var slik viktig å synliggjøre at kvinneundertrykkningen ikke var begrenset til deler av samfunnet, men samfunnet i sin helhet. «Alle kvinner er undertrykt som

---

¹¹⁰ *Kjerringråd* 4/1975:41.

¹¹¹ Nagel 1995:32.

¹¹² Nagel 1995:33.

kjønn, men undertrykkinga oppleves forskjellig og får forskjellig form alt etter kvinnenens klassemessige og sosiale tilhørighet». ¹¹³ Kampen for kvinnefrigjøring måtte derfor være revolusjonær i den forstand at samfunnet måtte «forandres fra grunnen av, skal kvinneundertrykkinga forsvinne». ¹¹⁴ Man måtte derfor ikke begrense eller redusere «kvinnekampen til å utelukkende [være] en kamp for arbeidsplasser, likelønn og daghjem», ¹¹⁵ slik argumenterte Nyfeministen Live Brekke for *Kjerringråd* i deres første utgivelse. Ettersom denne utgivelsen skulle fungere som en introduksjon i bladets ideologi og tankesett må man også forstå det slik at redaksjonskollektivet var enig i Brekkes analyser.

Den revolusjonære kvinnefrigjøringen ville også kreve et oppgjør med det *Kjerringråd* opplevde som kvinnenens bundethet til deres private reproduktive evner, og samfunnets utnyttelse av dem som arbeidsreserver. I bladets andre utgivelse i 1977, *Trygghet og/eller frigjøring? Et nummer om bygdesamfunnet*, gikk bladet nærmere inn på forholdet mellom kvinnenens bundethet til hjemmet og familien så lenge de ikke fikk komme ut i lønnet arbeid. Bladet var vinklet opp mot bygdekvinnes situasjon, men det gjøres klart helt fra start i lederen at bygdenes utvikling og urbanisering hadde ført til at det i realiteten var små forskjeller mellom kvinnenens situasjon i bygd og by. Dette til tross for at det feministiske arbeidet eller initiativet stort sett var et byfenomen. ¹¹⁶ Nye arbeidsplasser, uansett hvor viktig det måtte være for fullstendig frigjøring av det kvinnelige kjønn, var ikke alene nok til å revolusjonere samfunnet.

Om kvinner har mulighet til å ta lønnet arbeid avhenger ikke bare av om det finnes arbeidsplasser på stedet. Kvinner har, uansett klasse, ansvar for hus- og omsorgsarbeid i husholdningen. I hvilken grad de i tillegg kan ha lønnet arbeid avhenger av en rekke ulike forhold i lokalsamfunnet, i familien og det er avhengig av kvinnens egne ressurser. ¹¹⁷

Likestillingstanken ble slik beskyldt for å opprettholde kapitalismens kvinneundertrykkende systemer, og være dens budbringer.

---

¹¹³ *Kjerringråd* 1/1975:42.

¹¹⁴ *Kjerringråd* 1/1975:42.

¹¹⁵ *Kjerringråd* 1/1975:42.

¹¹⁶ *Kjerringråd* 2/1977:1-2.

¹¹⁷ *Kjerringråd* 2/1977:6.

Fra kapitalismen må vi frigjøre oss gjennom kamp mot den kapitalbestemte undertrykking. Vårt mål må derfor siktes inn mot frigjøring av kvinnen som arbeidskraftreserve. Således må såvel kvinnens status i familien som i det offentlige liv endres.»¹¹⁸

Dette skrev Runa Haukaa i *Kjerringråd* i 1976 i teksten «Frigjøring eller likestilling?». Teksten ville svare på *hva* det var kvinnene måtte frigjøres fra, og var skrevet i forbindelse med utgivelsen «*Ulønna Arbeid*»,¹¹⁹ som hadde til formål å vise kvinnenes ulønnede samfunnsbidrag i et kapitalistisk samfunn, hvor likestillingstanken i prinsipp var en ny måte å forhindre frigjøring og i stedet tilsløre den videre kvinneundertrykkingen. I boken *Bak slagordene* reflekterte Huakaa i 1982 rundt bruken av frihetsbegrepet i kvinnebevegelsen. Her forklarte hun kravet om kvinnefrigjøring som en opphevelse av motsetninger mellom kvinner og menn i et mye bredere spekter enn tidligere likestillingskrav hadde vært formulert. Frihet betød at kvinner skulle slippe å tilpasse seg mannsamfunnet for å oppnå de samme resultatene, og man skulle oppnå frihet ved å bevisstgjøre hvordan kvinneundertrykking var en integrert del av samfunnet som måtte bekjempes.¹²⁰ Det feministiske arbeidet måtte derfor være rettet mot en fullstendig sprengning av tidligere samfunnsnormer og krav som båssette kjønn. Likestillingspolitikken, som tidligere kvinnesaksforkjempere hadde formanet, rommet ikke de ønsker og behov som mange av organisasjonene i den nye kvinnebevegelsen ønsket for seg selv eller for samfunnet, og kvinnefrigjøring pekte slik ut en ny feministisk politikk som i mye større grad tok for seg samfunnet som helhet enn tidligere.

Oppsummering

Helt fra oppstarten var redaksjonskollektivet i *Kjerringråd* opptatt av hvordan man best kunne organisere og strukturere de ulike organisasjonene og gruppene tilknyttet kvinnebevegelsen. Bladet oppsto som en reaksjon på kvinnebevegelsens manglende møteplass, og redaksjonskollektivet ønsket å produsere et blad som skulle fungere som bevegelsens diskusjonsforum. Her skulle ulike meninger møtes og brytes, og slik skulle de ulike gruppene komme frem til de beste kvinnepolitiske løsningene. Bladet fremmet behovet for et nytt image, der bevegelsen fremsto mer samlet. De første hektiske oppstartsårene av kvinnebevegelsen var over, og det var ifølge *Kjerringråd* på tide at bevegelsen opptrådte mer

---

¹¹⁸ *Kjerringråd* 1/1976:31.

¹¹⁹ *Kjerringråd* 1/1976.

¹²⁰ Haukaa Runa 1982.

samlet for å ha større politisk tyngde. En fragmentert bevegelse, var ifølge dem, en svak bevegelse.

For å unngå ytterligere undertrykkelse måtte man, ifølge redaksjonskollektivet, opprette et nytt og annerledes organiseringsmønster. Tradisjonelle hierarkiske strukturer var et produkt av kapitalismen (mannssamfunnet) og derav også kvinneundertrykkende. Organiseringen måtte skje på kvinnenenes eget erfaringsgrunnlag, slik at de selv kunne velge. Løsningen ble for *Kjerringråd* et anti-hierarkisk system. En såkalt flat struktur.

Det feministiske storsamfunnet skulle ikke representere en homogen politikk, da ulikheter og forskjeller ville fremprovosere nye vinklinger og løsninger som man ellers ville gått glipp av. Bladet så det likevel nødvendig at man etterstrebet et tettere samarbeid, der man kom frem til løsninger i fellesskap. Åpenhet og inkludering var viktige verdier som *Kjerringråd* ønsket å representere, men som vi har sett av analysen førte det anti-autoritære organiseringsfokus til at de grupper og organisasjoner som ikke fulgte dette mønsteret ble holdt utenfor. Bladets mål om å representere *hele* bevegelsen ble derfor ikke oppnådd.

Synliggjøring- og bevisstgjøringsprosjektet kom i *Kjerringråd* til uttrykk gjennom kunnskapsoverføring. Bladets tematiske utvelgelses hadde som funksjon å utdanne og invitere leserne inn i nye forståelser av samfunnet. Ved å synliggjøre kvinnenenes bidrag i ulike samfunnssituasjoner, ønsket *Kjerringråd* å ta et oppgjør med etablerte kvinnemyter. Tanken var at synliggjøring ville føre til bevisstgjøring, og forhåpentligvis ville dette igjen føre til en politisk motreaksjon.

I den offentlige politikken snakket man på 70-tallet om ulike likestillingstiltak. Disse ble møtt med skepsis og irritasjon i kvinnebevegelsens vide rekker, og da særlig likestillingsloven fra 1978. Først og fremst argumenterte *Kjerringråd* for at begrepet, likestilling, ikke rommet de nødvendige samfunnsendringene som bladet så som nødvendige for å oppnå et samfunn uten kvinnediskriminering. Disse konnotasjonene fant de heller i frihetsbegrepet, ettersom det her ikke var snakk om å gjøre kvinnen lik mannen, men å frigjøre kvinnen på hennes egne premisser. Bladet krevde slik en feministisk revolusjon som sprengte tidligere kulturforståelser, og som derfor frigjorde kvinnen fra den kapitalistiske og patriarkalske tvangstrøyen.

Kapittel 3: Å ta regi over egen kropp

I dette kapittelet forsøker jeg å vise hvordan *Kjerringråd* og kvinnebevegelsen ønsket å ta et oppgjør med samfunnets etablerte sannheter og holdninger rundt kropp og seksualitet. I *Kjerringråd* handlet det om å spre kunnskaper om f.eks. anatomi, prevensjon og grensesetting i henhold til seksualisert vold- og trakassering, slik at kvinnene selv kunne ta velvalgte og gjennomtenkte beslutninger. Samtidig var det viktig å sørge for politiske tiltak som gjorde det mulig for kvinner å bestemme over egen kropp.

Kropp og seksualitet; et tabu

I feministisk teori blir maktbegrepet brukt til å forklare hvordan skjeve og urettferdige forskjeller mellom menn og kvinner har blitt opprettholdt i et patriarkalsk samfunnssystem. I takt med velferdsstatens vekst, trådte kvinnene inn i både utdanning og arbeidsmarked og dette førte til fornyinger av gamle samfunnsstrukturer.¹²¹ Utover 70-tallet ble det vanligere med to inntektskilder i husholdningen, og kvinnenes inntog i lønnet arbeid betød også en mye større økonomisk frihet. Filosof og kvinneaktivist Else Wiested skriver at:

Hele knyttet av problemer forbundet med yrkes- og arbeidsvalg, arbeidstid, likelønn, barnehager, fars- og mors-rollen og hverdagslivets organisering, er i en omformingsfase. Kvinner vil også ha rett til å bestemme over sin egen kropp og fruktbarhet. Det dreier seg om spørsmål knyttet til prevensjon, abort, seksualisert vold, kvinners lyst, orgasme og selvforståelse knyttet til erfaringer med kroppen.¹²²

Kvinnerollen måtte omformes, både i samfunnet og i det private, og for feministene i kvinnebevegelsen på 70-tallet, har kulturviter Tone Hellesund kommentert at dette også måtte bety at kropp, helse og intimitet ble en viktig del av den offentlige politikken.¹²³ Under slagord som «det personlige er politisk» kjempet 70-tallets feminister for å bryte barrierene mellom det private og offentlige. Kvinnene var kommet ut på arbeidsmarkedet, men samfunnet var ikke tilrettelagt for at de skulle kunne kombinere jobb og familie. Kvinnebevegelsen jobbet for politiske tiltak som bidro til å reformere og utvide forståelsen av politikkbegrepet, og hvasket slik ut gamle forståelser av hva som ble ansett for å være

---

¹²¹ Danielsen 2013:24-27.

¹²² Wiestad, Else (red.) (1994): *De store hundreårsbølgene: kjønnsdebatten gjennom 300 år*. Oslo. Emilia.s.58.

¹²³ Hellesund, Tone (2013): *Intimiteter i forandring – om hvordan den nye norske kvinnebevegelsen satte intimitet på dagsorden*. I: Danielsen [red.] (2013): *Da det personlige ble politisk. Den nye kvinne- og mannsbevegelsen på 1970-tallet*. Scandinavian Academic Press / Spartacus forlag. Oslo.

offentlig eller privat anliggende. Fokuset på kroppslige intimiteter i *Kjerringråd* reflekterer dette oppgjøret.

Man må samtidig også se tematikkene i sammenheng med kvinnes ønske om å ha makt over egen kropp og seksualitet. I *Kjerringråd* kom dette til uttrykk gjennom tekster hvor budskapet var å fjerne tabuene rundt typiske kvinneplager som var knyttet til kropp og seksualitet. Slik søkte *Kjerringråd* å motvirke maktskjelheter i det patriarkalske samfunnet som de kritiserte, og som de ønsket være en motvekt til.

Vi vil ha kroppene våre tilbake fra de hoderystende og undertrykkende mennene som har klart å hindre oss effektivt i vår daglige utfoldelse, og som har smilt overbærende når vi har ville finne ut mer om oss sjøl.¹²⁴

Det handlet som vi ser vel så mye om ydmykelsen over å ikke ha eierskap og kunnskaper om noe så nært som sine egne kropp, og samtidig føle at denne uvitenheten ble brukt mot dem som et middel for videre undertrykking og umyndiggjøring. Intervjuer hvor både kjente og ukjente kvinner fortalte og sto frem med sine historier var med på å bryte ned barrierene rundt temaer som samfunnet ofte betraktet som *for* personlige og *for* private til å snakke om i det offentlige.

Angsten for å blottlegge kropp og seksualitet kom til syne i spaltene «En historie fra virkeligheten»,¹²⁵ hvor *Kjerringråd* presenterte flere ulike historier fra abortnemndene.¹²⁶ Kvinnene var spredt i alder, og kom fra ulike sosiale lag. Blant annet får vi kjennskap til en ung kvinne på 21 år, som hadde brukt spiral mens hun var sammen med kjæresten sin. «Likevel ble hun gravid. Han var 26 og de hadde vært sammen i fire år. De er ikke sammen lenger.»¹²⁷ I møte med abortnemnda ble hun i første omgang nektet abort, før en anke gikk gjennom. I ettertid opplevde den unge kvinnen hendelsen som svært traumatiserende og ikke minst stigmatiserende. I ankenemnda ble hun spurt om «det var press fra gutten sin side at hun skulle ta abort, og samtidig om hun ikke kunne gifte seg med ham. «Jeg skulle altså gifte meg med en kar som presset meg til abort.»»¹²⁸ I spalten ved siden av introduseres en 40 år gammel vaskehjelp, som var blitt gravid for syvende gang, og som allerede slet med å få

---

¹²⁴ *Kjerringråd* 3/1976:1.

¹²⁵ *Kjerringråd* 3/1976:46-49.

¹²⁶ En gravid kvinne som ønsket å avslutte et svangerskap måtte møte i abortnemnda for å tale sin sak. Det var deretter opp til to fremmøtte leger å bestemme om aborten skulle innvilges eller ikke. Se kap.4.

¹²⁷ *Kjerringråd* 3/1976:48.

¹²⁸ *Kjerringråd* 3/1976:48.

endene til å møtes økonomisk. Hennes tidligere ekteskap hadde vært urolig og gitt henne psykiske skader. «Det var bare fyll og spetakkel»¹²⁹ Hun var nå i et forhold med en fremmedarbeider fra Irak, men hadde unnlatt å bruke prevensjon ettersom hun opplevde kraftige bivirkninger. Hun manglet dermed abortgrunn. En annen kvinne, godt voksen, med god lønn og i et godt ekteskap, hvor deres vokste sønn hadde flyttet hjemmefra, ønsket ikke å gjenoppta småbarnslivet. «All ydmykelsen og nedverdigheten hun ble utsatt for skal ikke nevnes. [...] Det gjorde såpass inntrykk på denne at hun ba om å bli sterilisert da hun hadde fått innvilget abort i ankenemnda.»¹³⁰

Ved å vise at kvinnene, på tvers av alder og klasse, delte disse ubehagelige erfaringene, ønsket *Kjerringråd* å synliggjøre et kvinnelig fellesskap som ikke lot seg styre av øvrige grenser. Man var kvinne, og derfor i samme båt. Blant feministene i samtiden vanket det en forståelse av at kvinner, som gruppe, uavhengig av bakgrunn, var en del av et større fellesskap med et delt erfaringsrom, der de samlet tilhørte en undertrykt gruppe.¹³¹ «Vi tar hver skuffelse som et personlig nederlag, som en bekreftelse på at vi er dumme og håpløse og ikke strekker til.»¹³² Slik formulerte Åse Bang seg i 1973, i boken *Hva bråker de for?*, og uttrykte sorg over at mange kvinner ikke forsto sin egen undertrykkelse. *Kjerringråd* sitt mål var å lede kvinnene ut av uvissheten, og synliggjøre hvordan mennene (med samfunnets stilltiende velsignelse) behandlet sine kvinner. Bare slik kunne man oppfordre til endringer, ved å gjøre samfunnet bevisst på uretten.

Det kroppslige tematikkene ble presentert gjennom ulike sjangre (intervjuer, artikler, leserbrev), og utgjorde til sammen et helhetlig bilde på kvinnehelse. Redaksjonens bakgrunn i akademia gjorde at det faglige og akademiske tekstene var i flertall og dominerte slik uttrykket i bladet, men ved å utnytte andre sjangre, som hadde et mykere og mer personlig tilnæringspotensiale (som f.eks. intervjuer og leserbrev), utnyttet *Kjerringråd* sjangrenes evner til å snakke om vanskelige og intime temaer. De faglige tekstene tok utgangspunkt i undersøkelser og analyser, som gav troverdighet i form av konkrete fakta, mens det var først gjennom intervjuene og leserbrevene, som vist over, at man fikk komme tett inn på det personlige følelses- og erfaringsrommet. Ved å kombinere sjangrenes ulike retoriske

---

¹²⁹ *Kjerringråd* 3/1976:48.

¹³⁰ *Kjerringråd* 3/1976:49.

¹³¹ Danielsen 2013:34.

¹³² Bang, Åse (1973): *Hva bråker de for?: en bok av og for kvinner*. Oslo. Pax Forlag AS.11.

virkemidler ønsket *Kjerringråd* å behandle temaets kompleksitet på en skånsom, og innholdsmessig utfyllende måte.

Utvalget og innholdet i tekstene var et forsøk på å synliggjøre hvordan kvinnene også ble undertrykket i helsevesenet. Leserbreve og historier fra virkeligheten var nødvendige men det var likevel svært viktig at disse erfaringene ble støttet opp av tilgjengelig forskningslitteratur som ytterligere underbygget de funn som bladet presenterte. F.eks. ble det publisert en spørreundersøkelse som viste at det blant kvinner som oppsøkte profesjonelt helsevesen var det urovekkende mange som i etterkant hadde dårlige opplevelser knyttet til dette.

Undersøkelsen la spesielt stor vekt på de negative opplevelsene mange kvinner opplevde ved gynekologiske undersøkelser; en påstand som nå fikk tyngdekraft av forskning. Ubehaget som kvinnene befant seg i under en gynekologisk undersøkelse ble forsterket av det de opplevde som legenes uprofesjonelle og nedlatende oppførsel, da legene ofte ikke fant «det av betydning å sette sine pasienter inn i hvordan kroppen fungerer og hvorfor de foretar seg bestemte ting, kunnskapen om vår egen kropp og særlig vårt underliv kunne og burde vært bedre.»¹³³ *Kjerringråd* historiserte også hvordan den moderne kvinnen på 70-tallet, i abortnemnda, fremdeles kunne erfare å bli møtt med flere av de samme fordommene som mange av fortidas kvinner hadde opplevd den gang flere valgte å føde i dølgsmål, eller abortere ved hjelp av kvakksalvere.¹³⁴ *Kjerringråd* ønsket slik å vise hvordan gamle fordommer hang igjen, og var et hinder for kvinnenenes frigjøring.

Prevensjon

I *Kjerringråd* var det viktig å fremme at kvinnekroppen og den kvinnelige seksualiteten måtte ufarliggjøres og frigjøres. Særlig lot redaksjonen seg inspirere av boken *Kvinne kjenn din kropp – en håndbok* fra 1975. Den norske versjonen ble publisert gjennom et samarbeid mellom den danske og norske kvinnebevegelsen og ble utgitt i stadig nye revisjoner helt frem til 2004.¹³⁵ *Kjerringråd* arbeidet med de samme retoriske vinklingene og synspunktene som boken representerte, og anbefale den til sine lesere.¹³⁶ Ved å spre kunnskap, forsøkte boken å ufarliggjøre kroppen. Kapitlene tok for seg den kvinnelige anatomi, underlivshygiene og sykdommer, myter og sannheter rundt menstruasjon, osv.¹³⁷ I tråd med boken inviterer

---

¹³³ *Kjerringråd* 3/1976:12.

¹³⁴ *Kjerringråd* 3/1978:39-42.

¹³⁵ Danielsen, Hilde et.al. (2015): *Norsk Likestillingshistorie*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. s.169.

¹³⁶ *Kjerringråd* 3/1976:34-37.

¹³⁷ K. Vinde (1975): *Kvinde, kend din krop – en håndbog*. Tiderne skifter/forfatterne, Lakener Boktrykk, København.

Kjerringråd leserne sine til å være mer kritisk til etablerte sannheter, og oppfordret dem til å heller bruke egne erfaringer som grunnlag for å sprengre grensene for hva som skulle betraktes som normalt.

Samtidig skjedde det politiske endringer som gjorde dette arbeidet enklere. I 1972 ble f.eks. den sovende bestemmelsen i straffeloven endret, slik at det ble lovlig for mann og kvinne å leve sammen uten å være gift. Det var heller ikke like skamfullt å føde barn utenfor ekteskap, og man opplevde at uttrykk som «å havne i ulykken» ikke lenger hadde like stor kraft.¹³⁸ I 1964 hadde vi fått nasjonal trygt til enslige mødre, så kvinner som var blitt uønsket gravide kunne klare seg med hjelp fra velferdsstaten, og slapp avhengighet av barnefar eller foreldre. Man kan slik se at de kulturelle holdningene og normene, så vel som lovverket, var i endring og støttet opp om kvinners mulighet for et selvstendig liv. Endringene var mulige som følge av velferdsstatens vekst, og økonomisk opptur på grunn av oljefunn i Nordsjøen på 70-tallet.¹³⁹

Kjerringråd virket å legge mye krefter i å informere og opplyse om hvilke typer prevensjon som var tilgjengelig på markedet, og var tydelig irritert over manglende seksual- og prevensjonsopplysning gitt av det offentlige¹⁴⁰. Tilgjengelig prevensjon gjorde det mulig for kvinner å nyte sin seksualitet uten å måtte bekymre seg for eventuelle graviditeter, og tilgangen på prevensjon må derfor også forstås som en del av frigjøringsprosjektet. Sex, moral og kvinneundertrykking var på spill og ble ivrig debattert: «hva slags seksualitet ønsker vi oss så? Og hva er virkelig seksuell frigjøring – en «frigjøring» som ikke bare går ut på å ligge med flest mulig?»¹⁴¹ Tilgjengeligheten på prevensjon måtte slik ikke misforståes med tilgjengeligheten på sex, eller tilgjengeligheten på kvinnes seksualitet:

Det blir klart for oss at seksuell frigjøring hverken er puritanisme eller seksuell liberalisme. At puritanisme, streng moral og store begrensinger ikke er frihet, er kanskje selvfølgelig – men vi må avsløre at flest mulig pul med flest mulig partnere og seksualpress ikke er det. Vi kommer til at frigjøring slett ikke har noe med antallet, men med kvaliteten å gjøre. En seksuell frigjøring må ha noe med vår egen opplevelse

---

¹³⁸ Danielsen 2015:169.

¹³⁹ Grønlie, Tore (red.) (2005): *Forvaltning for politikk – norsk forvaltningspolitikk etter 1945*. Bergen. Fagbokforlaget. s.304.

¹⁴⁰ Prevensjonsopplysning ble først en politisk konsensus rundt 1980, ifølge Blom Og Elvbakken (2001): *Linjer i norsk abortlovgivning og abortpolitikk*. Tidsskrift for velferdsforskning – vol 4 – Nr.1. s.30.

¹⁴¹ *Kjerringråd* 1/1978:0.

av våre følelser, vår kropp og vår seksualitet å gjøre. Og en frihetsfølelse er ikke bare avhengig av våre følelser overfor oss selv, men har også noe å gjøre med følelser overfor den personen vi har seksualitet med.¹⁴²

I en utgivelse fra 1978 gjengir *Kjerringråd* en satire som tidligere hadde blitt publisert i det danske bladet *Kvinder*. I artikkelen ble leserne presentert for legevitenenskapens nye vidundermiddel, den mannlige «krusedullen» (spiral formenn), men som ved en gjennomlesning oppleves å ha svært undervurderte og sjokkerende bivirkninger. Bivirkninger som også lå merkverdig nærme de bivirkningene kvinnelige pasienter opplevde ved bruk av lignende preparat. Her var kjønnsrollene, eller kjønnsforventningene, satt på hode, og ordlyden i teksten fremstår derfor også som et litterært virkemiddel irriterende nonsjalandt og bedrevitende ovenfor den uheldige (mannlige) mottaker. Ordlyden var ment å etterligne de ordlegginger kvinnelige pasienter møtte hos sine mannlige leger. Artikkelen forsøker slik å vise til en dobbeltmoral som oppsto i behandlingen av det mannlige- vs. det kvinnelige kjønnsorgan, og hvordan samfunnet ubevisst hadde tillagt seg ulike forventninger til behandling av ulike kjønnsorgan. Brått høres bivirkningene mye mer alvorlige ut, og «små» blødninger, «rifter» på penis som følge av innsettelse med «kortvarige» ubehag, som «bare» varte «et par uker» ble brått langt mer alvorlige i en kontekst hvor penis var mottaker.¹⁴³ I artikkelen var det også lagt ved en anatomisk korrekt tegning av apparatets funksjon på penis, med forklaringer på bruksmåte for å ytterligere understreke ubehaget. Slik innledes den ironiske teksten:

Når vi leger gir råd og veiledning om prevensjonsmetoder, støter vi ofte på den typen kvinner som ikke vil ha spiral. Enten fordi de på forhånd har noen tåkete forestillinger om at de ikke vil ha et fremmedlegeme i sin livmor, eller også fordi de har hatt litt småproblemer med spiralen tidligere. Dette hysteri møter vi til gjengjeld ikke hos våre mannlige partnere, og spesielt ikke hos mannlige leger som anbefaler den så varmt. Derfor har jeg oppfunnet en ny svangerskapsforebyggende metode: spiralen for menn [...] Krusedullen.¹⁴⁴

---

¹⁴² *Kjerringråd* 2/1978:1.

¹⁴³ *Kjerringråd* 2/1978:22-23.

¹⁴⁴ *Kjerringråd* 2/1978:22.

Psykisk, fysisk og seksualisert vold

Ved flere anledninger tok *Kjerringråd* opp det vanskelige temaet vold; både psykisk, fysisk og seksuelt. Utgangspunktet, eller ståstedet til bladets redaksjon, ser ut til å bygge rundt forståelsen av at kvinner på grunn av samfunnets systematiske kvinneundertrykkelse, derfor også var et *voldsobjekt*. Kvinner var «offer for direkte fysisk vold og offer for undertrykkende materielle, økonomiske, politiske, sosiale og kulturelle strukturer.»¹⁴⁵ Ved å belyse disse problemene kunne man forsøke å ta bort skammen og de sosiale stigmaene som førte til at kvinner (og menn) svært sjelden turte å snakke om disse problemene. Men først av alt måtte man stadfeste at det var et problem, og *Kjerringråd* viste slik til tall, undersøkelser og analyser som kunne bekrefte disse oppfatningene. «Det begynner etter hvert å bli vel kjent at mange kvinner lider på grunn av sin kjønnsrolle og sin undertrykte posisjon i familie og samfunn.»¹⁴⁶ stadfestet en artikkel om kjønn og helse fra 1976:

Kjønnsforskjellene er særlig store for de mentale lidelser hvor kvinner mest rammet. Selv om det kan være vanskelig å peke på klare årsaks- og virkningsforhold når det gjelder slike lidelser, er det ikke så vanskelig å tenke seg at enkelte trekk ved den tradisjonelle kvinnerolle kan innebære psykiske belastninger.¹⁴⁷

Mentale sykdommer var, ifølge *Kjerringråd*, den mest utbredte av sykdommer, men lite forskning var gjort på området. Utenlandske undersøkelser viste at «ca. ¼ av befolkningen»¹⁴⁸ led av psykiske lidelser, der kvinnene utgjorde en klar majoritet av disse. Tall fra en undersøkelse gjort i Lørenskog viste lignende tendenser, der «20-43% av kvinnene hadde hatt psykiske plager mot 10% av mennene. Mest plaget var husmødre på heltid.»¹⁴⁹ *Kjerringråd* prøver slik å formidle at patriarkatets forventninger til kvinnerollen gjorde dem syke, og dette var et voldsangrep utført av samfunnet.

Med utgangspunkt i boken *Scream Quietly or the neighbours Will Hear* tok også *Kjerringråd* opp problemene med vold rettet mot både mor og barn i hjemmet, og publiserte bokens skrekkefunn. Kvinnene forfatteren hadde vært i kontakt med kunne fortelle om;

spark og slag til ødelagte nyrer, varige lammelser, for tidlige fødsler, aborter, misdannelser på nyfødte som følge av spark i underlivet. Men mer konstant og enda

---

¹⁴⁵ *Kjerringråd* 4/1979:8.

¹⁴⁶ *Kjerringråd* 3/1976:19.

¹⁴⁷ *Kjerringråd* 3/1976:19.

¹⁴⁸ *Kjerringråd* 3/1976:20.

¹⁴⁹ *Kjerringråd* 3/1976:20-

mer lammende er den psykiske terroren som alle kvinnene lever med. De befinner seg nesten alltid i en slags sjokktilstand.¹⁵⁰

En av historiene fortalte om en kvinne, som etter mange års mishandling brast i gråt på et legekontor. Legebesøket hadde resultert i medisinerings av kvinnen. «Legen gav meg en resept på beroligende tabletter for at jeg skulle slutte å gråte. Tårene stoppet, men jeg blir så slapp og likeglad. Jeg sitter og glør, og når tablettene slutter å virke begynner jeg å gråte igjen.»¹⁵¹ Eksemplene som dras frem maner et bilde av et handlingslammet samfunn, som unnlot å gjøre noe med det reelle problemet; den voldelige mannen. Tabuet var for stort, og kvinnene endte alt for ofte opp med å leve i taushet ang. volden som skjedde bak husets fire vegger.

Men artikkelen viser så hvordan mange av disse kvinnene, på egen hånd, uten øvrig hjelp fra samfunnet klarte å komme seg ut av volden. Opprettelsen av uavhengige krisentre ble redningen for mange av de voldsrammede kvinnene, og her levde de sammen i store kollektiv. Det var kvinnene selv som organiserte og styrte hjemmene. Den redaksjonelle framhevelsen av det kollektive arbeidet må spores tilbake til *Kjerringråds* egne organiseringsstrukturer, med anti-hierarkiske preferanser. «Inne på det improviserte kontoret var det full aktivitet. Flere kvinner satt rundt omkring på sofaer og madrasser, stadig ringte telefonen. Kontorvakten går på omgang, og ellers deler kvinnene på alle arbeidsoppgaver i huset.»¹⁵²

I en utgave fra 1976 publiserte *Kjerringråd* en tekst skrevet av voldtektsofferet Wenche Mühleisen (som senere er blitt kjent som kjønnsforsker med seksualitet og vold som spesialie). Her skriver hun om et overgrep som hendte da hun som 17 åring reiste alene rundt i Europa. Hun hadde tatt alle forhåndsregler, men en kveld da hun befant seg i Paris hadde hun likevel blitt offer for en voldtekt. At det var voldtektsofferet som selv førte pennen gav selvsagt teksten et svært personlig og følelsesladet preg. Leserne fikk ta del i en svært personlig og forferdelig hendelse, hvor detaljene er både grusomme og kvalmende. «Han rev i klærne mine som nesten var av allerede. Jeg ropte og bønnfald.»¹⁵³ Å vise grusomhetene fra munnen til dets offer var et sterkt virkemiddel, og hensikten med denne formidlingsmåten må ha vært å virkeliggjøre forbrytelsen for leserne. Redaksjonen valgte som regel tekster med et mer

---

¹⁵⁰ *Kjerringråd* 4/1976:25.

¹⁵¹ *Kjerringråd* 4/1976:25.

¹⁵² *Kjerringråd* 4/1976:28.

¹⁵³ *Kjerringråd* 4/1976:40.

akademisk utgangspunkt, men artikler, statistikker og analyser ville ikke gitt den samme effekten.

Jeg vaklet ut på badet, og da jeg kjente den varme væsken renne ut av meg, kom det et hulk som om jeg knakk tvers over. Høyt og skjærende ble det stående i rommet – alene – det kom ikke flere. Det stoppet og forble et sted inne i meg. Ja så vasket jeg meg, kledde på meg. Han åpnet døren for meg og fulgte meg til metroen. Vi snakket ikke til hverandre, men da vi var nede ved togene spurte han om jeg ville spise middag sammen med ham.¹⁵⁴

I samme nummer publiseres teksten «Rettsvern og voldtekt» som baserte seg på arbeidet til en svensk komite som hadde utredet et nytt lovforslag til sedelighetslovgiving i Sverige, der flere kvinneorganisasjoner hadde lagt inn protester. Å publisere disse to tekstene i samme blad var neppe tilfeldig, da de kom til å utfylle hverandre godt. Overgrepet så ut til å fortsette inn i rettsapparatet. Å ta opp et lovforslag fra Sverige ble begrunnet med de sterke tendensene til en «felles nordisk lovgivning».¹⁵⁵ Redselen for at lignende lovforslag skulle bli foreslått i Norge, lå latent i teksten:

Så søstre, det ser dårlig ut for oss, både i den offentlige og den private sfære, hvis vi [ikke] gjør krav på litt rettsikkerhet, krav på egenverd, selvbestemmelse og trygghet. Vi kan jo ikke se bort fra at lignende lovgivning også kan bli foreslått i Norge, pga. tendensen til felles nordisk lovharmonisering. Men nå er vi forberedt.¹⁵⁶

Det handlet om å synliggjøre kvinnes sårbarhet i en allerede grusom situasjon, og bevisstgjøre hvordan rettsvesen vernet og skjermet mannen, ikke offeret. Kvinnen, ble mistenkeliggjort og gjort medskyldig ettersom hun hadde «tillatt visse «tilnærminger», og må derfor ta ansvar for at konsekvensene av handlingen førte til et overgrep.»¹⁵⁷

Oppsummering

Kapittelet viser hvordan *Kjerringråd* tok et oppgjør med gamle kjønnsrolleforståelser. Ved å åpent snakke om tabubelagte temaer ønsket *Kjerringråd* å endre etablerte holdninger til kvinnekropp- og seksualitet. Under slagord som «det private er politisk» kjempet 70'tallets feminister i felleskap for å bryte barrierene mellom det private og offentlige. Velferdsstatens

---

¹⁵⁴ *Kjerringråd* 4/1976:40.

¹⁵⁵ *Kjerringråd* 4/1976:33.

¹⁵⁶ *Kjerringråd* 4/1976:37.

¹⁵⁷ *Kjerringråd* 4/1976:35.

utbygging og vekst, kombinert med kvinnes inntog inni arbeidslivet førte til behovet for å revidere- og utvide politikkbegrepet. Det som før hadde vært ansett for å tilhøre privatsfæren ble nå et offentlig anliggende.

I *Kjerringråd* handlet det om å spre og dele kunnskaper slik at kvinnene selv kunne eie sin egen seksualitet. De argumenterte for at det var på tide at de tok kroppene sine tilbake fra «de hoderystende og undertrykkende mennene som har klart å hindre oss effektivt i vår daglige utfoldelse».¹⁵⁸ Det virker slik at *Kjerringråd* kritiserte mennene for å strukturere og organisere samfunnet etter egne behov, og dermed også opprettholde patriarkatets undertrykkende funksjon. Redaksjonen så det som sin hovedoppgave å synliggjøre disse urettferdighetene, og bevisstgjøre hvordan dette svekket og hemmet samfunnets utvikling.

Kjerringråd var et tidsskift som i hovedsak hadde et teoretisk utgangspunkt i tekstene sine, men det ømfintlige temaet kropp og seksualitet krevde en mer intim og privat tilnærming. Det ble derfor publisert flere intervjuer og leserinnlegg som hadde en langt mer personlig tilnærming til stoffet. Hensikten med dette stilistiske sjangervalget kan fra redaksjonen sin side ha vært et forsøk på å skape mer nærhet og trygghet mellom leserne og innholdet. Det var likevel et poeng for redaksjonen å samtidig også publisere analyser og undersøkelser som langt på vei kunne bekrefte påstandene gjort i intervjuene eller i leserinnleggene. *Kjerringråd* kritiserte mangelen på tilgjengelige kunnskaper om f.eks. prevensjon og argumenterte for at kvinnes frigjøring var hindret av deres mangel på å kunne utforske seksualiteten sin uten å måtte bekymre seg for eventuelle graviditeter. Målet var likevel ikke «flest mulig pul med flest mulig partnere».¹⁵⁹ Tilgjengeligheten på prevensjon måtte slik ikke misforstås med tilgjengeligheten på sex, eller tilgjengeligheten på kvinners seksualitet.

Ved å avdekke samfunnets ulike voldsangrep på kvinnene (psykiske, fysiske og seksuelle), ønsket redaksjonen å tvinge de ubehagelige sannhetene frem i lyset. Man skulle synliggjøre og bevisstgjøre og slik ta bort den ufortjente skammen som mange av kvinnene led under. Slik ville de oppfordre kvinnene til å kjempe for sin rettsikkerhet og egenverd.

---

¹⁵⁸ *Kjerringråd* 3/1976:1.

¹⁵⁹ *Kjerringråd* 2/1978:1.

Kapittel 4: Fra samling til splittelse; selvbestemt abort og porno

«Like muligheter mellom kjønnene forutsatte økonomisk selvstendighet og en omfordeling av oppgaver i hjemmet og mellom hjem og samfunn.»¹⁶⁰ Disse økonomiske og sosiale endringene utgjorde et viktig grunnlag for det kvinnepolitiske arbeidet i bevegelsen. Samfunnet hadde et moderniseringsbehov. Abortkampen var muligens den største enkeltsaken som preget det kvinnepolitiske arbeidet i kvinnebevegelsen på 1970-tallet, og fikk en samlende effekt på bevegelsens ulike grener da det hersket stor enighet rundt det politiske kravet.¹⁶¹ De påfølgende pornodebattene som opptok bevegelsen i tiden etter at retten til selvbestemt abort ble innfridd i 1978 var derimot preget av uenighet og splittelse. Temaene må sees i sammenheng med kvinnebevegelsens intimitetsfokus som kom til å sprengte samfunnets forståelser for personlig- og offentlig anliggende. Dette kapittelet tar utgangspunkt i abort- og pornodebattene for å illustrere hvordan disse kom til å få motstridende effekter på bladets kvinnepolitiske uttrykk.

Selvbestemt abort

Før loven om svangerskapsavbrudd ble vedtatt i 1960 (og iverksatt i 1964) hadde abort vært kriminelt. Abort ble tillatt på medisinske, arvemessige og humanitære grunnlag, etter at en lege hadde sendt inn en søknad på vegne av kvinnen. Søknaden ble behandlet i abortnemnda, som fungerte slik at den gravide kvinnen måtte tale sin sak for to leger som deretter skulle bedømme hvorvidt aborten skulle innvilges eller ikke.¹⁶² Før dette var abort kun tillatt dersom kvinnen hadde blitt utsatt for voldtekt, eller hvis livet til enten mor eller barn sto i fare. Fra 1964 skulle man i abortnemnda også skulle ta hensyn til såkalte «utvidete medisinske indikasjoner», som f.eks. situasjoner som kunne føre til en fysisk eller psykisk «helseknekk». Ordvalget, eller begrepet «helseknekk» kom mest sannsynlig inn i loven for å kunne følge opp vedtaket fra WHO (verdens helseorganisasjon) som i 1948 hadde introdusert et utvidet helsebegrep.¹⁶³ Merethe Flatseth har vist at dette utvidete helsebegrepet medførte at kvinnenes opplevelse av den uønskede graviditeten, som ofte kunne resultere i store psykiske påkjenninger, etter hvert ble ansett som god nok grunn for å innvilge svangerskapsavbrudd.¹⁶⁴ Da Arbeiderpartiet i 1969 valgte å programfeste selvbestemt abort, fikk abortdebatten ny giv. Ved siden av Arbeiderpartiets programfestning begynte også leger å engasjere seg i debatten,

---

¹⁶⁰ Danielsen et.al. 2013:22.

¹⁶¹ Gulli, Brita (2007): *Gjenerobring av kvinnekroppen*. Elektronisk ressurs.

¹⁶² Blom og Elvbakken 2001:33.

¹⁶³ Danielsen, Hilde et.al. (2015): *Norsk likestillingshistorie*. Bergen. Fagbokforlaget. s.173.

¹⁶⁴ Flatseth, Merethe (2010): *Abortpolitikkenes førende forestillinger om kvinner*. I: *Tidsskrift for kjønnsforskning*. Årgang 34 / Nr.2 /2010/ 92-108/ISSN 0890-6341. Universitetsforlaget. S.99.

og Sosialistiske legers forening startet en seksualopplysningsklinikk i 1971. I tillegg hadde den nye norske kvinnebevegelsen gjort abortsaken til en av sine viktigste kampsaker.¹⁶⁵

I 1972 ble det arrangert et møte under navnet «Fri abort – nå!» hvor både Nyfeministene og Kvinnefronten var deltakere. På møtet ble en felles resolusjon utformet med en felles kvinnepolitisk begrunnelse for kravet om selvbestemt abort; «Retten til abort er en nødvendig forutsetning for kvinners frigjøring.»¹⁶⁶ Etter møtet fortsatte organisasjonene i Oslo å samarbeide, og det ble blant annet dannet en Abortgruppe, hvor både nyfeminister og kvinnefrontere deltok.¹⁶⁷ Det virker å ha vært forholdsvis enkelt for de ulike organisasjonene å samarbeide rundt abortsaken, da det var stor enighet rundt kravet om selvbestemt abort, og i 1974 oppsto det et nytt samarbeid. Nyfeministene, Kvinnefronten og Norsk Kvinnesaksforening samlet seg i den felles kvinnesaksaksjonen for selvbestemt abort.¹⁶⁸

Samme år ble stortingsmeldingen «Barnefamiliens levekår 1973-72» behandlet, og denne er i ettertid regnet som et viktig gjennombrudd i norsk familiepolitikk. Tidligere hadde familiepolitikk i stor grad handlet om hvordan staten kunne forbedre og påvirke familiens økonomiske tilstander, f.eks. gjennom barnetrygd og tilrettelegging for husmorsystemet. Nå rettet det politiske blikket seg mot hvordan ulike tiltak kunne gi staten større ansvar for familiens velferd gjennom barnehager, rett til sykefravær ved sykt barn, prevensjonsopplysning, kortere arbeidsdager og økonomisk støtte til aleneforeldre og retten til selvbestemt abort.¹⁶⁹ Dette viste at staten skulle være en aktiv deltager for å muliggjøre kombinasjonen mellom familieliv og lønnet arbeid, både for kvinner og menn. Den nye politikken ble begrunnet «med store endringer både innen familien og i samfunnet de siste årene».¹⁷⁰ Tidligere praksiser og husmoridealet ble ansett å være familiefiendtlig fordi familiene hadde vært nødt å tilpasse seg tradisjonelle opplegg med et skatte- og trygdesystem som baserte seg på eneforsørgersystemet, og dermed forhindret familiene muligheten til å forbedre sin økonomiske situasjon og velferd. Tiltakene som kom i gang etter dette kan sies å være grunnsteiner for den politikken som kom til å kjennetegne den norske velferdsmodellen.

---

¹⁶⁵ Avsnittet er basert på Danielsen 2013:172-173.

¹⁶⁶ Gulli, Brita (2007): Gjenerobring av kvinnekroppen. Elektronisk ressurs.

¹⁶⁷ Gulli, Brita (2007): Gjenerobring av kvinnekroppen. Elektronisk ressurs.

¹⁶⁸ Danielsen, Hilde et.al. 2015:173.

¹⁶⁹ Danielsen et.al. 2015:159.

¹⁷⁰ Danielsen et.al. 2015:159.

Da *Kjerringråd* kom på markedet i 1975 var altså abortkampen godt i gang. Samme år markerte også FN sitt internasjonale kvinneår, som i *Kjerringråd* ble møtt med irritasjon, da man trengte «kvinneår hvert år»¹⁷¹ Den samme irritasjonen var befestet i store deler av kvinnebevegelsen, men «trass i all kritikk, latterliggjøring og annen motstand ble [kvinneåret] noe av et vendepunkt i Norge»,¹⁷² fordi det innebar en politisk forpliktelse, som senere kom til å manifestere seg i oppnådde kvinnepolitiske triumfer, blant annet abortloven fra 1978.

I *Kjerringråd* ble abortkampen argumentert ut i fra idealene om å synliggjøre, bevisstgjøre og frigjøre. Historiseringen av abortkampen synliggjorde for leserne at dette var en kvinnepolitisk kamp som også tidligere kvinnesaksforkjempere hadde måttet kjempe. Særlig valgte bladet å trekke frem barnebegrensningspolitikken ført av kvinnesaksforkjemperen Katti Anker Møller, og brukte hennes foredrag «Moderskapets frigjørelse» fra 1915 som ammunisjon i abortsaken. Dette synliggjorde hvordan de samme argumentene fremdeles var gjeldene, så mange år senere:

Abortkampen ble stort sett ført av en kvinne, Katti Anker Møller, mot hele det etablerte mannssamfunn. Støtten fikk hun fra kvinner uten innflytelse. [...] Hun hevder at personlig frihet og rådighet over egen kropp ikke lar seg forene med straff for leger som yter hjelp til fosterfordrivelse. [...] Katti Anker Møller hadde gjennom sitt mangeårige arbeid oppnådd å forbedre mødrenes kår og en bedre prevensjonsopplysning, men hun var ikke kommet noe særlig vei med abortspørsmålet. Der var motstanden tydeligvis for stor.¹⁷³

I bladet ble det argumentert for at det patriarkalske systemet bevisst ignorerte abortsaken, ettersom disse debattene så ut til å midlertidig forsvinne under hvert Stortingsvalg. «Hvorfor er det slik?»¹⁷⁴ spurte bladet og viser så til en undersøkelse gjort av abortspørsmålet i Norge som viste at det hadde vært «en serie gjentakelser av argumenter gjennom 60 år.»¹⁷⁵ Argumentene avslørte mange holdninger, «men det som går igjen er holdninger som gir uttrykk for kvinnediskriminering, og særlig diskriminering av ressursvake kvinner.»¹⁷⁶ Slik

---

¹⁷¹ *Kjerringråd* 1/1975:29.

¹⁷² Aasen, Elisabeth (2007): *Kvinnebevegelsen som endret offisiell politikk og personlig ståsted*. I: Blom (2007): *Vi var med- kvinnekamp i Bergen på 1970-tallet*. Bergen. Bodoni Forlag, Bergen Kvinnesaksforening. S.104.

¹⁷³ *Kjerringråd* 2/1975:33, 34.

¹⁷⁴ *Kjerringråd* 2/1975:33.

¹⁷⁵ *Kjerringråd* 2/1975:33.

¹⁷⁶ *Kjerringråd* 2/1975:33.

synliggjorde *Kjerringråd* for sine lesere den patriarkalske arroganse- og manglende vilje til å ta et standpunkt i abortsaken; og dermed også en manglende respekt for det kvinnelige.

Argumentasjonen som ble fremmet i *Kjerringråd* hadde et sterkt kritisk blikk mot systemet som ikke lot kvinnene selv får bestemme over egen kropp, men tilrettela for at kvinnene måtte la seg overstyre av menn, kirken, leger og andre moraliserende grupper som hadde utenforliggende motiver og erfaringer. I et tilbakeblikk på abortkampen i 1979 publiserte bladet teksten «Ligner Gud en Abort?»¹⁷⁷ hvor det ble tatt et oppgjør med kirkens moraliserende holdning gjennom abortkampen. Det rettes også hard kritikk mot politiske partier, spesielt SV og Arbeiderpartiet, for å være for feige og lite handlekraftige i abortsaken, og for slik å gå imot sine egne politiske verdier. Regjeringens abortforslag i 1975 ble i *Kjerringråd* omtalt som «en kompromisslov» ettersom den ikke representerte de nødvendige framskrittene som bladet så som nødvendig for å oppnå målet om fullstendig kvinnefrigjøring. «Å akseptere en kompromissløsning blir for oss å svikte både kvinnekampen og de kvinner som rammes sterkest av nemndssystemet, nemlig de yngste, de minst taleføre og de ugifte.»¹⁷⁸ Loven var dermed ikke verdt å gjennomføre da abortnemnda ble ansett for å være en nedvurdering av kvinnen.

«I den nye kvinnebevegelsen ble mangelen på selvbestemt abort betraktet som et av de synligste kriterier på kvinneundertrykkingen», forklarer Haukaa.¹⁷⁹ Kun når kvinnen selv fikk fullstendig råderett over egen kropp ville dette være mulig, og kvinnebevegelsens press på de politiske partiene var derfor stor. *Kjerringråd* var en del av det mobiliserende arbeidet:

Vi mener derfor at kvinnebevegelsen må arbeide for:

- At SV fremmer lovforslag om selvbestemt abort og innfrir de forventninger mange av oss har til partiet i denne saken.
- At AP. Støtter dette og at kvinnene i Venstre og Høyre tar opp en skikkelig kamp i partiene sine.¹⁸⁰

Hilde Danielsen hevder at det borgerlige regjeringsskiftet i 1972, ledet av Kristelig Folkeparti, gjorde at kvinnebevegelsen så det som mer hensiktsfullt å legge press på det opinionsrettede arbeidet i abortsaken fremfor de ledende politikerne, slik de hadde gjort tidligere. Leserbreve,

---

¹⁷⁷ *Kjerringråd* 4/1979:36-41.

¹⁷⁸ *Kjerringråd* 2/1975:33.

¹⁷⁹ Haukaa 1982:27.

¹⁸⁰ *Kjerringråd* 2/1975:33.

demonstrasjoner, og møtevirksomhet ble etter dette kvinnebevegelsens viktigste aksjonsform i abortsaken.¹⁸¹

Det må også ha vært et poeng for *Kjerringråd* å opprettholde sin politiske uavhengighet, dette på tross av at bladet kan sies å representere en sosialdemokratisk politikk. Å gå inn i et samarbeid med politiske partier ville ha vært motstridende den feministiske organiseringen som bladet formånet. Det anti-autoritære utgangspunktet gjorde at bladet så ut til å etterstrebe en partipolitisk uavhengighet, selv om de naturligvis la press på arbeiderpartiets gjennomføringsevner ettersom Arbeiderpartiet hadde bragt abortsaken inn igjen i politikken. Vi skal senere i kapittelet se hvordan *Kjerringråd* reflekterer over dette spørsmålet rundt pornodebatten.

Kjerringråd fulgte med i abortkampen, men med tanke på at dette regnes å være bevegelsens største kampsak, opptok den liten plass i bladet. Kanskje kommer dette av kampens mangel på kontroverser- og skarpe skillelinjer mellom organisasjoner. Det var ikke noe som behøvde å diskuteres, kun noe å gjennomføre. Bevegelsens brede politiske enighet rundt abortspørsmålet, hvor organisasjonene samarbeidet om felles aksjoner, grupper og andre prosjekt for å forene sine krefter passet godt inn i *Kjerringråds* ønske om et mer forent søsterskap. Sammen eksemplifiserte kvinnebevegelsen en bred og handlekraftig sosial bevegelse. Det hersket derfor en politisk konsensus, og diskusjonene rundt forskjellige fremgangsmåter og ulike politiske vinklinger som ellers opptok bladet, var manglende i abortkampen. Utover dette ble det publisert plakater, karikaturer e.l. som opplyste om aksjoner, protester og annen abort-relatert aktivisme.¹⁸² Abortkampen innfører seg som vist over i bladets bevisstgjøringsprosjekt, samt deres kamp for å gjøre det private politisk.

Da abortloven ble vedtatt i 1978 var dette en av bevegelsens desidert største seire. En seier de i stor grad hadde oppnådd i felleskap.

Porno: seksualundervisning, kvinneundertrykking eller uvitenhet?

Tone Hellesund har tidligere vist gjennom sin forskning at selv om abortkampen utvilsomt hadde en samlende effekt på den nye kvinnebevegelsen, var temaer tilknyttet kropp og seksualitet også årsak til store uenigheter mellom bevegelsens aktører. Hun forteller at «Disse uenighetene skyldtes delvis ulike ideologier og strategier, men var også knyttet til at man

---

¹⁸¹ Danielsen et.al. 2015:173.

¹⁸² F.eks. *Kjerringråd* 1/1975:49 (Plakat mot abortparagraf)

hadde ulike interesser avhengig av klasse, sivil status og generasjon.»¹⁸³ Pornodebatten var en slik uenighet, og der abortkampen hadde virket samlende, kan det diskuteres om pornodebatten gjorde det motsatte. I *Kjerringråd* debattertes også ulike vinklinger i pornodebatten i tidligere utgivelser, men den gjorde seg spesielt gjeldende i tiden etter at retten til selvbestemt abort så ut til å gå gjennom i Stortinget. Dersom temaene som ble gitt spalteplass i *Kjerringråd* er representative for det som opptok det kvinnepolitiske arbeidet i resten av kvinnebevegelsen i samme periode, kan det se ut til at pornodebatten fikk et dominerende fokus i perioden 1977- 1980.

Å fokusere på uenigheter og forskjeller mellom organisasjonene og gruppene i den nye kvinnebevegelsen gikk, som vist tidligere, imot *Kjerringråds* selverklærte mandat og ideologiske ståsted. Redaksjonen hadde fra første utgivelse gitt uttrykk for at de ønsket å fokuseres på samhold, fremfor forskjeller i bevegelsen. I de tilfeller hvor uenigheter ble tatt opp i bladet ser det derfor ut til at man søkte å forene de motstridene partene ved å fokusere på det man hadde til felles, og bygge videre på dette for å finne felles løsninger. Ved flere anledninger oppsto det kraftige uoverensstemmelser innad i kvinnebevegelsen. I 1976 brøt samarbeidet mellom Nyfeministene og Brød og Roser på den ene siden, og Kvinnefronten helt sammen i de store byene. Frem til 1980 ble det derfor holdt to parallelle arrangementer tilknyttet kvinnedagen¹⁸⁴, uten at bladet valgte å vie dette særlig stor oppmerksomhet. Slik skiller pornodebatten seg særlig ut.

Pornodebatten ble for alvor sparket i gang ved at to «kvinnelige konduktører reagerte på kvinneundertrykkende reklame og rev ned plakatene»¹⁸⁵ på Holmenkollbanen. Konduktørene ble suspendert, men ble gjeninnsatt etter kraftige reaksjoner fra flere kvinnegrupper og en underskriftskampanje med 5000 underskrifter som ble tilsendt Oslo Sporvei. Dette skjer i en periode hvor framveksten av flere sexklubber og massasjeinstitutter var stor, og mange anså dette som en negativ samfunnsutvikling.¹⁸⁶

I utgivelsen *PORNO- noe for oss*¹⁸⁷ gjorde *Kjerringråd* temaet til sitt hovedfokus. Gjennom ulike artikler forsøkte bladet å både definere *hva* pornografi er, men også *hvordan* og *hvorfor* pornoindustrien oppnådde stadig større vekst. I tillegg til dette utfordret også flere av artiklene

---

¹⁸³ Danielsen et.al. 2013:64.

¹⁸⁴ Førde, Kristin (2010): *100 år med kvinnedagen*. Elektronisk ressurs.

¹⁸⁵ *Kjerringråd* 2/1978:1.

¹⁸⁶ Enger, Torill (2003): *Pornokampen i Norge på 1970-tallet*. Elektronisk ressurs.

¹⁸⁷ *Kjerringråd* 2/1978.

argumenter gitt av pornoens uttalte tilhengere, og kom med innvendinger til det de mente var deres misforståtte forestillinger rundt kvinnelig seksualitet; argumentene måtte være designet av pornoens tilhørere i et forsøk på å legitimere deres egne seksuelle patriarkalske fantasier. Særlig hard medfart fikk de argumenter som hevdet at 1) kvinnebevegelsens pornomotstand var bevis for medlemmenes puritanske og seksualfiendtlige holdninger, og at 2) motstanden utgjorde en trussel for trykkefriheten, og 3) forhindret seksualopplysning. «Problemet med pornografien er ikke seksualiteten, men mangelen på den. Kvinnelig seksualitet finnes ikke. I pornografien kobles dessuten menns seksualitet med makt. Dette er det perverse ved pornografien.»¹⁸⁸ argumenterte Nyfeministen Brita Gulli for *Kjerringråd* i 1978. Gerd Brantenberg (engelsk- og historiestudent, og medlem i blant annet Lesbisk bevegelse, men også aktiv i kvinnehuset i Oslo) og Kari Melby (historiestudent og Nyfeminist) fulgte så etter og hevdet at pornografiens «fremstilling av kvinners seksualitet er så fjern fra virkeligheten at den må betegnes som løgn. Den er derfor uegnet til å fremme vår forståelse av oss selv.»¹⁸⁹ Pornografien var ifølge dem «totalt uegnet som seksualopplysning»¹⁹⁰, og at den slags påstander måtte være fabrikkert av dem som tjente på pornoindustrien.

Videre gikk Melby og Brantenberg inn i en diskusjon rundt Kvinnefronten sin parole («Forby Porno») hvor de argumenterte for at «Å forby porno i et samfunn der seksualiteten er så undertrykt vil lett virke mot sin hensikt. Hvis hensikten er frigjøring. Og dette til tross for at pornografien i sitt vesen er undertrykkende»¹⁹¹. De stilte seg kritiske til det de opplevde som Kvinnefrontens absurde pornopolitikk, og hevdet at pornoen, fordi den var undertrykkende, gjenspeilte det kulturelle samfunnet de levde i. Hvis man skulle forby all porno, kunne man like gjerne forby Hemingway eller kultur generelt: «Ikke fordi vi er motstandere av både kulturen, og især Hemingway. Men fordi de ikke lar seg bekjempe ved forbud. Slike paroler er fantasters måte å drive politikk på.»¹⁹²

Året før (1977) hadde medlemmer fra Kvinnefronten gått inn i en pornobutikk på Grünerløkka i Oslo og forsynte seg med blader, før de så hadde gått ut på gaten og tent på dem. Etter dette lot andre aktivister seg inspirere, og det dukket opp stadig flere og større pornobål rundt om i landet. Deriblant hadde det ved en anledning samlet seg rundt 250

---

¹⁸⁸ *Kjerringråd* 2/1978:6.

¹⁸⁹ *Kjerringråd* 2/1978: 8.

¹⁹⁰ *Kjerringråd* 2/1978:8.

¹⁹¹ *Kjerringråd* 2/1978:11.

¹⁹² *Kjerringråd* 2/1978:12.

mennesker på Egertorvet i en stor pornobål-aksjon, hvor også politiet dukket opp og tok med seg flere av deltakerne inn for avhør.¹⁹³ Pornobålene fikk naturligvis massiv omtale i media,¹⁹⁴ noe Melby og Brantenberg i *Kjerringråd* adresserte som Kvinnefrontens lettfattelige jag etter kjendisstatus. Det ble ifølge dem en for enkel løsning å brenne bål og kreve forbud mot pornografi uten å gå nærmere inn i en diskusjon og analyse av pornografiens forutsetninger i et kapitalistisk samfunn, «noe de ikke [har] villet diskutere mer inngående.»¹⁹⁵

Feministenes aksjoner på 70-tallet uttrykte deres private desperasjon over sakenes tilstand,¹⁹⁶ og kunne derfor også oppfattes som voldsom, som f.eks. de nevnte pornobålene. Aksjonene og protestene var virkemidler for å øke bevisstheten rundt de «uformelle måter kvinner ble undertrykt på, og om å endre holdninger og handlinger i hverdagen som skapte eller videreførte systematiske forskjeller mellom kjønnene.»¹⁹⁷ Fordi kvinner i generasjoner hadde opplevd å ikke bli hørt eller tatt på alvor tok feministene på 70-tallet i bruk «andre virkemidler enn de tidligere feministene hadde brukt.»¹⁹⁸ Pornodebatten var intet unntak, og de fleste grenene innenfor den nye kvinnebevegelsen lot seg engasjere. Som et resultat av dette tok kvinnene fra Senterpartiet initiativ til en «paraplyorganisasjon kalt Fellesaksjonen mot pornografi».¹⁹⁹ Til tross for bladets fokus på et forent storfeministisk fellesskap, ble ikke samarbeidet og aksjonen møtt med særlig stor entusiasme i *Kjerringråd*. I en leder fra 1978 skrev redaksjonen at i likhet med Kvinnefrontens pornobål gikk samarbeidet mellom kvinneorganisasjonene litt «over stokk og stein» da de møttes til en felles aksjon.²⁰⁰ Her hevdes det at de nye forsøkene på samarbeid var feilslåtte, og de slo hardt ned på det de omtalte som et samarbeid «bygget på tynt grunnlag», fordi deltakerne og arrangørene var uforberedte og debattene uten substans.

Kjerringråds angrep på pornodebattantenes organisering og aksjonering kan virke å være fremprovosert av en opplevelse av at debattantene manglet evnene til å formulere det *Kjerringråd* mente var gode og innholdsrike motangrep på pornosamfunnet. I stedet opplevde bladet at «angrepene på pornografien var differensierte uten analyse og bar i seg noen

---

¹⁹³ Rusta, Unni (2007): *Kampen mot pornografi på 1970-tallet*. Elektronisk ressurs.

¹⁹⁴ Enger, Torill (2003): *Pornokampen i Norge på 1970-tallet*. Elektronisk ressurs.

¹⁹⁵ *Kjerringråd* 2/1978:12.

¹⁹⁶ Danielsen et.al. 2013:32.

¹⁹⁷ Danielsen et.al. 2015:165.

¹⁹⁸ Danielsen et.al. 2015:165.

¹⁹⁹ Haukaa 1982:170.

²⁰⁰ *Kjerringråd* 2/1978:1.

motsetninger.»²⁰¹ Det er sterkt samsvar mellom leder-artikkelen og Melbys- og Brantenbergs kritikk (som vist over) og problematisering av pornodebatten og dens mangler, men dette er kanskje ikke så merkelig ettersom Melby også var en del av bladets redaksjon på dette tidspunktet. Særlig er det Kvinnefronten som møter mest motstand i *Kjerringråd*s fremstillinger av debatten. I begge tekstene fremmes det en forståelse av at pornokampen, og debattene som kom til å følge med den, best kunne bekjempes via kunnskap. *Kjerringråd* så helst at man la større vekt på analyser og undersøkelser som kunne forklare- og vise hvorfor pornografien i det hele tatt hadde fått fotfeste i samfunnet, så vel som i kulturen.

Realiteten ble forsøkt tilslørt av at noen ikke ønsket å diskutere forutsetninger og årsaker, men heller ville stable et samarbeid på beina under slagord som «Forby all porno» og «Vekk med porno». Karakteristisk var det derfor at en ikke brukte aksjonen til å si noe om hva som er grunnlaget, forutsetningene for pornografien – hva er grunnen til at menn, høyst vanlige, og med arbeiderklassemenn, bruker pornografi, hva er grunnen til at profitørene kan ha noe å profitere på?²⁰²

Å fremstille pornografien som et enslig uttrykk på kvinneforakt og ekkelt kvinnesyn, var for *Kjerringråd* en illusjon og bakstreversk metode. Dette ville kun føre til «tvilsomme allianser», som omgjorde pornodebatten til et «puritansk korstog mot seksualiteten.»²⁰³ I dette tilfellet var det «kvinnebevegelsen og tradisjonelle konservative seksualpuritanerne som falt hverandre om halsen.»²⁰⁴ Her ble de nye alliansene nærmest fremstilt som forelskelser, der de skjønne hvetebrødsdagene hadde tåkelagt sannheten. *Kjerringråd* sin publisering av et helt temanummer angående pornografi fremstår slik som et forsøk på en redningsaksjon, hvor *Kjerringråd* fremstiller seg selv som den ansvarlige og fornuftige part som drar diskusjonen tilbake til det de mente var et mer fornuftig utgangspunkt; fakta basert på analyser og undersøkelser.

Bladet dro også linjer til sitt frigjøringsprosjekt:

Det blir klart for oss at seksuell frigjøring hverken er puritanisme eller seksualliberalisme. At puritanisme, streng moral og store begrensninger ikke er frihet, er kanskje en selvfølge – men vi må også avsløre at flest mulig pul med flest mulig

---

²⁰¹ *Kjerringråd* 2/1978:1.

²⁰² *Kjerringråd* 2/1978:1.

²⁰³ *Kjerringråd* 2/1978:1.

²⁰⁴ *Kjerringråd* 2/1978:1.

partnere og seksualpress heller ikke er det. Vi kommer til at frigjøring må ha noe med vår egen opplevelse av våre følelser, vår kropp og vår seksualitet å gjøre. Og en frihetsfølelse er ikke bare avhengig av våre egne følelser overfor oss selv, men har også noe å gjøre med følelser overfor den personen vi har seksualitet med.²⁰⁵

Organisatorisk brytningstid

Det er verdt å merke seg at redaksjonen i *Kjerringråd* for det meste besto av høyt utdannede kvinner fra ulike fagdisipliner og forskningsmiljøer, og dette kan forklare hvorfor de argumenterte og reagerte som de gjorde i henhold til pornodebatten. Pornokampen og parolene rundt manglet et vitenskapelig preg, noe som ser ut til å skape stor irritasjon i *Kjerringråds* redaksjonskollektiv. Dette skilte seg ut fra den foregående abortkampen hvor flere, der iblant legen Kitty Strand (sentralt medlem av Kvinnefronten) hadde bidratt med sine faglige perspektiver og argumenter (også i *Kjerringråd* i forbindelse med 8.mars markeringen i 1975²⁰⁶). Å kunne støtte seg på vitenskap gav kvinnerettighetsforkjemperne en argumentatorisk tyngde som kan ha vært svært medvirkende til at selvbestemt abort etter hvert ble vedtatt.

Tidligere hadde *Kjerringråd* gjort et poeng ut av å ikke fokusere på organisatorisk tilknytning, verken hos sine skribenter eller i tematikkene de tok opp. Dette førte til at man heller ikke viet mye oppmerksomhet til kvinnebevegelsens ulike grupper- eller organisasjoners spesifikke politiske mål- eller ideologier, og redaksjonen etterstrebet slik nøytralitet. I pornodebatten gjorde de det motsatte. Særlig kritiserte de Kvinnefronten både for sine politiske ytringer, men også måten de var organisert på. I sin mest alvorlige form kommer kritikken til syne da det gjennom en av artiklene ble stilt spørsmål ved hvorvidt det var *riktig* og/eller *mulig* for en organisasjon som Kvinnefronten å skulle fortsette å være en del av den nye kvinnebevegelsen, eller ikke. Kritikken kom fra det tidligere redaksjonsmedlemmet, Siri Nørve, som med utgangspunkt i pornodebatten diskuterte kvinnebevegelsens behov for partipolitisk uavhengighet, og da med et spesielt kritisk blikk rettet mot Kvinnefronten.²⁰⁷ Artikkelen er blitt til i forberedelsesfasen til 8.mars og mye av diskusjonen handler derfor om kommende parolemøter og den nye kvinnebevegelsens evne til å samarbeide.

---

²⁰⁵ *Kjerringråd* 2/1978:1.

²⁰⁶ *Kjerringråd* 1/1975:24-27.

²⁰⁷ *Kjerringråd* 2/1978:36-48.

Årets 8.mars-debatt har, som foregående år, vært prega av en masse forvirring. Alt fra hvorfor noen ikke vil leike med kvinnefronten – til hvem som egentlig samarbeider. Splittingene og grensene synes for de utenforstående å være merkelige og sære – det er umulig å skimte de «egentlige» motsetningene under. Og det er ikke så rart. De er også temmelig fordekte.²⁰⁸

Det er altså en frykt for at motsetningsforholdene som opplevdes så sterke og uoverkommelige innad i bevegelsen, fremsto som uforståelige og smålige for dem på utsiden. Man kan forestille seg at dette ville være svært uheldig, fordi det også måtte bety at kvinnekampen og dens tilhengere mistet troverdighet og respekt i en tid da medlemstallene allerede var dalende. Gjennom media, mente Nørve, at offentligheten fikk et pinlig innblikk i kaoset som omhandlet 8.mars debattene, og siden det stort sett var da kvinnekampen og bevegelsen fikk mest publisitet, var det også dette offentligheten forbant med kvinnebevegelsen og politikken som kom derfra. Bevegelsen «superaktivitet» rundt 8.mars og deres behov for å kommunisere var litt av skylden til dette, men ikke hele, mente Nørve. Hun beveget seg så videre inn i en diskusjon om *hvorfor* det fantes motsetninger innad i bevegelsen, og hvorfor disse tilsynelatende virket å blokkere alt samarbeid. Svaret, mente Nørve, lå i «kvinnebevegelsens sjølvstendighet, både politisk og organisatorisk. For jeg tror at noe av motsetningene finner vi når vi graver i forholdet mellom kvinnebevegelse og partier. Konkret spør jeg hva slags kvinneorganisasjon Kvinnebevegelsen egentlig er.»²⁰⁹ Slik la altså Nørve opp til en diskusjon hvor hun aktivt pekte fingeren mot Kvinnefronten da hun skulle begrunne bevegelsens hemsko.

Samlingspolitikken lå fremdeles sterkt i *Kjerringråd*, men det kan virke som at bladet samtidig så det vanskelig å samarbeide med nettopp *en* av de mange grenene i bevegelsen. Kvinnefronten ble fremstilt som et hinder for videreutvikling, og beskyldt for å være både PR-kåte, lett antenkelige og uten særlig dybde, ingen gode skussmål. Men det som virket å være *Kjerringråds* dypeste forargelse var Kvinnefrontens tette bånd til det politiske partiet AKP-ml (Arbeidernes Kommunistparti). Helt fra bladets oppstart ble det fokusert på partipolitisk uavhengige i kvinnebevegelsen, og når Kvinnefronten ser ut til å bevege seg bort fra denne tradisjonen fikk dette negative reaksjoner fra redaksjonen i *Kjerringråd* (som helt klart så positive fordeler ved at bevegelsen framholdt sin uavhengighet). «Det er viktig å

---

²⁰⁸ *Kjerringråd* 2/1978:36-37.

²⁰⁹ *Kjerringråd* 2/1978:38.

skjære klar av partienes favntak [på grunn av] de blandede motiver som ligger i deres evt. forsøk på å få innpass og hegemoni over kvinnebevegelsen». ²¹⁰

Det er dermed ikke sagt at Kvinnefronten var de eneste som tidligere hadde hatt- eller hadde tett kontakt med et politisk parti, noe også *Kjerringråd* vedkjente seg, men problemet så ut til å være at der Kvinnefronten hevdet å være selvstendig og uavhengig opplevdes det ikke slik fra utsiden. Andre grupper og organisasjoner, som f.eks. Kvinnesaksforeningen hadde flere ganger samarbeidet med både Venstre og Arbeiderpartiet mot ulike kvinnepolitiske mål, ²¹¹ men det var samarbeid om enkeltsaker og aksjonens tema. Organisatorisk samarbeid var mer forpliktende. Det virket for *Kjerringråd* å være vanskelig å se et tydelig skille mellom det politiske partiet AKP-ml og den tilsynelatende selvstendig kvinneorganisasjon Kvinnefronten, og det var her problemet lå. Organisasjonen Kvinnefronten ble slik beskyldt i *Kjerringråd* for å spille med falske kort, og for å på den måten hindre de ulike grenene av kvinnebevegelsen gode muligheter for samarbeid:

Fordi de spiller med falske kort, forhandler vi ikke med de virkelige motparter. Et reinslighetskrav måtte være at vi i tilfelle forhandla direkte med sentralkomiteen i AKP. Men det burde ikke komme på tale fordi vi prinsipielt må holde på kvinnebevegelsens sjølvstendighet». ²¹²

Frykten ser ut til å være at et politisk parti, i dette tilfellet AKP, skulle få makt, innflytelse og kontroll over deler av kvinnebevegelses aktivitet, og at de da kunne være med på å hindre eller stoppe eksponering av de deler av bevegelsen som nødvendigvis ikke samsvarte med deres egen partipolitikk. Siri Nørve, som forfattet den sterkeste kritikken gjengitt i *Kjerringråd* var selv medlem av Nyfeministene, som kjent var en organisatorisk motpart til Kvinnefronten og AKP, og kritikken hun formulerte var også mest sannsynlig svært farget av dette.

Men det er ikke bare her Kvinnefronten fikk hard medfart. Som vist tidligere i oppgaven etterstrebet *Kjerringråd* at grupper og organisasjoner innad i bevegelsen hadde en autonom og anti-autoritær organisering (eller *flat struktur*), fordi en slik måte å strukturere- eller organisere det kvinnepolitiske arbeidet reflekterte det idealistiske utgangspunktet de ønsket at bevegelsen skulle representere. Særlig i oppstartsårene ble det skrevet mye om fordelene ved

---

²¹⁰ *Kjerringråd* 2/1978:42.

²¹¹ *Kjerringråd* 2/1978:42.

²¹² *Kjerringråd* 2/1978:44.

å organisere seg etter et feministisk organisatorisk ideal som det antiautoritære symboliserte.²¹³ I motsetning til *Kjerringråd* var Kvinnefronten, på samme måte som AKP, organisert etter strenge hierarkier, en organiseringsform som ifølge *Kjerringråd* fremmet videre undertrykking. Å viderefordre gamle mannskulturer, som de mente at hierarkiske organisasjonsstrukturer medførte, var derfor det motsatte av *Kjerringråds* egen filosofi, og kan være grunnen til deres sterke negative reaksjon.

I et senere nummer svarer Kvinnefronten på *Kjerringråd* og Siri Nørves kritikk. Artikkelen «Avvis splittelse!» var skrevet av Siri Ustvedt, et sentralt medlem både i AKP -ml og Kvinnefronten. Artikkelen rettet seg direkte mot noen av Nørves hardeste kritikker og anklager, og tok blant annet opp organisasjonens tette bånd til det politiske partiet AKP-ml: «AKP(ml) har en partilinje som vi ønsker å gjøre så kjent som overhode mulig og som vi arbeider for at folk skal slutte opp om. Vi gjør dette fordi vi mener det tjener kvinnekampen.»²¹⁴ Argumentasjonen gikk så videre i en punktliste med argumenter og grunner for at alle partimedlemmer i AKP(ml) ikke måtte glemme sin partipolitikk selv om man var deltaker- eller organisert i andre grupper. Hun adresserer dermed ikke den argeste kritikken fra *Kjerringråd*, og unnlater å svare på hvorvidt partiloyalitet var sunt eller skadelig for helheten av kvinnebevegelsen.

Også i Kvinnefrontens eget partibladd, *Kvinnefront*, ble det i samme periode publisert en artikkel hvor fem kvinner fra ulike grupper og organisasjoner tilknyttet kvinnebevegelsen ble intervjuet om hvorvidt de hadde funnet et samarbeid med Kvinnefronten nyttig eller problematisk.²¹⁵ Dette kan tyde på at kritikken og påstandene som blant annet ble gitt i *Kjerringråd* ikke hadde gått ubemerket hen, men det viser også at anklagene muligens strakk seg noe utover den kritikken som ble gjengitt i *Kjerringråd*. Noe også Ustvedt antyder da hun kommenterte at Nørve dro frem det gamle «AKP-spøkelset» som ingen ville samarbeide med.²¹⁶ En slik ordlegging viser at organisasjonen måtte ha møtt lignende anklager tidligere, og det må derfor ha vært svært viktigere for Kvinnefronten å imøtegå de deler av kvinnebevegelsen som virket å stille seg bak disse anklagene. Organisasjonens fokus på viktigheten av videre samarbeid i bevegelsen, og formaningen om å hindre videre splittelse

---

²¹³ Se kap.2.

²¹⁴ *Kjerringråd* 3/1978:48.

²¹⁵ *Kvinnefront* 2/1978:10-11.

²¹⁶ *Kjerringråd* 2/1978:46-47.

må slik leses som et svar på trusselen om utestengelse, slik *Kjerringråd* hadde foreslått via Nørves artikkel.

Ikke bare viste pornodebatten i *Kjerringråd* at det fantes store uenigheter på tvers av grenene i den nye kvinnebevegelsen, som tidligere ikke hadde fått like stor plass og omdømme i bladet, men den markerte nettopp derfor et klart brudd med den gamle samlingstanken som bladet hadde lagt frem i starten av sitt prosjekt. Til tross for sitt uttrykte ønske om en sterkere og mer samlet bevegelse, publiserte de her en artikkel som argumenterte for at organisasjonen Kvinnefront ikke lenger skulle være en del av dette samarbeidet. Selv om Nørve skriver som privatperson, og ikke på vegne av redaksjonen, kommer det likevel frem gjennom lederen til utgivelsen «Porno – noe for oss?»²¹⁷ at redaksjonen i *Kjerringråd* lagt på vei finner Nørves kritikk relevant. I lederen poengterer redaksjonen det de mener er tydelige svakheter ved deler av den politikken som spant ut av den nye kvinnebevegelsen. Særlig kritiseres den tilsynelatende puritanske og uvitenskapelige porno-politikken som i det siste hadde blitt fremmet gjennom deler av bevegelsen. Som eksempler på det de mente var uheldig politikk dras pornobål og parolene «Forby porno» og «Vekk med porno» fram, som vi senere i bladet lærer at Kvinnefronten sto bak. Det er derfor underforstått at *Kjerringråd* langt på vei støttet den kritikken som Nørve rettet mot Kvinnefronten.

Å aktivt motarbeide eller negativt kritisere én spesifikk organisasjon står i sterk kontrast til det bladets tidligere ytringer. Pornodebatten sprekker på mange måter boblen og imaget som *Kjerringråd* hadde kjempet for å opparbeide seg, men ved å gi Ustvedt muligheten til å svare på tiltale beholdt bladet likevel sin intensjon om å være en møteplass for bevegelsens ulike stemmer. Det er også verdt å merke seg at bladet til da ikke hadde fokusert på organisasjonspolitik, men latt enkeltstemmer snakke for seg selv. Noen av disse var allerede kjente kvinnedebattanter, og mange ville også kunne gjenkjenne disse som tilhørere- eller medlemmer av bestemte grupper eller organisasjoner. Det virker likevel til at når disse stemmene opptrer i bladet, opptrer de alene og som privatpersoner. Innlegget, kommentaren eller intervjuet er derfor fokusert på deres egen person, ikke på organisasjonen eller gruppen de tilhørte. Dette kan også være grunnen til at bladet valgte å ikke gjøre et poeng av organisatoriske uenigheter tidligere, fordi organisasjonene heller ikke var representert som stemme i bladet. Slik ble det altså ikke under pornodebatten.

---

²¹⁷ *Kjerringråd* 2/1978:0.

Oppsummering

Arbeiderpartiet programfestet selvbestemt abort i 1969 og blåste slik nytt liv i abortkampen. Før 1960 hadde abort vært kriminelt, men da den nye abortloven trådte i kraft i 1964 ble abort tillatt på medisinske, arvemessige og humanitære indikasjoner. En søknad ble sendt inn til abortnemnda, hvor den gravide som ønsket å avslutte svangerskapet måtte tale sin sak for to fremmøtte leger, som skulle avgjøre hvorvidt det skulle innvilges eller ikke. Den nye norske kvinnebevegelsen gjorde abortsaken til en av sine viktigste kampsaker, og det oppsto flere samarbeid mellom bevegelsens ulike grener. Eksempelvis et tett samarbeid mellom Nyfeministene, Kvinnefronten og Norsk Kvinnesaksforening i en felles kvinnesaksaksjon for selvbestemt abort. Kampen for selvbestemt abort virket derfor samlende på bevegelsen.

Kvinnefrihet kunne først oppnås ved at kvinnen selv fikk bestemme over egen kropp, og i *Kjerringråd* kom abortkampen derfor til uttrykk via deres synlig- og bevisstgjøringsprosjekt. Bladet historiserte for sine lesere hvordan abortkampen hadde blitt neglisjert og gjemt bort av politikere i flere generasjoner, og manet med dette opp til kamp. Ved å vise hvordan kvinnesakskvinnen Katti Anker Møllers prosjekt om kvinners rett til barnebegrensning eller familieplanlegging fremdeles var like aktuelt, ønsket bladet å oppnå en fornyet bevissthet og påfølgende harme rundt kvinneundertrykkingens ulike former. Bladet la også stort press på politiske partier, da spesielt Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstre. Selv om abortkampen var viktig, opptok ikke temaet kvantitativt mye plass i bladet. Dette kan skyldes at det var stor enighet blant bevegelsens ulike grener. Det var derfor heller ikke mye å diskutere, og det publiseres i stedet plakater og annet som informerer om aksjoner og protester som var abortrelatert.

Der abortkampen hadde fungert samlende var pornokampen derimot splittende. *Kjerringråd* gav porno et helt temanummer, hvor de forsøkte å vri debatten bort fra det de mente var kvinnebevegelsens puritanske aksjoner og debatter. I stedet ønsket *Kjerringråd* at debattene skulle ta en mer vitenskapelig retning, hvor man diskuterte analyser og undersøkelser fremfor moraliteter.

Pornodebatten førte også til at bladet for første gang tok til ordet for å stenge en gitt organisasjon ute av kvinnebevegelsen. Artikler med et sterkt kritisk blikk mot Kvinnefronten fikk stor plass i bladet, og det var særlig organisasjonens tette bånd til det politiske partiet

AKP-ml som skapte problemer, og da spesielt dennes hierarkiske organiseringsstruktur. Det ble også fremmet en bekymring over at et politisk parti skulle kunne åvirke det politiske arbeidet innad i bevegelsen. *Kjerringråd* fremmet et syn der Kvinnefrontens tette bånd til AKP gjorde dette til en reell trussel. Bladet lot også Kvinnefronten få publisere sitt motsvar i debatten, og opprettholdt på den måten sin intensjon om å være en politisk møteplass,²¹⁸ men bladet gikk likevel bort i fra sitt opprinnelige mandat der de søkte å representere *hele* bevegelsen ved å aktivt snakke ned og forsøke å utestenge en gitt organisasjon.

---

²¹⁸ Se kap.2.

Kapittel 5: Kjerringer i akademia; kvinneforskning

«Kvinneforskningen i Norge, som i andre land, vokste fram delvis som en del av, delvis som et resultat av den nye kvinnebevegelsens fagkritikk»²¹⁹, og *Kjerringråds* fokusering og problematisering av temaet må derfor sees i sammenheng med dette. Først ut var samfunnsfagene ved universitetet i Oslo i 1970, men spredte seg raskt til andre universiteter, forskermiljøer, og andre disipliner hvor man opplevde en fornyet forståelse for teori og metode.²²⁰ Forløperen til kvinneforskningen var kvinnefagkritikken, som bidro til å problematisere datidens forskningslitteratur for mangel på klasseperspektiver, sexistiske tematiseringer, og forskernes oppfatning av at forskning skulle være nøytral og objektiv, vinklinger som i løpet av 70-tallet ble viktige prioriteringer innen kvinneforskning.²²¹ Ettersom flere av redaksjonsmedlemmene i *Kjerringråd* hadde akademisk bakgrunn, hvor mange skrev og fullførte sine hovedfagsoppgaver innenfor den perioden *Kjerringråd* ble publisert (flere av dem med et kvinne-relaterte tema), var det også naturlig at dette var noe som opptok dem.²²² Båndet mellom kvinneforskning og kvinnebevegelse på 1970-tallet var tett, og overlappet hverandre ved at «studenter og andre i den nye kvinnebevegelsen hadde personlig kontakt, deltok i de samme gruppene og de samme demonstrasjonene. Kunnskap og inspirasjon inngikk i en felles bevisstgjøringsprosess.»²²³

Kapittelet vil særlig ha fokus på de debattene som opptok fagmiljøet ved historie, da bladet svært ofte brukte disse til å eksemplifisere det de opplevde som både positive og negative utviklinger eller stagnasjoner i henhold teori og metode i disiplinen kvinneforskning. En spesielt opphetet debatt mellom kvinnehistoriens første og muligens største forbilde, Ida Blom, og den nyutdannede historikeren (og daværende redaksjonsmedlem) Kari Melby vil bli brukt for å kontekstualisere de ulike ståstedene som særlig opptok datidens kvinneforskere.

Hvorfor kvinneforskning?

I 1975 skrev historikeren Ida Blom at:

Historikernes interesser for det vi kan kalle mennesker uten makt, har lenge vært økende. Fremdeles søker man selvsagt å belyse kampen om samfunnets maktposisjoner. Men der synes å være en stigende interesse for å studere hvordan

---

²¹⁹ Haukaa 1982:153.

²²⁰ Haukaa 1982:153-154.

²²¹ Haukaa 1982:1954.

²²² Løst gjengitt etter samtale med redaksjonsmedlem Runa Haukaa.

²²³ Haukaa 1982:154.

avgjørelser tatt på det politiske makthierarkis topplan virket på de store grupper av mennesker som enten sto helt utenfor avgjørelsesprosessen eller kun indirekte deltok i den. I det øyeblikk forskeren vender sin oppmerksomhet fra de regjerende til de regjerte, trer nye grupper av mennesker inn i rampelyset.²²⁴

Helt fra oppstarten hadde *Kjerringråd* hatt stort fokus på *bruken* av forskning i utgivelsene sine. Aktivt hadde de invitert fagkyndige skribenter til å skrive og kommentere ulike temaer hvor kvinner, politikk og samfunn skulle problematiseres og diskuteres. F.eks. var det aller meste av bokanmeldelser skrevet av litteraturvitere, på samme måte som helsefaglige artikler var skrevet av leger og psykologer, og samfunnskritiske diskusjoner og skildringer ble skrevet av samfunnsvitere eller historikere. Et annet viktig poeng er at et absolutt flertall av skribentene var kvinner. Ofte hovedfagsstudenter, slik at forskningsresultatene som ble lagt fram var helt ferske, med nyoppdagede forskningsfunn eller nye vinklinger på gammel lære. Slik fremsto *Kjerringråd* og dets innhold som svært troverdig og med stor faglig tyngde. For sine lesere ble *Kjerringråd* en trygg arena hvor man kunne oppdatere seg på kvinnepolitikk eller andre kvinnerelaterte problemer, og samtidig forvente at innholdet holdt en høy profesjonalitet, men at det også var annerledes i den form at det, til forskjell fra mange andre politiske medier i samtiden, var skrevet i et kvinneperspektiv.

«Medienes verden er en mannsverden»²²⁵ og redaksjonsmedlemmene i *Kjerringråd* opplevde at det meste av litteratur var både skrevet- og redigert av menn. Dette gjaldt også for vitenskapen, som måtte bety at forskningsarbeidet (analyser, vinklinger, osv.) reflekterte det mannlige kjønn og deres egne *mannlige* behov, uten at det ble tatt stort hensyn til det kvinnelige. *Kjerringråd* ønsket å bli en motvekt til dette mannsdominerte mediebildet, og utfordret politiske holdninger og andre etablerte sannheter ved å kaste lys over den ellers så usynlige kvinnen. Kvinneforskning virker å være en viktig brikke for å oppnå denne målsettingen.

«Å bevisstgjøre og synliggjøre kvinnes manglende tilstedeværelse i vitenskapen «var det som ga utgangspunktet for noen av de første spørsmålene vi stilte oss; derfor fikk kvinnehistorien i sin første fase ofte preg av å være et synliggjøringsprosjekt»²²⁶,

---

²²⁴ Blom, Ida og Hagemann, Gro (1977): *Kvinner selv. Syv bidrag til norsk kvinnehistorie*. Oslo/Gjøvik: H.Aschehoug & CO. (W.NYGAARD). s.14

²²⁵ *Kjerringråd* 1/1980:1.

²²⁶ Hagemann, Gro (2003): *Feminisme og historieskriving. Inntrykk fra en reise*. Universitetsforlaget. Oslo. S.17.

kommenterer historikeren Gro Hagemann. Dette ser man igjen i *Kjerringråd*, som i sine tidlige utgivelser på 70-tallet særlig publiserte mange artikler som hadde som hensikt å synliggjøre kvinners rolle i samfunnet, og vise hvordan kvinnes bidrag, både i familien som oppdrager, men også som industriell arbeidskraft og politisk deltaker, var essensiell for samfunnets overlevelse. Som f.eks. artiklene til Kirsten Flatøy og Vera Ertresvåg fra 1975 som viste hvordan kvinners inntog i industrien på slutten av 1800-tallet og tidlig 1900-tallet ble en vei inn i fagforeningene, som de slik koblet til tidlige tiders kvinnekamp.²²⁷ Selv om denne form for forskning ble utfordret utover 80-tallet, viser Hagemann til at dette ikke betyr at man skal forkaste det arbeidet som hadde blitt produsert i kvinneforskningens første fase. Forskningen førte til mye ny kunnskap og hadde langt på vei bidratt til et mer nyansert bilde av hva «kvinner er, og hvilke roller de har spilt gjennom historien.»²²⁸

Mot slutten av 70-tallet og over mot inngangen til 80-tallet ser man at temaet kvinneforskning som disiplin oftere ble et diskusjonstema i *Kjerringråd*, og speiler slik det som hendte ellers i forskermiljøene. F.eks. oppsto det et mye tettere bånd mellom nordiske kvinneforskere, som resulterer i et første Kvinne-historikermøte i februar 1983 på Lysebu i Oslo.²²⁹ I bladets første fase hadde det i hovedsak benyttet seg av kvinneforskernes forskningsresultater for å styrke argumentasjonene sine, og som et våpen i bevisstgjørings- og synliggjøringsprosjektet, men man beveget seg etter hvert over i en fase der bladet i stedet gikk direkte inn i teoretiske og metodiske diskusjoner rundt kvinneforskning, og ble til dels et av organene hvor flere kvinneforskere møttes for å diskutere fagfeltets videre funksjoner og holdepunkter.

Frem til da hadde kvinneforskningen hatt synliggjøring som sin fremste motivator, og diskusjonene hadde for det meste handlet om behovet for å produsere ny forskning for å veie opp for tidligere forskningsnormer (som hadde krinset rundt mannen). Mot 80-tallet oppsto det et økende behov for å fastsette *hva* kvinneforskning skulle være, både tematisk og metodisk, og da også reflektere og diskutere om- eller hvordan kvinneforskning eventuelt skulle være annerledes enn annen forskning.

Blant stemmene i *Kjerringråd* som deltok i disse debattene var flere av dem kvinnehistorikere. At nettopp dette fagfeltet ser ut til å være ekstra godt representert i

---

²²⁷ *Kjerringråd* 1/1975:10-17.

²²⁸ Hagemann 2003:17.

²²⁹ Haavet, Inger Elisabeth (2009): *Nyskaping og fellesskap – kjønnshistoriens historie sett gjennom de nordiske kvinnehistorikermøtene*. Elektronisk ressurs. S.1.

kvinneforskningsdebattene kan forklares med sammensetningen av redaksjonsmedlemmene i bladet, hvor vi finner blant annet to historikere. Miljøet blant kvinnehistorikerne på denne tiden var ikke stort, og man kan anta at flere av dem mest sannsynlig hadde god kjennskap til hverandre fra tidligere. Flere av tekstene virker også å reflektere dette da debattantene noen ganger henvendte seg direkte til sine kollegaer, og andre ganger ser man at de adresserer deres kollegaers tidligere arbeid, holdninger og ståsteder i forhold til temaet kvinneforskning.

Historiker Kari Melby skrev f.eks. i 1978 en artikkel i *Kjerringråd (Kvinnehistorie – Hva og Hvordan?)*²³⁰ hvor hun med utgangspunkt i boken *Kvinner selv – sju bidrag til norsk kvinnehistorie* utgitt året før, grundig diskuterte bokens syv ulike bidrag til kvinnehistorien, og gikk så inn i en dypere diskusjon rettet mot kollega Ida Bloms artikkel om teori og metode i kvinneforskning. Boken og det faktum at Melby bydde opp til diskusjon viser hvor aktuelt og vanskelig tematikken var på denne tiden. Der Melby viser en stolthet over tidligere forskningsarbeid utført av flere andre navngitte kvinnehistorikere,²³¹ er hun også helt tydelig på at hun ikke finner Ida Bloms forsøk på å kartlegge eller definere kvinneforskning som korrekt eller nytenkende nok for et fagfelt i utvikling. «Ida Bloms teoretiske kapittel om kvinnehistorie er etter min mening bokas dårligste»²³², og Melby håper, til tross for at Bloms tekst hadde blitt gjengitt ved flere anledninger og slik sett hadde satt sitt preg på debatten, at hennes kritikk ville føre til videre diskusjon og muligens også en fornyet forståelse av hvordan man kunne drive kvinneforskning.

I begrepet *kvinneforskning* ligger det implisitt at forskningen skal omhandle nettopp kvinner, og denne typen forskning kom, ifølge historiker Inger Elisabeth Haavet, ut av 70-tallets «frihetlige protestbevegels[er]»²³³. Man kan slik knytte direkte tråder mellom det økende feministiske aktivitetsnivået- og engasjementet som oppsto på 70-tallet, med tilblivelsen av kvinneforskning som egen vitenskapelig retning. Sosiologen Harriet Holter har også tidligere pekt på at jo mer innflytelse og rettigheter kvinnene fikk i den voksende velferdsstaten, jo mer bevisst ble de også på sin kjønnslige undertrykkelse.²³⁴ Denne bevisstheten resulterte i et økende feministisk aktivitetsnivå og tilblivelsen av den nye norske kvinnebevegelsen på starten av 1970-tallet. Man må altså se debattene rundt kvinneforskning mot slutten av 70-

---

²³⁰ *Kjerringråd* 3/1978:27-32.

²³¹ Ingrid Andersgaard, Vera Ertresvaag, Kristen Flatøy, Gro Hagemann, Elisabeth Lønnå og Marit Tokheim.

²³² *Kjerringråd* 3/1978:30.

²³³ Haavet, Inger Elisabeth (2009): *Nyskapning og fellesskap – kjønnshistoriens historie sett gjennom de nordiske kvinnehistorikermøtene*. Elektronisk ressurs.

²³⁴ Holter 1996:29.

tallet i sammenheng med dette. Som en av de sentrale kvinneforskerne i samfunnsvitenskapen, hevdet Holter i 1996 at kvinneforskningen møtte motstand i 1970- og 80- årene.

Den samfunnsvitenskapelige kvinneforskningen har ikke vært ønsket velkommen i det etablerte forskningsmiljøet, særlig ikke ved universitetene. Det har i Norge vært forskningsrådene, institutter utenfor universitetene og kvinnevennlige politiske grupperinger som mest har støttet initiativer fra kvinneforskere, dvs. til å begynne med særlig studenter.²³⁵

Kvinnebevegelsen hadde i løpet av sine oppstartsår synliggjort samfunnets kvinneundertrykkelse både i politikken og i hjemmet; de hadde gjort det private politisk, men for de mange kvinnene som hadde vært en del av 70-tallets utdanningseksplasjon, og som nå var på vei inn i forskning på høyere akademisk nivå, ble det etter hvert tydelig at den undertrykkningen og usynligheten som kvinnebevegelsen hadde avdekket i det private også strakk seg inn i de mer offentlige vitenskapelige kretser. Det var få kvinnelige ansatte ved universitetene, Ida Blom var f.eks. lenge alene som kvinnelig fast ansatte historiker ved Universitetet i Bergen, og dette betød at kvinnelige forskningsstemmer var så godt som fraværende i et etablert forskningsmiljø. Et annet funn var at kvinner og det kvinnelige ikke bare var usynlig som forskningsstemme, men også som forskningsobjekt. Det meste av publisert og anerkjent forskning var altså skrevet både av- og for menn. Konsekvensene av dette var at menn ble målestokk for normalitet og kvinners virkelighet ble i liten grad speilet i fagene, som igjen førte til skjeve eller feile forståelser av samfunnet.

Fag og politikk

Dette problemet ble også tatt opp av historiker Ida Blom i hennes foredrag «Hva er kvinneforskning?», senere utgitt i skriftlig form i boken *Kvinner selv – sju bidrag til norsk kvinnehistorie* (kort forklart over). Foredraget ville noen år senere bli sentralt i *Kjerringråds* utvidede debatt om kvinneforskning. Et av Bloms viktigste argumenter for å legitimere opprettelsen- og tilblivelsen av kvinneforskning var den nedprioriterte (eller manglende) tilstedeværelsen av kvinner i tidligere forskning²³⁶, og Blom ønsket slik å motarbeide de holdninger eller strukturer som førte til at kvinner havnet i en ufortjent posisjon under mannen i forskningslitteraturen. Bloms ide av hva kvinneforskning skulle være kan derfor også

---

²³⁵ Holter 1996:38.

²³⁶ Blom 1977:13-17.

betraktes som et oppgjør eller en protest mot det etablerte patriarkatet, og kan mulig settes opp som en parallell til det feministiske arbeidet som den nye kvinnebevegelsen hadde vært forkjempere for siden starten av 70-tallet, selv om Boms argumentasjoner først og fremst hadde en faglig motivasjon.

Foredraget ble for første gang holdt ved en konferanse arrangert av NAV's kvinnesekretariat i 1975, og regnes som startskuddet for kvinnehistorien her til lands. Konferansen i seg selv viste at arbeidet som ble gjort innenfor kvinnebevegelsen ikke hadde gått ubemerket hen. Til sammen vitner både konferansen og Bloms foredrag om en nyoppdaget bevissthet og protest mot vitenskapens mannlige dominans. I sitt foredrag diskuterte Blom om fraværet av kvinner i tidligere historieforskning kunne komme av at kvinner tidligere svært sjeldent hadde tatt del i kampen om samfunnets topp-posisjoner, og heller ikke vært representert ved offentlige avgjørelsesprosesser. Slik hadde kvinner, ifølge Blom, også vært uinteressant for tidligere historikere i deres forskningsarbeid, siden faget i stor grad hadde hatt et fokus på disse posisjonene.²³⁷

Frem til da hadde historieforskere primært fokusert på det som angikk det statlige og politiske²³⁸; samfunnsgrener som kvinner historisk sett hadde hatt liten tilgang til, og deres bidrag eller deltakelse var derfor minimal. De var usynlige, men Blom pekte på at «I det øyeblikk forskeren vender sin oppmerksomhet fra de regjerende til de regjerte, trer nye grupper av mennesker inn i rampelyset.»²³⁹ Hun vendte seg slik bort i fra tidligere historieforskning og søkte nye forskningsobjekter som tidligere hadde stått i skyggen og fått liten eller ingen oppmerksomhet. Nye veier gav muligheter for et bredere og mer korrekt innblikk i fortidens samfunnsbilde, og representerte slik en utvidet helhet som vitenskapen til da hadde manglet.

Selv om Blom i sitt foredrag i hovedsak kritiserte og diskuterte sitt eget fagfelt (historie), kan man undres om ikke også andre grener innenfor akademia hadde vært preget av de samme holdningene og forståelsene. Kvinner og det kvinneliges usynlighet i forskning opptok mer og mer plass i bladet rundt tiårsskiftet. Men etter hvert som forskningsfeltet utviklet seg handlet debattene i *Kjerringråd* ikke lenger om hvorfor kvinner var usynlig i forskning og hvilke konsekvenser dette medførte, men om hvordan man best kunne utøve sin nyvunne stemme.

---

²³⁷ Blom 1977:14

²³⁸ Melve, Leidulf (2010): *HISTORIE. Historieskriving fra antikken til i dag*. Oslo: Dreyers Forlag.

²³⁹ Blom 1977:14

Debattene blir derfor mer teoretiske og handler oftere om faglige strukturer og metoder fremfor selve synliggjøringen; 70-tallets ganske tydelige samfunnspolitiske motivasjon ble på 80-tallet mer faglig og fagintern kritikk/utvikling overtok.

Det var med dette utgangspunktet at Melby gjennom tidsskriftet *Kjerringråd* angrep Ida Blom og hennes forståelser- og tolkninger av det nye fagfeltet kvinneforskning slik Blom hadde presentert det i foredraget sitt 3 år tidligere. Siden den gang hadde foredraget blitt publisert flere steder, blant annet som vist over i boken *Kvinner selv*, men også i tidsskriftene *Forskningsnytt* og *Research in Norway*. Diskusjonen mellom Blom og Melby var av en annen karakter enn andre tekster og diskusjoner rundt samme tema, og debatten dem imellom skiller seg derfor ut. Til forskjell fra andre tekster som tok for seg samme problem, hadde denne meningsutvekslingen en lagt mer amper og kvass argumentasjon.

Melbys artikkel og angrep på Blom fremstår som et forsøk på å forhindre stagnasjon i det hun opplevde som et uferdig kapittel. Hun ville forhindre at man for tidlig i prosessen sa seg fornøyd med situasjonens ståsted og på den måten motvirket eller forhindret nye impulser eller tanker fra å få innpass i den nye disiplinen. Mye tyder også på at Melby mente at Blom og hennes foredrag muligens hadde fått for stor betydning for retningen hennes eget fagfelt hadde tatt, og skrev i sin artikkel, at til tross for at Bloms definisjon- og foredrag hadde blitt gjengitt og publisert flere ganger, «i omtrent samme form»,²⁴⁰ burde ikke dette hindre debatten for å utvikle seg.²⁴¹

Da Blom valgte å svare på anklagene skrev hun følgende:

Det er en glede å se [Kari Melbys] positive omtale av det allermeste av artikkelsamlingen «Kvinner selv...» Det er bra at resultater av kvinnehistorisk forskning og debatten om begrepet kvinnehistorie etterhvert begynner å trenge ut over den snevre krets som leser tidsskrifter som *Forskningsnytt* og *Research in Norway*. Dette var også en av hensiktene med å publisere i «Kvinner selv» min artikkel som hadde stått i disse to organer.²⁴²

---

²⁴⁰ *Kjerringråd* 3/1978:30.

²⁴¹ *Kjerringråd* 3/1978:30.

²⁴² *Kjerringråd* 4/1978:51.

Blom og Melbys mål var kanskje derfor ikke så ulike likevel, da også Blom ser ut til å etterstrebe en videre og større diskusjon rundt tema, hvor hun ønsket at flere og mer varierte stemmer fikk ta del i utviklingen av det nye fagfeltet. Hun fortsetter på neste side:

Jeg er lei for at KM finner min artikkel så dårlig. Men jeg må være enig i, at DERSOM jeg hadde skrevet den slik KM gjengir den, ville det ha vært en ytterst slett artikkel. Da jeg mener det er viktig at diskusjonen foregår på mest mulig korrekte premisser, skal jeg kommentere KMs referat nærmere.²⁴³

Blom brukte så store deler av teksten og argumentasjonen sin på å systematisk- og punktvis gå gjennom de ulike anklager og kritikker, for så å motbevise dem en etter en. At Blom velger å svare på teksten på denne måten oppleves som et bevisst sjangertrekk da det for det første er en veldig ryddig måte å svare på, men også fordi det gir teksten et preg av å oppdra eller å danne sin motpart. Ved flere tilfeller hevdet Blom at misforståelsen eller uenighetene dem imellom vel så gjerne skyldtes at Melby ikke hadde forstått eller lest foredraget godt nok, eller til og med ikke lest det ferdig i det hele tatt, og at hun derfor heller ikke hadde fått med seg argumentasjonens helhet, og slik ikke kunnet gjengi tekstens innhold etter de riktige prinsipper. F.eks.: 1) «KM hefter seg særlig ved de to første sidene av min 9 ½ siders lange artikkel. Dette forklarer kanskje noen av misforståelsene»²⁴⁴, 2) «Hvis KM hadde anlagt et mindre snevert perspektiv på min artikkel, ville hun sett at [...]»²⁴⁵, og 3) «Om KM hadde lest videre i min artikkel enn til de to første sider, ville hun se at disse tema [...]»²⁴⁶. Slik argumenterte Blom for at de store uenighetene som Melby hadde skissert og listet opp, ikke nødvendigvis var så store likevel, og at det var Melbys feiltolkninger og vrang-fremstillinger som skapte unødvendige kløfter. Diskusjonens egentlige budskap dreide seg rundt hvorvidt kvinnehistorien skulle benytte seg av en annen metode enn den som var gjengs i faderhuset, vennlig den kildekritiske metode. Blom representerte dem som mente at dette var unødvendig. Så langt forskningsobjektet var nytt, var forskningsmetoden i faget god nok. Melby representerte dem som mente at man måtte ta hensyn til kvinnekultur som grunnlag for forskningsmetode. Mer om dette senere i kapittelet.

---

²⁴³ *Kjerringråd* 4/1978:52.

²⁴⁴ *Kjerringråd* 4/1978:52.

²⁴⁵ *Kjerringråd* 4/1978:54.

²⁴⁶ *Kjerringråd* 4/1978:54.

Retorikken i artiklene var sterkt følelsesladet, og forfatterne fører begge en svært personlig argumentasjon. *Jeg*-et er svært synlig i begge tekstene og til tider ender argumentasjonene opp i et slags ord mot ord forhold, der beskyldninger om hvem som hadde sagt eller ment hva hang løst. For leserne kunne utvekslingen oppleves som en kamp om å vinne deres tiltro. Hvem av forfatterne kunne fremstås som den mest troverdige og derfor også den med mest pålitelighet og tyngde i kvinneforskningsdebatten.

I sitt foredrag hadde Blom i 1975 diskutert tre ulike tilnærminger eller forslag for hva kvinnehistorie kunne komme til å bli, og da Melby senere hevdet at Blom kun hadde skissert «to definisjoner av kvinnehistorie, hvorav hun forkaster den ene (feministiske) og slutter seg til den andre»²⁴⁷, svarte Blom at:

Det er ikke det jeg gjør. Jeg refererer til «tre hovedtyper av definisjoner», hvorav de to første, en feministisk og en marxistisk hovedtype i 1975 utgjorde motpolene i den pågående debatt. Jeg forkaster begge, og går inn for en tredje «samlebetegnelse som tar opp i seg elementer fra så vel den feministiske og den marxistiske definisjon. Det berettigede i å forenkle en diskusjon slik, kan selvsagt diskuteres, men som middel til å starte en debatt har forenklingen vist seg fruktbar.²⁴⁸

Blom fortsetter sitt dannelsingsoppdrag og bruker dette som eksempel for å underbygge sin argumentasjon. Senere i teksten påstår hun også at Melby ved å kutte sitat tar argumentasjonen ut av sin sammenheng og kommenterer at «KM påstår at jeg ikke går inn på de enkelte punkter i den feministiske definisjon og ikke påviser hvorfor de er uholdbare. Jeg får svare med å fortsette sitatet fra artikkelen, der KM stopper sitt:[...].²⁴⁹ Med dette spiller Blom på Melbys kredibilitet og troverdighet som formidler og deltaker i debatten, og leder leserne inn i en forståelse av at argumentasjonen og kritikken er både mangelfull og urettferdig.

Hun repeterer så innholdet i foredraget sitt fra 1975 og viser hvordan hun den gang hadde representert de ulike retningene, og veid argumenter både for og mot, i motsetning til det Melby hadde hevdet, men at hun likevel hadde stilt seg skeptisk til de marxistiske og radikalfeministiske forslagene, fordi hun mente disse metodisk sett var lite fruktbare. Hun hadde derfor foreslått og gått inn for en tredje retning, som var inspirert av både den

---

²⁴⁷ *Kjerringråd* 3/1978:30.

²⁴⁸ *Kjerringråd* 4/1978:52.

²⁴⁹ *Kjerringråd* 4/1978:52.

marxistiske og den feministiske linjen, og som fungerte som en slags sammensmelting, men som samtidig holdt (det hun mente var) en sunn avstand til deres mest radikale forslag, blant annet fordi hun fryktet at et rent feministisk forskningsfelt der kjønn var eneste viktige skillelinjen var uheldig. Hun definerte i 1975 kvinnehistorie som «all forskning som tar opp kvinners aktivitet i fortiden og problemer med særlig relevans for tidligere tiders kvinner»²⁵⁰, og kvinnehistorie ble slik Blom definerer det et samlebegrep for all historieskriving hvor kvinnen var den sentrale aktøren- og fellesnevneren i historien. Dette var første gang, i norsk sammenheng, at noen hadde forsøkt å avgrense og definere kvinne- og kjønns historisk forskning, noe som gjør Blom til både initiativtaker og grunnlegger av disiplinen, men også «den første grensedrager i den kartografiske utformingen av historieforskning om kvinner og kjønn i Norge.»²⁵¹

Blom og Melby ser ut til å representere to ulike retninger innenfor historiefaget, og var slik til dels uenige om hvordan det teoretiske og metodiske arbeidet burde utføres. Blom ble en pioner blant den første generasjonen av kvinnehistorikere på 1970-tallet, hvor de fleste kan plasseres inn under sosialhistorien.²⁵² Sosialhistorien søkte å synliggjøre de grupper av samfunnet som tidligere historieskriving ikke hadde fokusert på, som naturlig nok appellerte sterkt til kvinneforskernes egne målsettinger. For Blom var det viktig at kvinnehistorisk forskning derfor skulle bygge på den samme «metodikk som all annen historisk forskning»²⁵³, og på den måten gjøre disiplinen til en integrert del av den øvrige historievitenskapen.

I motsetning til Melby som den gang var nyutdannet og derfor også uten noen instituttstilknytning, var Ida Blom den første, og veldig lenge eneste kvinne som arbeidet med kvinne- og kjønns historie ved UiB. Kvinneforskning hadde møtt stor motstand ved universitetene,²⁵⁴ og for Ida Blom må det derfor ha vært et poeng å opprettholde en god kommunikasjon med sine fagfellemenn, og heller søke å integrere den nye disiplinen kvinnehistorie i det øvrige fagmiljøet. Melby kritiserer denne nærheten til de «mannlige kollegaer» og spør om dette skyldes at Blom forsøkte å forsikre dem om at det «slett ikke

---

²⁵⁰ Blom 1977:13.

²⁵¹ Blazevic, Dunja (2015): *Jakten på et fagfelt. Den skandinaviske kvinne- og kjønns historiens fremvekst i skjæringsfeltet mellom historieforskning og kvinne- og kjønnsforskning*. Philosophiae doctor (ph.d.) University of Bergen, Norway. S.64.

²⁵² Melve 2010:234.

²⁵³ Blom 1977:14.

²⁵⁴ Holter 1996:38.

[var] fare (og uvitenskapelighet) på ferde. I så fall synes jeg det er ydmykende og undertrykkende.»²⁵⁵

Kritikken av den sterke lojaliteten til «faderhuset» som Blom hadde representert ble senere på 80-tallet gjentatt av historiker Gro Hagemann ved det tredje kvinne-historikermøtet.²⁵⁶ Hagemann anså nærheten som en svakhet, fordi forskingen hadde hatt en for ensidig orientering mot realhistoriske resultater; kvinnehistorikerne overtok og videreførte historiefagets etablerte normer og premisser, og aksepterte «den alminnelige teoriskepsisen som rådet innenfor faget.»²⁵⁷ En slik prioritering førte ifølge henne til at det ble vanskeligere å integrere kvinnehistorikernes forskningsresultater inn i den øvrige historien som i utgangspunktet hadde vært hele poenget. Hun utelukker ikke behovet for realhistorisk kunnskap som integreringsfaktor, men hevdet at det ikke var tilstrekkelig nok å rette fokus mot kvinnen for slik å produsere kvinnerrelevante data, da denne informasjonen ville forsvinne i det store helhetlige bildet. I stedet måtte man sette søkelyset «mot den prosessen som omdanner komplekse og mangetydige historiske enkeltdata til en sammenhengende «masterstory». For den er som regel konstruert på en måte som gjør kvinnehistoriens resultater lite relevante.»²⁵⁸ Historiker Dunja Blazevic greier i sin doktoravhandling *Jakten på et fagfelt* ut om de ulike kvinne-historikermøtene hvor Hagemann i 1989 først la frem sin kritikk (senere også uttrykt i Melbys eget historiografiske verk *Feminisme og historieskriving. Inntrykk fra en reise*). Blazevic viser i sin avhandling at forskjellene mellom Melby og Hagemann var at mens Melby i 1978 ønsket å bevege seg nærmere «her-story» tradisjonene fra Amerika,²⁵⁹ ville Hagemann heller at kvinnehistorien skulle få tettere bånd til den poststrukturalistiske teoriutviklingen.²⁶⁰

Kvinnekultur

Det er særlig her vi ser den største forskjellen mellom de to debattantene. Mot slutten av 1970-tallet og i overgangen til 1980-tallet ser man en tydelig utvikling i kvinneforskningsdebattene både internt i det faglige miljøet, men også gjenspeilet i *Kjerringråd*. Debattene handlet nå om hvorvidt man skulle ta hensyn til kvinnekultur som

---

²⁵⁵ *Kjerringråd* 3/1978:32.

²⁵⁶ Blazevic 2015:137.

²⁵⁷ Hagemann 2003:62.

²⁵⁸ Hagemann 2003:62-63.

²⁵⁹ Her-story ønsket å erstatte den rådende his-story med en feministisk historieskrivning hvor kvinner hadde hovedrollen. Mer om dette senere i kapitlet.

²⁶⁰ Blazevic 2015:137.

eget grunnlag for forskningsmetode, eller ikke. Begrepet kvinnekultur er i Norge ofte kjent gjennom sosialpsykologen Berit Ås sine artikler fra 1982, hvor hun beskrev kvinnekultur som en kollektiv kvinnebevissthet, men som til forskjell fra andre kjente kollektiv ofte var mer løselig sammensatt, mindre konkret og mer passiv.²⁶¹ I tiårsskiftet mellom 70- og 80-tallet opptar denne problematikken stor plass i bladet, hvor svakheter og ufullstendigheter med tidligere kvinneforskning blir satt i perspektiv, fordi denne type forskning kunne falle i skade for å undertrykke eller ytterligere diskriminere kvinner ved å neglisjere eller uviktiggjøre kjønnsnetts iboende betydning. «Kjønnsnetts historien var i ferd med å ta innersvingen på historiefaget når det kom til teoretisk nytenking»²⁶² forklarer Haavet.

I *Kjerringråd* fremstår Melby som representant for den gruppen av kvinneforskere som mente at kvinner, på grunn av sitt kjønn og erfaringsgrunnlag, innehadde en egen kvinnekultur, og at forskning både av og for kvinner derfor måtte baseres rundt dette. Det var i utgivelsen «Kvinneliv – Kultur eller ukultur?»²⁶³ at Melby kritiserte Blom for å ha tatt avstand fra denne typen feministisk forskning. I sitt foredrag fra 1975 hadde Blom stilt seg skeptisk til at kvinner skulle «defineres som en egen gruppe ut i fra spesielle kvinnelige egenskaper, også utover deres biologiske egenskaper»²⁶⁴. For Blom var det også vanskelig å stå inne for at kvinnen, fordi hun var kvinne, skulle komme til å ha andre prioriteringer i sitt forskningsarbeid enn menn, og hun tok slik avstand fra kvinnekultur som retningsgivende metodikk. Utenom biologiske egenskaper, fantes bare samfunnsskapte skiller mellom kjønnene, mente Blom, og utdyper at slike tilnærminger til forskning ville gi et for snevert og enøyd blick på kildene og fagstoffet. Resultatene av slik forskning, kunne ifølge Blom føre til et for ukritiske til abstrakte generaliseringer, som ville føre til at man sto i fare for å overse viktige variasjoner og forskjeller. Forskningsgjenstanden skulle være kvinner, men uten en egen kvinnemetodikk, for slik å unngå at kvinneforskning ble et eget spesialområde for kvinner, uten mannlig tilstedeværelse.²⁶⁵

I motsetning til Blom argumenterte Melby for at kvinnehistorikere så absolutt burde bruke «en annen metode for å fange kvinnene».²⁶⁶ I følge henne skulle man ikke diskutere hvorvidt

---

²⁶¹ Berit Ås (1982): *Tilbakeblikk og sideblikk på begrepet kvinnekultur*. I: Haukaa, Hoel & Haavind (red.): *Kvinneforskning: Bidrag til samfunnssteori*. Universitetsforlaget, Oslo.

²⁶² Haavet 2009:5.

²⁶³ *Kjerringråd* 3/1978.

²⁶⁴ Blom 1977:12.

²⁶⁵ Blom 1977:13-17.

²⁶⁶ *Kjerringråd* 3/1978:31.

man burde ha en egen kvinnemetodikk eller ikke, men heller hvordan denne metoden og begrepsapparatet skulle være.²⁶⁷

Kvinnens bidrag i ulike saker er studert, f.eks. hvordan kvinner bidra til opphevelse av reglementeringssystemet for prostituerte, eller opphevelsen av slaveriet i USA. Men vi mangler analyser av hvordan arbeidet med forskjellige politiske saker har virket tilbake på kvinnene. [...] En kan kanskje si at dette ikke er metode (?), men snarere synspunkter på hvilke utgangspunkt vi bør ha i studiet av kvinner, hvilke spørsmål vi skal stille, hva det er viktig å få belyst. Jeg synes i alle fall dette er bedre egnet til å få i gang en fruktbar diskusjon om kvinnehistoriens hva og hvordan enn bare å gjenta at kvinnehistorie selvfølgelig ikke trenger noen egen metode.²⁶⁸

Blom svarer at hun er enig i at kvinnes liv og virke må dokumenteres gjennom evidensbasert metode og kildegransking, men vil ikke stå inne for at det av den grunn er behov for en egen kvinnemetodikk.

Det er nemlig ikke, som KM synes å mene, noen «annen metode» at man – for å få kunnskaper om kvinner – leser tradisjonelle kilder på en annen måte enn den man benytter for å få kunnskap om menn. Det man leser ut av en kilde avhenger av hvilket PROBLEM man ønsker å relatere kilden til.²⁶⁹

Melbys forståelse av kvinneforskning og kvinnehistorie lå nærmere de amerikanske tradisjonene, da kvinnekultur som eget forskningsvariabel og metodikk hadde mye sterkere røtter i USA enn det noen gang fikk i nordisk kvinneforskning.²⁷⁰ Melby viser dette i sin artikkel ved å eksemplifisere hvordan flere amerikanske historikere brukte kvinnekultur som metode og begrepsapparat i sin forskning, og hvordan disse metodene kunne la seg adoptere av norske kvinnehistorikere.²⁷¹ Tanken om at man ikke kunne utelukke eller begrense den betydningen det biologiske kjønn hadde hatt for mennesket i historieskrivingen, fordi man på grunn av sitt kjønn gikk gjennom en biologisk syklus som ville sette rammer for det sosiale livet, ble ofte forbundet med den amerikansk feministiske retningen «her-story». En

---

²⁶⁷ *Kjerringråd* 3/1978:31.

²⁶⁸ *Kjerringråd* 3/1978:32.

²⁶⁹ *Kjerringråd* 4/1979:54.

²⁷⁰ Blom, Ida (1995): *Women's History*. I: W.H. Hubbard a.o.(eds.): *Making a Historical Culture. Historiography in Norway*. Oslo, Copenhagen-Stockhold-Boston. S.289-310.

²⁷¹ *Kjerringråd* 3/1978:31-32.

historieskriving som forsøkte å erstatte den rådende «his-story» med en feministisk historie der det kvinnelige kjønn hadde hovedrollen, og fikk egen forklaringskraft.²⁷²

Blom sa seg enig i at Melby hadde lykket med sitt ønske om å skape debatt og blest rundt emnet, som hun syntes var en positiv konsekvens fordi «debatten om definisjon, mål og metode for kvinnehistorie bør føres videre».²⁷³ Det skinner likevel gjennom at hun ikke syntes kritikken var verken rettferdig eller presis av flere grunner. Foredraget hadde blitt til i en tid hvor «begrepet [kvinnehistorie] ennå var helt nytt»²⁷⁴ og det var slik blant de første forsøk på å legge noen retningslinjer for det videre arbeidet. Melbys kritikk kunne derfor oppleves noe urettferdig ettersom den ikke virket å være lest eller forstått ut i fra den opphavssituasjon og kontekst teksten var blitt til under. Da Blom skrev at «det er viktig at diskusjonen foregår på mest mulig korrekte premisser»²⁷⁵, lå det her en implisitt forståelse av at hun ikke syntes kritikken traff der den burde, fordi den bygget på feiltolkninger og vrang-gjengivelser som hindret en god debatt. «Fruktbar blir en debatt imidlertid kun om den bygger på mest mulig korrekt referat av det som debatteres».²⁷⁶

Begrepet kvinnekultur virket å ha flerfoldige betydninger og bruksområder, og gjennom lederen i bladet reflekterte redaksjonen over dette, og skrev at de ville «rette oppmerksomheten mot kvinnekulturen i form av *kvinnens praktiske og mentale livsstil*»²⁷⁷ Nærliggende spørsmål for bladet var derfor:

Hvem er typiske bærere av kvinnekulturen? Er «basis» å finne i husarbeid og ulønnede omsorgsoppgaver? Hvilken rolle spiller kjernefamilien for opprettholdelse av kvinnekulturen? Vil alternative samlivsformer svekke kvinnekulturen? Er opprettholdelsen av en kvinnekultur positivt eller negativt med henblikk på kvinnefrigjøring? Hvorfor er det så truende for mange å bryte med kvinnekulturen? Hvilke hersketeknikker holder kvinner innenfor kvinnekulturen? Hva skjer med de kvinner som bryter med kvinnekulturen?²⁷⁸

---

²⁷² Hagemann 2003: 29-31

²⁷³ *Kjerringråd* 4/1978:55.

²⁷⁴ *Kjerringråd* 4/1978:51.

²⁷⁵ *Kjerringråd* 4/1978:52.

²⁷⁶ *Kjerringråd* 4-1978:55.

²⁷⁷ *Kjerringråd* 3/1978:1.

²⁷⁸ *Kjerringråd* 3/1978:1.

Spørsmålene bladet ønsker å fokusere på viser et bredt spekter og var et godt forsøk på en allsidig debatt med flere ulike vinklinger. Deres sterkeste og kanskje synligste stemme i saken var likevel Melby, som også hadde tatt et klart standpunkt. I lederen skrev redaksjonen at «Vi håper å kunne videreutvikle debatten.»²⁷⁹ som vitner om et felles ønske om å utvide problemstillingen, og skape nye vinklinger og argumenter i henhold til kvinneforskning. Man kan derfor anta at selv om det i hovedsak var Melby som var den utøvende stemmen i debatten, hadde hun støtte fra redaksjonen. Dette vitner igjen om *Kjerringråds* forståelse av at siste ord i saken ikke nødvendigvis måtte være sagt, og at de følte et behov for å utforske flere alternativer.

I en historiografisk artikkel publisert i *Historisk Tidsskrift* i 1996 skrev Melby at Bloms faglige tyngde og profesjon hadde gitt henne en sterk stemme og posisjon i debattene rundt tilblivelsen av det nye forskningsfeltet, og hintet slik om at Bloms definisjon av kvinneforskning også derfor hadde kommet til å bli, om ikke direkte retningsgivende for kommende forskningsarbeid, men mulig førende.²⁸⁰ Dette til tross for at det også var andre i samtiden som engasjerte seg, og som formulerte det hun kaller en «feministisk kritikk av det program Ida Blom ga for den nye disiplinen kvinnehistorie».²⁸¹ Hun så da tilbake på sitt eget innlegg i *Kjerringråd*, men peker på at kritikken i ettertid har blitt oversett eller erklært betydningsløs, blant annet av historiker Ingeborg Fløystad som senere slo fast at kritikken «ikke fikk noen betydning for utvikling av fagfeltet».²⁸² Selv om Melby i 1978 ønsket en mer feministisk definisjon av kvinnehistorien, hvor man også skulle vektlegge særegne feministiske metoder i sitt forskningsarbeid, er hun i den tilbakeskuende artikkelen fra 1996 langt på vei enig med Bloms argumentasjon fra 1978, om at slike forskningsteorier og metoder kunne komme i fare for å isolere kvinnehistorien fra historiefaget.²⁸³

Kvinneforskning og kvinnebevegelse

Også i tiden etter den svært offentlige ordvekslingen mellom *Kjerringråds* egen kvinnehistoriker, Kari Melby, og den mer profilerte og anerkjente kvinnehistorikeren Ida Blom, fortsatte bladet å fokusere på kvinneforskning som tema. På et tidspunkt viet bladet

---

²⁷⁹ *Kjerringråd* 3/1978:1.

²⁸⁰ Melby Kari (1996): *Norsk kvinnehistorie 1975-1995; Kjønnets endrede vitenskapelige status*. Historisk tidsskrift ISSN 0018-263x.

²⁸¹ Melby 1996: 190.

²⁸² Fløystad, Ingeborg (1990): *Kvinnehistorie i Norge. En bibliografi*. Historisk Tidsskrift. S.408.

²⁸³ Melby 1996:188-192.

også et helt nummer til kvinneforskning,²⁸⁴ men valgte da en annen fremgangsmetode. I stedet for å fokusere på et spesifikt fagfelt (historievitenskap) og eksemplifisere gjennom dette, slik de ofte hadde gjort ved tidligere anledninger, ser det nå ut til at de valgte en annen strategi. Diskusjonene ble mer faglig generelle og unngikk de mer fagspesifikke vinklingene. Mulig var dette et bevisst valg i et forsøk på å distansere seg fra tidligere opphetede debatter rundt tema, men det er også tenkelig at redaksjonen vurderte det slik at den mer generelle vinklingen på kvinneforskning ville sørge for at flere lesere, fra ulike fagkulturer, også ville ha utbytte av bladets innhold om man gikk bort fra de tekstene som rettet seg spesifikt mot et fagfelt.

Bladets målgruppe var deltakere og aktører fra kvinnebevegelsens mange ulike organisasjoner og grupper. I en bevegelse som hadde oppstått ved universitetene, og hvor de fleste medlemmene derfor også hadde en bakgrunn fra ulike akademiske miljøer, ville en mer generell vinkling på kvinneforskning derfor treffe et større publikum, og muligens også føre til flere tverrfaglige diskusjoner om metode og teori. I utgivelsen *Hva er kvinneforskning* gjør også redaksjonen et poeng av dette da de skrev at «Denne forskningen [kvinneforskning] vokste fram som et resultat av den nye kvinnebevegelsens kvinnefagkritikk på universitetene.»²⁸⁵ Videre poengterer de at begrepet kvinneforskning også fungerer samlende fordi det knytter forskere fra ulike grener av akademia sammen. Forskere «som ellers ville ha følt seg nokså ensomme innen sitt fagområde (f.eks. jus, historie, sosiologi, psykologi, antropologi.)»²⁸⁶ En utvidet og mer omfattende debatt hvor man stilte spørsmål ved etablerte sannheter ved teori- og metoder anvendt av kvinneforskere hadde også vært Melby sin intensjon da hun kritiserte den etablerte kretsen av kvinnehistorikere, representert av Ida Blom.

Hele *Kjerringråds* virke og mål ser ut til å bygge rundt ønsket og kampen om reell kvinnefrigjøring (se kap.2). Bladets funksjon og ønske fra oppstarten hadde vært å skape en mer allsidig arena hvor de ulike stemmene og gruppene innad i kvinnebevegelsen kunne møtes under ryddige omstendigheter, og lufte sine tanker og meninger om hvordan man på best mulig måte kunne nå dette målet. Også når det er snakk om kvinneforskning kommer begrepet kvinnefrigjøring opp, og det kan se ut til at redaksjonen i bladet så en helt klar sammenheng mellom de to termene. Det ene forutsatte det andre, i den forstand at de var

---

²⁸⁴ *Kjerringråd* 1/1979.

²⁸⁵ *Kjerringråd* 1/1979:1.

²⁸⁶ *Kjerringråd* 1/1979:1.

hverandres verktøy. Kvinneforskning kunne være et av de viktigste, hvis ikke *det* viktigste verktøyet for å gjennomføre reell kvinnefrihet, på samme måte ville også kvinnefrigjøring føre til et voksende behov og sult etter mer kvinneforskning. Blant annet lister Runa Haukaa (redaksjonsmedlem og sosiolog) sammen med Anne Marie Berg (sosiolog) opp at «frigjøring» måtte være et av kvinneforskningens viktigste mål og perspektiver for fremtiden²⁸⁷, og skrev blant annet i innledningen av samme tekst at «Utgangspunktet er dermed at kvinneforskningen er en del av kvinnebevegelsen og at den er (må være) en bruk av fagene og forskningen i en kvinnefrigjørende strategi.»²⁸⁸

Selv om man sier at kvinneforskning ble til på midten av 70-tallet, vil ikke dette si at det ikke tidligere fantes noe forskning på området, bare forsvinnende lite; og selv om kvinneforskning etter hvert så ut til å bli en integrert del av universitetene, og forskningsresultatene de produserte ble vurdert som seriøs forskning, poengterte *Kjerringråd* at dens ressurser likevel var «svært knappe – og dens faglige innflytelse enda mindre.»²⁸⁹ De argumenterte for at kvinneforskerne jobbet under en mannsdominert institusjon, hvor de fremdeles måtte kjempe for den «lille» plassen de hadde tilegnet seg. Kvinneforskerne ønsket slik, ifølge *Kjerringråd*, å endre de daværende hierarkiene ved universitetene for slik å skape enda større rom og aksept for sitt eget fagfeltet, noe «det nåværende og trolig også fremtidige universitetshierarki på sin side ikke gir mye rom for».²⁹⁰ Løsningen på problemet så *Kjerringråd* i kvinneforskningens eneste allierte, kvinnebevegelsen, «hvis vi kan snakke om et allianseforhold her?»²⁹¹ spør de videre, og antyder slik en mistro til båndet dem imellom.

Kvinneforskerne uttrykker tydelig at de ønsker å knytte seg til kvinnebevegelsen. Men det er en liten gruppe kvinneforskere som er aktive i kvinnebevegelsen nå – og en del har vel aldri heller vært det. Det er trolig ingen overdrivelse å anta at mange kvinneforskeres deltakelse i kvinnekampen begrenser seg til 8.mars tog.²⁹²

I teksten ligger det en underliggende tone, eller en usagt forståelse av at kontakten mellom den nye kvinnebevegelsen og kvinneforskerne burde vært bedre eller tettere, fordi man da ville fremstå som en forent kraft, og slik ha større politisk tyngde. Igjen må vi innom bladets

---

²⁸⁷ *Kjerringråd* 1/1979:2-9.

²⁸⁸ *Kjerringråd* 1/1979:2.

²⁸⁹ *Kjerringråd* 1/1979:1.

²⁹⁰ *Kjerringråd* 1/1979:1.

²⁹¹ *Kjerringråd* 1/1979:1.

²⁹² *Kjerringråd* 1/1979:1.

intensjon fra oppstartsårene, hvor de fremmet tanken om en mer forent kvinnebevegelse i frigjøringskampen. Helt fra starten av hadde denne tanken drevet arbeidet i bladet. «Om kvinneforskningen og kvinnebevegelsen kan være en forent kraft i kvinnekampen, vil vise seg i nær fremtid, når vi får flere forskningsresultater. Inntil da får vi bare håpe på gjensidig støtte.»²⁹³ I september 1980 holdt NAVFs²⁹⁴ sekretariat for kvinneforskning et seminar om forholdet mellom kvinneforskningen og kvinnebevegelsen. *Kjerringråd* publiserte i den anledning et sammendrag fra seminaret, hvor det blant annet hadde blitt diskutert hvordan man kunne sikre et bedre samarbeid. «Kvinnehuset i Oslo ble sterkt fremhevet som møtested for forskere og kvinner i kvinnebevegelsen.»²⁹⁵

Årsaken til at bladet konfronterte leserne sine med denne problematikken ser ut til å være den noe uavklarte situasjonen rundt kvinneforskernes tilhørighet til den nye kvinnebevegelsen, og bladet kan derfor ha sett det nødvendig å bevisstgjøre og historisere forholdet dem imellom. Var man f.eks. bare en del av bevegelsen dersom man hadde medlemskap i organisasjonene eller gruppene tilknyttet den nye kvinnebevegelsen, eller var det nok å drive kvinnekamp uten medlemskap, men aktivt jobbe mot kvinneundertrykking gjennom forskning?

I artikkelen «Kvinnekamp og kvinneforskning» argumenteres det f.eks. for at kvinneforskning var en viktig brikke i kvinnefrigjøringen, fordi kvinnekampen ved universitetene (innforstått dem som kritiserte den mannlige dominansen både faglig og kollegialt) hadde som overordnet mål at deres arbeid skulle nå langt ut over studentmiljøene, og de kunne derfor ikke sees isolert fra den nye kvinnebevegelsen. Flere av de største organisasjonene innad i bevegelsen hadde også vokst frem som følge av de akademiske miljøene ved universitetene, som også naturlig nok skapte en forbindelse mellom bevegelsen og kvinneforskerne. Slik innleder Anne Marie Berg og Runa Haukaa artikkelen «Kvinnekamp og kvinneforskning»:

Noen vil hevde at kvinneforskningen er en del av kvinnebevegelsen, andre vil hevde at det ikke er en direkte sammenheng. Hvordan vi ser på dette er til en viss grad avhengig av hvordan vi definerer så vel kvinnebevegelsen som kvinneforskning. [...] Hvordan oppsto kvinneforskningen? Hva består den i? Hvem gir kvinneforskningens dens problemstillinger? Hvilke problemer og dilemmaer gjør seg gjeldende?²⁹⁶

---

²⁹³ *Kjerringråd* 1/1979:1.

²⁹⁴ Norges Allmennvitenskapelige Forskningsråd.

²⁹⁵ *Kjerringråd* 4/1980:40.

²⁹⁶ *Kjerringråd* 1/1979:2.

Spørsmålene som her ble trukket frem vitner om et behov for å fastsette både hva og hvorfor kvinneforskning kunne bli en viktig brikke for det videre arbeidet i den nye kvinnebevegelsen, men også for å belyse hvordan de to var avhengig av hverandre. Det var f.eks. viktig å definere kvinneforskning under forutsetningen av at forskningens rolle og intensjon var å fylle ut kunnskapsmangelen om kvinner i det etablerte mannssamfunnet. Bladet legger deretter sterkt trykk på at kvinneforskningen til forskjell fra annen forskning ikke kunne «stikke hodet i sanden overfor den politiske hverdag»²⁹⁷, fordi forskningen nettopp skulle ha en frigjørende effekt, og forskningsresultatene måtte derfor etter hvert brukes direkte politisk. «Siden kvinneforskningen har sprunget ut av og legitimerer seg i stor grad gjennom en forskningsinteresse som er spesifikt tilknyttet kampen for kvinnefrigjøring, vil det nettopp innen forskningsmiljøet finnes de samme politiske skillelinjene som i kvinnebevegelsen selv.»²⁹⁸

Slik hevdet altså *Kjerringråd* at kvinneforskningen ikke kunne være politisk uavhengig, men behøvde en støttespiller i kvinnebevegelsen, som var klar for å ta den politiske kampen. Under pornodebatten hadde *Kjerringråd* gitt uttrykk for at debattene var for lite nyanserte og baserte seg i for stor grad på følelser. Dette var ifølge *Kjerringråd* et hinder i debatten fordi argumentasjonene, parolene, og de ulike demonstrasjonene ikke fikk noen gjennomslagskraft. Retorikken i pornodebatten var slik sett basert for mye på følelser, og ikke på fornuft, til forskjell fra abortkampen, hvor kvinnebevegelsen hadde oppnådd mye større gjennomslagskraft i sin politikk. For at kvinnebevegelsen skulle oppnå gjennomslagskraft i sine politiske kampsaker, kan der derfor se ut som at *Kjerringråd* oppfattet forskermiljøet som sin nærmeste allierte og viktigste samarbeidspartner.

På mange måter kan man lese hele utgivelsen «Hva er kvinneforskning?» som et frierbrev til kvinneforskerne. Gjennom artikler enten skrevet av et eller flere av redaksjonsmedlemmene, eller kjente kvinneforskere som f.eks. den anerkjente sosiologen Harriet Holter og intervjuet av historikeren Jean McGrindle, forsøkte *Kjerringråd* å gi et innblikk i kvinneforskernes hverdag, og deres personlige forhold til både universitetshierarkier og kvinnebevegelsen. Intervjuet med den engelske forskeren McGrindle hadde blitt gjort i sammenheng med hennes norgesbesøk i 1978, men ble først publisert noen måneder senere i 1979. Intervjuet var også noe spesielt ettersom hun frontet en forskning som ikke hadde tilknytning til universitetene,

---

²⁹⁷ *Kjerringråd* 1/1979:4.

²⁹⁸ *Kjerringråd* 1/1979:4.

men svært sterk tilknytning til kvinnebevegelsen, som var noe ulik situasjonen i Norge. Intervjuet fungerte derfor som et innblikk i hvordan det både var mulig økonomisk, men også organisatorisk å bedrive forskning utenfor de mer tradisjonelle rammene til universitetene. I følge henne gav universitetets rammer mye strengere begrensinger for hva som kunne undersøkes og forskes videre på, fordi patriarkalske holdninger og føringer ofte la kjepper i hjulene for kvinneforskerne.²⁹⁹ Hva som skulle forskes på, og teoriene de brukte ble derfor også i stor grad bestemt av bevegelsen, ikke academia, noe blant annet Berg og Haukaa hadde kritisert eller tematisert i sin artikkel tidligere i utgivelsen.

I intervjuet med den norske kvinneforskeren Gerd Brantenberg gir også hun uttrykk for at kontakten mellom kvinnebevegelsen og kvinneforskning burde vært bedre, «Jeg syns ikke det skal være noe skarpt skille mellom de to. Kvinneforskningen bør være en del av kvinnebevegelsen, konkret betyr det at kvinneforskerne bør drive aktivt kvinnepolitisk arbeide. Til spørsmålet om ikke kvinneforskernes kvinnepolitiske bidrag nettopp var deres forskningsarbeid, og om ikke det var mer enn nok, svarer Brantenberg at erfaringene man fikk gjennom arbeidet i kvinnebevegelsen, å «merke den motstand slik organisering møter og de nye tanker fellesskapet gir», var svært viktig for det arbeidet de var satt til å gjøre i sine profesjoner.³⁰⁰

Oppsummering

Kvinneforskningen som fagdisiplin vokste fram som en del av og delvis som et resultat av kvinnebevegelsens fagkritikk. *Kjerringråd*s fokus og problematisering av temaet må derfor sees i sammenheng med dette, samt at medlemmene i redaksjonskollektivet også hadde en bakgrunn i academia. Helt fra oppstarten hadde bladet derfor hatt et stort fokus på bruken av forskning i utgivelsene sine for å legitimere sine politiske synspunkter. Majoriteten av skribentene i bladet var kvinner, ofte hovedfagsstudenter, som delte sine nyoppdagede forskningsfunn og vinklinger på gammel lære. *Kjerringråd* fremsto på den måten som et svært troverdig blad med faglig tyngde, og ble en trygg arena hvor man kunne oppdatere seg på kvinnepolitikk eller andre kvinnerelaterte problemer, og samtidig forvente at innholdet holdt en høy profesjonalitet.

Det virker til at *Kjerringråd* helst så at kvinnebevegelsens fremtid og politiske legitimering skulle ligge i et bedre og mer sammensveiset samarbeid med kvinneforskningen. De

---

²⁹⁹ *Kjerringråd* 1/1979:23-27.

³⁰⁰ *Kjerringråd* 1/1979:10.

engasjerte seg derfor sterkt i de faglige diskusjonene som opptok forskermiljøene, særlig gjaldt dette diskusjonene innenfor historievitenskapen. I et foredrag fra 1975, «Hva er kvinneforskning?» som to år senere ble utgitt i boken *Kvinner selv – sju bidrag til norsk kvinnehistorie*, legitimerte Blom tilblivelsen av kvinneforskning på grunnlag av den nedprioriterte (eller manglende) tilstedeværelsen av kvinner i tidligere forskning. Frem til da hadde historieforskere primært fokusert på det som angikk det statlige og politiske;³⁰¹ samfunnsgrener som kvinner historisk sett hadde hatt liten tilgang til, og deres bidrag eller deltakelse var derfor minimal. I *Kjerringråd* ble det publisert en kritikk av foredraget skrevet av medredaktør Kari Melby, og det oppsto slik en opphetet debatt mellom dem to. Debattene handlet om hvorvidt man skulle ta hensyn til kvinnekultur som eget grunnlag for forskningsmetode, eller ikke, der Melby representerte den første linjen og Blom den andre. Blom mente at de tradisjonelle forskningsmetodene var gode nok, så lenge forskningsobjektet var nytt. Melbys forståelse av kvinneforskning og kvinnehistorie lå nærmere de amerikanske «her-story» tradisjonene.

Hele *Kjerringråds* mål og virke ser ut til å bygge rundt ønsket og kampen for reell kvinnefrigjøring. Kvinneforskning kunne være et av de viktigste, hvis ikke *det* viktigste verktøyet for å gjennomføre reell kvinnefrihet, da funnene som forskningen kom frem til, kunne brukes som politiske pressmiddel utøvd av kvinnebevegelsen. På samme måte ville også kvinnefrigjøring føre til et voksende behov og sult etter mer kvinneforskning. Det var derfor helt nødvendig at kvinneforskning og kvinnebevegelse ble en forent kraft, ifølge *Kjerringråd*.

---

³⁰¹ Melve 2010.

Kapittel 6: Mot slutten; høyrebølge, mannshatdebatt og et fragmentert søsterskap

Dette kapittelet tar for seg de siste utgivelsesårene før *Kjerringråd* gikk inn i 1986, og gir en innsikt i det politiske engasjementet som preget bladet i overgangen fra 1970-1980-tallet. *Kjerringråd* hadde siden oppstarten hatt nære bånd til venstresiden av den politiske aksene, men da den politiske velgermassen gikk i en liberalistisk retning på begynnelsen av 1980-tallet fikk dette konsekvenser for tidsskriftet. *Kjerringråd* fremholdt venstresidens og 1970-tallets idealer om dugnadsarbeid og fellesskap, til tross for at det nye politiske fokuset på individet så ut til å ta over. Medlemstallene i kvinnebevegelsen var synkende, og det feministiske engasjementet som hadde preget bevegelsens første leveår så ut til å være dalende. De store politiske kampene som hadde opptatt bevegelsen i oppstartsårene var vunnet, og *Kjerringråd* ser ut til å streve med å finne nye og samlende temaer å skrive om. Debatter om søstersolidaritet og mannshat i kvinnebevegelsen kom også til å forme bladets politiske ståsted i tiden før de gikk inn. I tillegg kom mediebildet til å forandre seg enormt i løpet av 1980-tallet, uten at *Kjerringråd* ble med på moderniseringsbølgen. På grunn av bladets tematiske forvitring vil analysen i dette kapittelet, til forskjell fra de foregående ha mindre fokus på en spesifikk politisk målsetting, men heller forsøke å forklare den tematiske fragmenteringen ved å plassere *Kjerringråd* inn i en samtidskontekst. Kapittelet ønsker derfor å vise hvordan *Kjerringråd* på 80-tallet reflekterte det endrede ideologiske klimaet i kvinnebevegelsen, og se dette i lys av de samfunnspolitiske endringene som oppsto i samtiden.

Tematisk fragmentering

Kjerringråd publiserte kun én utgivelse i 1986, *Perspektiv*³⁰² som handlet om kvinner og bistandsarbeid. Deretter ble tidsskriftet borte fra butikkhyllene. Beslutningen om å legge ned må ha vært en snargjort avgjørelse, da det som ble *kjerringråds* siste utgivelse avslørte planleggingen av et kommende nummer. Denne utgivelsen var ment å dekke en feministisk bokmesse i Oslo mellom 21.-26. juni, og skulle hatt tittelen «The 2nd International Feminist Bookfair». Uten noen videre omtale eller forklaring bar også *Kjerringråds* to siste utgivelser en ny undertittel. *Kjerringråd* som hadde hatt undertittelen *Kvinnepolitisk tidsskrift* siden oppstarten i 1975 het nå *Kjerringråd - Nordens tidsskrift for kvinnekultur og kvinnepolitikk*. Muligens er dette redaksjonskollektivets siste forsøk å utvide bladets lesergruppe i en tid da

---

³⁰² *Kjerringråd* 1/1986.

engasjementet rundt kvinnebevegelsen og *Kjerringråds* salgstall var dalende. Den nye undertittelen tyder også på at bladet søkte lesere utenfor landegrensene, muligens i et forsøk på å forene de nordiske kvinnesakskvinnene i et tettere samarbeid, og på den måten blåse nytt liv i kvinnekampen.

Etter 1980 fremstår de tematiske prioriteringene som noe tilfeldig og til tider noe gjentakende, da flere av temaene hadde blitt dekket både grundig og effektivt i tidligere utgaver. Dette kan skyldes at de store kvinnepolitiske kampene som hadde preget kvinnebevegelsens aktivisme og pågangsmot på 70-tallet var vunnet. I tillegg virker kvinnepolitikk å ha blitt allmennkunnskap med små kontroverser. *Kjerringråd* virker derfor å ha vansker med å finne nye engasjerende og samlende temaer å skrive om. Noen utgivelser stakk seg likevel mer ut enn andre, som *Okkultisme*, hvor det drøftes om okkultisme (kunnskaper om det overnaturlige) kunne regnes som kvinnebevegelsens ufortjente utskjelte alliansepartner.³⁰³ De begrunner valget med at det innenfor den norske kvinnebevegelsen var observert en «voksende interesse for okkultisme – men denne okkulte orientering gjør seg gjeldende i langt større grad i USA, England og Danmark.»³⁰⁴ Den noe kontroversielle tematikken ble løftet frem som følge av at kvinnebevegelsen ved tidligere anledninger hadde latt seg påvirke av ideologier og strømninger fra disse landene, men det holdt med den ene gangen.

Politisk skifte; fellesskapet visner og individet blomstret

Det innholdsrike 70-tallet hadde vært preget av entusiasme, frivillighet og ekstrainsats.³⁰⁵ I miljøene tilknyttet den nye kvinnebevegelsen i Norge hadde dugnadsånden derfor fått en sterk posisjon, også i *Kjerringråd*. I redaksjonen hadde både illustratører, skribenter og andre tilknyttet driften av bladet som oftest jobbet enten helt gratis, eller i hvert fall svært billig. Ofte også på kort varsel, slik som her: «Takk! Denne gangen holdt vi på å ikke komme ut – lay out-jentene falt under veis. Derfor klem og takk til Inger, Anne Lise, Grete, Hege, Ingvild, Jorun og Liv som søsterlig stilte opp og gjorde jobben.»³⁰⁶

Det var flere grunner til at «redaksjonskollektivet» hadde valgt å utføre mesteparten av arbeidet på dugnad, da det for det første var dyrt å produsere og publisere og dugnadsarbeidet ville spare redaksjonen for store utgifter, men også fordi medlemmene av redaksjonen følte et

---

³⁰³ *Kjerringråd* 2/1980.

³⁰⁴ *Kjerringråd* 2/1980:2.

³⁰⁵ Lorentzen, Håkon et.al. (2011): *Den norske dugnaden – historie, kultur og fellesskap*. Kristiansand. Høyskoleforlaget – Norwegian Academic Press.

³⁰⁶ *Kjerringråd* 4/1975:0.

ansvar for å spre de kunnskaper som de satt inne med. Selv om det fantes andre kvinnepolitiske blader på markedet i samtiden, må redaksjonen ha følt at de likevel kunne bidra med noe nytt, og uttrykker slik et ønske om å fylle et tomrom i det eksisterende markedet. I en artikkel i bladets første utgivelse kommenterte redaksjonen dette; «Vårt ønske er at *Sirene*, *Kvinner hjemme og ute* og *KjerringRåd* skal utfylle hverandre i den pågående kvinnepolitiske debatten.»³⁰⁷ I oppstarten av bladet på midten av 70-tallet var det derfor viktig å etablere en forståelse av at *Kjerringråd* ikke skulle være en rival eller trussel for de allerede eksisterende bladene, men heller fungere som en støttespiller.³⁰⁸

Kjerringråds uttrykte idealer var viktigheten av å dele kunnskap, synliggjøre og bevisstgjøre for på den måten oppnå deres mål om en sterkere og mer samlet bevegelse. For å oppnå størst rekkevidde og spredning av deres budskap var redaksjonen avhengig av at deres lesere også ble en del av dugnaden.

Både artikkelforfatterne og dugnadsarbeidere har jobbet gratis for *KjerringRåd*.

Kanskje noe problematisk – men en nødvendighet. Men – økonomien er avhengig av at alle husker å fornye abonnementet, og at flest mulig gjør en liten innsats for *KjerringRåd*.³⁰⁹

Men entusiasmen som hadde preget *Kjerringråds* første leveår var i ferd med å ebbe ut mot slutten av 70-tallet, da redaksjonen oftere og gjentagende måtte purre sine lesere og abonnenter for oppdaterte adresseendringer, manglende betaling og stigende produksjonspriser. «Hvor lenge skal *KjerringRåd* eksistere?»³¹⁰ undret redaksjonen mot slutten av 1979, og trakk linjer tilbake til bladets oppstart hvor de gjengav de visjoner og forhåpninger de den gang hadde delt. Problemet var ikke manglende stoff, da svært mange var flittige med å sende inn tekster. I stedet var det stadig fallende salgstallet blitt truende. «Det er for få som gidder å gå rundt å selge *KjerringRåd*. Den første begeistrende bølge har lagt seg. Det ser ut til at de fleste regner med at salget går av seg sjøl. Det gjør det ikke.»³¹¹

For at bladet skulle ha muligheten til å overleve hadde redaksjonen i tillegg til alt det redaksjonelle- og kontormessige arbeidet måttet «løpe rundt og selge»³¹² blader, noe som

---

³⁰⁷ *Kjerringråd* 1/1975:6-7.

³⁰⁸ *Kjerringråd* 1/1975:6-7.

³⁰⁹ *Kjerringråd* 1/1976:0.

³¹⁰ *Kjerringråd* 3/1979:0.

³¹¹ *Kjerringråd* 3/1979:0.

³¹² *Kjerringråd* 3/1979:0.

hadde blitt så slitsomt at «redaksjonen til tider har holdt på å bryte sammen».³¹³ De legger press på leserne sine ved å oppfordre dem til å pånytt ta aktivt del i salg og spredning av bladet. For å oppnå dette appellerte de både til deres følelser og deres fornuft da de presiserte at *Kjerringråd* var «Norges eneste kvinnepolitiske tidsskrift»,³¹⁴ og at det derfor ville være en tragedie om dette «brilliante»³¹⁵ bladet skulle forsvinne fra markedet.

Lindtner har vist i sin analyse av *Sirene* at «slutten av 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet [var] en periode der følelser og moral fikk spille en større rolle i politikken, og der den feministiske frigjøringsstrømmen ble utfordret fra flere hold.»³¹⁶ 1980-tallet manglet de store samlingspunktene og demonstrasjonene som hadde kjennetegnet den norske kvinnepolitiske kampen i tiåret før. Dugnadsånden og fellesskapsfølelsen var i forvitring,³¹⁷ og tiltrakk seg ikke lenger nye generasjoner. I tillegg var studentene som hadde utgjort flesteparten av aktørene i den nye kvinnebevegelsen nå ferdig utdannet og begynt å innta nye verv, embeter og stillinger.

Historiker Tore Grønlie har vist at «Liberalistiske strømninger preget i økende grad den norske velgermassen fra midten av 1970-tallet»³¹⁸ og kollega Ola Svein Stugu konkluderer i sine analyser at 80-tallet kom til å bli «liberaliseringstiåret framfor noko i norsk historie.»³¹⁹ Begge trekker linjer mellom den økonomiske tilstanden landet befant seg i, og bruker dette for å forklare en endret verdiholdning i samfunnet. Den økonomiske krisen som hadde rammet store deler av den internasjonale økonomien på 70-tallet hadde fått en noe forsinket reaksjon i Norge som følge av store oljefunn i Nordsjøen, og mens internasjonal økonomi opplevde en nedgangsperiode, opplevde Norge et midlertidig økonomisk oppsving.³²⁰ Grønlie utdyper at «Arbeiderpartiet praktiserte en ekspansiv økonomisk politikk med omfattende reformer, stigende statsbudsjett, lav rente og romslige kredittrammer.»³²¹ Den sterke økningen av statlig regulering som Arbeiderpartiet hadde stått i bresjen for siden etterkrigsårene hadde fått positive følger for den nasjonale velferden, og Stugu viser at «En stor del av auken i offentlig verksemd har kome i form av auka velferdsytningar som skal

---

³¹³ *Kjerringråd* 3/1979:0.

³¹⁴ *Kjerringråd* 3/1979:0.

³¹⁵ *Kjerringråd* 3/1979:0.

³¹⁶ Lindtner 2014:303.

³¹⁷ Lorentzen, Håkon et.al. 2011

³¹⁸ Grønlie 2005:304.

³¹⁹ Stugu, Svein Ola (2012): *Norsk historie – etter 1905*. Oslo, Det Norske Samlaget. S.245.

³²⁰ Grønlie Tore 2005:304.

³²¹ Grønlie Tore 2005:304.

skape tryggleik i dagleglivet.»³²² I perioden var det stor politisk flertall for at det offentlige skulle ha hovedansvaret for velferdsgodene, som utgjør velferdsstaten.³²³ Mot slutten av 70-tallet og inn i 80-årne virker det til at kritikken mot de sosialdemokratiske reguleringene ble et viktig grunnlag for høyrebølgen som rullet over landet. I kommunevalget i 1979 oppnådde Høyre stor fremgang, og ifølge Stugu mente partiet at «tida var inne til å lempe på offentlege reguleringar og kontrollordningar og overlata meir av fordelinga av gode vardiar til marknaden.»³²⁴

Godt hjulpet av de liberalistiske strømningene kom Willock til makten i 1981, og dannet den første rene høyreregjeringen på over fem tiår, før de måtte gå av våren 1986. De siste tre årene hadde de midlertidig delt makten med Senterpartiet og Kristelig Folkeparti.³²⁵ I sine år i regjering var modernisering Willocks viktigste kampsaker og den statlige reguleringen fikk en viss tilbaketrekning etter 1980. «Hovudskilnaden frå perioden før er likevel ikkje at det har vore langt mindre offentleg verksemd, men at også store delar av den offentlege verksemda i aukande grad har vorte innretta etter marknaden»,³²⁶ hevder Stugu. Økonomisk effektivitet, og markedets påvirkningskraft fikk større betydning i fordelingen av velferdsgodene. Det oppsto slik et ideologisk skifte der det ble lagt større vekt på enkeltindividet og valgfriheten, framfor fellesinteresser og kollektiv trygghet.³²⁷ Det oppsto en økende forståelse av individet som kunde og forbruker, som «kunne stille krav til ytingane både frå offentlge og private institusjonar, og i mindre grad som medlemmer av eit fellesskap der dei hadde rett og plikt til å delta»³²⁸ hevder Stugu.

Et fornyet mediebilde

Dersom vi ser de politiske svingningene i sammenheng med utviklingen i tidsskriftet *Kjerringråd* kan man hevde at den sterke dugnadsånden som hadde kjennetegnet driften av bladet i oppstarten ble betydelig svekket i løpet av 80-tallet, og gjorde arbeidet desto mer slitsomt og vanskelig da redaksjonen fortsatte å gjøre jobben gratis og på frivillig basis. Samfunnets stadige økende fokus på individet og dets rett til selvrealisering svekket bladets

---

³²² Stugu 2012:19.

³²³ Stugu 2012:19.

³²⁴ Stugu 2012:244.

³²⁵ Grønlie 2005:304.

³²⁶ Stugu 2012:19.

³²⁷ Stugu 2012:245.

³²⁸ Stugu 2012:245.

tidligere idealer om en «felles sak» og «søsterskap». Det virket slik å være vanskelig å fange en politisk interesse.

Kjerringråd ble til i en periode med gode vekstvilkår for ukeblader og andre familieblader, og flere ulike grener innenfor kvinnebevegelsen utnyttet seg godt av dette, da det i løpet av 70-tallet ble publisert og utgitt flere blader med tilknytning til den nye norske kvinnebevegelsen (som f.eks. de allerede nevnte *Kvinnefront* og *Sirene*, men også andre blader som *LavendelExpressen*, som var tilknyttet Lesbisk Bevegelse).³²⁹ Konkurransen mellom bladene og markedet kunne derfor bli tøff. *Kvinnefront* og *LavendelExpressen* var til forskjell fra *Sirene* og *Kjerringråd* medlemsblad utgitt av- og for sine tilknyttede organisasjoner, og hadde derfor naturlig nok sine faste lesergrupper tilknyttet disse, mens det kan tenkes at *Kjerringråd* og *Sirene* som begge var organisatorisk uavhengige kjempet om det samme markedet og de samme leserne.

Ny vektlegging av leserne, og da særlig kvinnelige lesere var også typiske trekk ved 70-tallet.³³⁰ Dette må sees i sammenheng med det feministiske initiativet som oppsto i samtiden, da det nye fokuset på kvinnepolitikk må ha påvirket mediebildet. De ulike kvinnegruppens fokus på å synliggjøre- og bevisstgjøre kvinner hadde skapt et nytt marked for ukeblader, tidsskrift og annen journalistikk som opptok den «nye» lesergruppen. Innholdet skulle være mer personlig og hverdagsorientert, og ny teknologi fra 1973 gjorde pressen mer effektive på den måten at bladene fikk en mer fargerik fremtoning, og at sideantallet pr. blad økte.³³¹

Som vist tidligere i oppgaven var også *Kjerringråd* en del av denne bølgen og redaksjonen søkte en mer personlig skrivestil hvor det hverdagslige var i fokus. Dette må sees i sammenheng med den øvrige delen av kvinnebevegelsen som ønsket å sette fokus på det private for å vise at også dette hadde en plass i politikken, og *Kjerringråd* som et kvinnepolitisk blad passer slik inn her. Likevel må man huske på at bladet hadde sterke røtter i det akademiske miljøet, og selv om tematikkene kunne aneeses for å ligge nære privatlivets sfære, holdt språket ofte et høyt akademisk nivå, noe også leserne reagerte på. Redaksjonen svarte på kritikken gjennom spalten «Kjære Leser!», og gav følgende forklaring:

---

³²⁹ Haukaa 1983:157-161.

³³⁰ Ottosen, Rune, Lars Ove Røssland og Helge Østbye (2002): Norsk pressehistorie. Samlaget, Oslo.

³³¹ Gripsrud, Jostein (1999): *Ukepressens kulturelle og samfunnsmessige betydning*. En utredning for Foreningen for Norsk Ukepresse.

«Språkbruken i KjerringRåd er for vanskelig», er kritikk vi har fått. Denne kritikken er viktig, og vi vil her si litt om hvordan redaksjonen vurderer dette problemet.

KjerringRåd er et teoretisk tidsskrift. Hva betyr det å skrive teori? For å vite hvilken strategi vi skal følge i kvinnekampen, er det ikke nok bare å ta stilling til en del enkeltsaker og kun jobbe utfra vårt erfaringsgrunnlag. Vi må forstå hvordan samfunnet fungerer og hvorfor det fungerer som det gjør. [...] Ved formidling, utdyping og diskusjon av teoretiske analyser og problemer, vil vi ofte måtte gå utover det begrepsapparatet vi bruker til daglig.³³²

Spalten «Kjære Leser!» ble et fast innlegg i bladet, og opptok de første sidene av hver utgivelse. Her lot redaksjonen det akademiske språket ligge og kommunikasjonen var langt mindre formell enn i det øvrige innholdet i bladet. Alt fra løse tanker om ideologi, til økonomiske utfordringer og oppfølgingsspørsmål fra lesere ble luftet i den halvside lange teksten.

Gjennom hele 70-tallet holdt spalten leserne oppdatert på situasjonen i redaksjonen. Gamle redaksjonsmedlemmer ble takket av, og nye kom til, og det opparbeides nærmest et vennsforhold mellom redaksjonsmedlemmene og leserne. Gjennom deres tekster hadde leserne blitt godt kjent med redaksjonens ulike personligheter og politiske ståsteder, og enkelte redaksjonelle endringer gjorde nok mer inntrykk enn andre, som her i 1979; «Kari Melby og Erika Løfwander går nå ut av redaksjonen, og vi vil savne deres blotte nærvær, inspirerende fantasi og arbeidsinnsats.»³³³

Den løpende informasjonen gav leserne en følelse av å være delaktig i et kollektiv, og problemer som oppsto på veien ble løst i fellesskap innad i dette kollektivet. Holdningen var at redaksjonen hadde det øvrige ansvaret, og administrerte det praktiske ved utgivelsen av bladet, men var i praksis kun en liten del av bladets fellesskap som besto av «hver enkelt abonnent».³³⁴ I realiteten var det leserne som egentlig regjerte over *Kjerringråds* eksistens og som førte bladet videre. Spalten «Kjære Leser!» holdes i live til ut på 80-tallet, før den forsvinner og bladets «Leder» gjensto alene som kommunikasjonstråd mellom lesere og redaksjon. Lederen introduserte i hovedsak bladets hovedtema, men holdt fremdeles en langt mer personlig kvalitet enn bladets øvrige innhold. At redaksjonen etter hvert valgte å ta bort

---

³³² *Kjerringråd* 4/1975:0.

³³³ *Kjerringråd* 4/1979:0.

³³⁴ *Kjerringråd* 2/1979:0.

spalten «Kjære Leser» kan forstås som et uttrykk for at fellesskapsidealet forsvant, som vist over i Grønlie og Stugu sine politiske analyser av perioden.

Frem til 1981 hadde NRK hatt kringkastingsmonopol, men dette hadde utover 70-tallet blitt møtt med stor motstand. Det oppsto et skifte der man ønsket seg bort fra den enhetlige offentligheten som hadde kjennetegnet mediebildet etter andre verdenskrig. Den nasjonale allmennkringkaster, NRK, hadde klare patriarkalske trekk, og fokuserte oftere på oppdragelse fremfor refleksjon.³³⁵ I et kommunikasjons- og mediehistorisk perspektiv kjennetegnes overgangen til 80-tallet med en mer pluralistisk offentlighet, som hadde et langt større fokus på markedstilpassing,³³⁶ og mediebildet brøt slik med tidligere tradisjoner.

Det kan diskuteres om *Kjerringråd* klarte å holde følge med medietrendene på 80-tallet, da bladet endret seg lite i verken form eller funksjon siden oppstarten i 1975. Da bladet gikk inn i 1986 var Runa Haukaa eneste gjenværende medlem fra den originale redaksjonsgruppen, men arbeidet hadde ellers endret seg lite. Dugnader og gratisarbeid kjennetegnet fremdeles den indre strukturen av bladet, på tross av at denne form for strukturering var på hell ellers i samfunnet, og søsterskap og samhold ble fremdeles fremsnakket i bladet. Løssalg fra hånd til hånd mellom lesere og abonnenter som *Kjerringråd* hadde vært fullstendig avhengig av i startfasen hadde blitt byttet ut med kiosksalg som lettet på noe av arbeidsmengden, og som samtidig viser en utvikling bort fra grasrotbevegelsen og inn i en mer voksen og etablert fase, men ellers var det få endringer. Med unntak av «Kjære Leser!» var også innholdet og strukturen på bladet som det alltid hadde vært. Det var også få grafiske endringer på bladets utseende. Haukaa kommenterer dette i bladets jubileumsnummer fra 1985:

I dag er den grafiske utformingen en like stor utfordring som redigeringen. Ikke bare skal tekst og bilde passe sammen – men hele siden og alle sidene skal ha sin egen visuelle effekt. Den skal dra leseren inn i det som er skrevet og gjøre teksten enda mer forståelig. Tidsskift-redaksjonen har altså fått enda mer å bli oppglødd eller dypt fortvilet over – utseende. Nå er jo ikke slike krav helt ukjente for kvinner.³³⁷

Innholdet skulle ta for seg, og det kan se ut til at redaksjonen opplevde samfunnets moderniseringer og digitaliseringer som slitsomme og kompliserte. I 1977 ble leserne informert om at bladets redaksjon hadde bestemt seg for å investere i et «datamaskinopplegg

---

³³⁵ Stugu 2012:247.

³³⁶ Gripsrud 1995:72-79.

³³⁷ *Kjerringråd* 1-2/1985:4.

som kalles ADB»,³³⁸ og det kan dermed se ut til at også *Kjerringråd* var i ferd med å moderniseres. Dataprogrammet skulle ifølge redaksjonen lette dem for mye slitsomt ekstraarbeid, og optimismen var til å ta og føle på, men i de følgende utgivelsene kan det virke som datamaskinopplegget, og øvrige digitaliseringer som bladet gikk igjennom, ikke fungerte like optimalt som tidligere håpet. I 1979 så derfor redaksjonen seg nødt til å gå ut og beklaget de mange barnesykdommene som disse prosessene hadde medført.³³⁹ De startet derfor det nye tiåret med å hevde at de nå ønsket å «vende datateknikken ryggen»,³⁴⁰ og gikk slik imot de øvrige medietrendene i samfunnet.

Analyser fra samtiden viser at folk ønsket seg mer variert underholdning, informasjon og opplevelser.³⁴¹ I følge Gripsrud kom disse endringene som følge av en helt ny og kompleks mediesituasjon i overgangen fra 70- og 80-tallet hvor man opplevde nærmest en eksplosjon i nye produkter og varer. Den nye teknologien var både raskere og mer brukervennlig enn tidligere, i tillegg var teknologien nå blitt mer tilgjengelig for den allmenne og vanlige bruker, og dette resulterte i en ny kommersiell konkurransesituasjon. Kombinert med brukernes fornyede innflytelser over smak og preferanser skapte dette igjen et helt nytt medielandskap, og nye levekår for både nye og allerede eksisterende medier. Velferdsstatens vekst og den nye teknologien i det nyetablerte markedet førte nærmest til at kringkastingsmonopoler over hele Vest-Europa gikk inn i en krisesituasjon.³⁴² Tilgangen på nye, raskere og mer tilgjengelige medier kan dermed ha vært en medvirkende årsak til at *Kjerringråd* gikk inn i 1986.

En kvinnebevegelse i endring

Kvinnekampen var på 80-tallet kommet over i en ny fase hvor forrige tiårs fokus på bevisst- og synliggjøring av kvinneundertrykkingens ulike symptomer og konsekvenser nå var et tilbakelagt stadium. 80-tallets kvinnekamp baserte seg på ettertanke og politiske analyser.³⁴³ *Kjerringråd* hadde i starten hatt et ønske om å være en plattform og møteplass for kvinnebevegelsens mange diskusjoner og dilemmaer, og bladet hadde vist stor tillitt til den forventede grasroteffekten av den nye kvinnebevegelsens arbeid. *Kjerringråd* ønsket å være en del av den opinionen som nedenfra skulle skake og hakke hull i samfunnets patriarkalske makteliter, og slik frigjøre kvinnen. Mot 80-tallet virker kvinnebevegelsen å bevege seg bort

---

³³⁸ *Kjerringråd* 4/1977:45.

³³⁹ *Kjerringråd* 1/1979:0.

³⁴⁰ *Kjerringråd* 1/1980:0.

³⁴¹ Gripsrud 1995, Slagstad 2001 [1998].

³⁴² Gripsrud 1995:70-80.

³⁴³ Lindtner 2014:308.

fra denne ideen om en genuin kvinnekultur nedenfra og mange aktivister søkte seg inn i den etablerte politikken.³⁴⁴

Til da hadde kvinner, ifølge Stugu, vært svakt representert i offentlige verv, men etter 1970 «steig kvinnerepresentasjonen sterkt både i kommunestyre og storting.»³⁴⁵ I den statsvitenskapelige forskningen ble det etter hvert satt fokus på denne økende andel av kvinner i norsk offentlig politikk, og da et særlig fokus på at samfunnet hadde utviklet seg fra et statspatriarkat til statsfeminisme. Uttrykket «statsfeminisme» ble på 80-tallet lansert av statsviteren Helga Hernes for å forklare begynnelsen på det hun mente var konturene av et kvinnevennlig samfunn- og statsapparat.³⁴⁶ Frem til midten av 80-tallet hadde Hernes kritisert den manglende andelen av kvinner i staten,³⁴⁷ men i boken *Welfare State and Woman Power – Essays in State Feminism* fra 1987 er Hernes langt mer positiv. Her forklarer Hernes statsfeminisme som et uttrykk på en velferdsstat som utøvde feminisme i form av likestillings- og sosialpolitikk. Begrepet uttrykte sådan en feminisering av velferdsstaten, eller mer presist den skandinaviske velferdsstaten, som gjennom et samarbeid med feministiske strømninger nedenfra, aktivisme og statsfeminismen ovenfra kunne oppnå en kvinnevennlig stat.³⁴⁸ Kvinnene var fremdeles i 1987, ifølge Hernes, avhengig av staten som arbeidstaker og klient, og hun gikk slik ikke fullstendig bort fra sin originale kritikk, men så langt lysere på utviklingen i statsapparatet hvor både aksepten for kvinnelig deltakelse så vel som den faktiske deltakelsen økte jevnt.

I samme periode ser man også at kvinnebevegelsens idealer og tankesett utviklet seg til å bli det idehistoriker Berg Eriksen m.fl. omtaler som allmenne tankesett, og kvinnepolitikens kampsaker hadde slik beveget seg bort fra å være en kontrovers, til å bli hverdagslig: «det ble færre aktivister, men motstanden mot kvinnekravene fordunstet også – først til venstre og etter hvert utover mot høyre».³⁴⁹ Også Harriet Holter peker på politiske endringer i samtiden for å forklare holdningsendringene som oppsto innad i kvinnebevegelsen på 80-tallet. Hun kommenterer at kvinnekampen på 80-tallet så ut til å få en mer beskjeden form enn tidligere ved at f.eks. ordet «kvinnefrigjøring» ofte ble byttet ut med «kvinneperspektiv», som politisk

---

³⁴⁴ Lindtner 2014:308.

³⁴⁵ Stugu 2012:16.

³⁴⁶ Hernes, Helga (1987): *Welfare State and Women Power – Essay in State Feminism*. Oslo, Norwegian University Press.

³⁴⁷ Hernes, Helga (1982): *Staten – Kvinner ingen adgang*. Oslo – Bergen – Stavanger – Tromsø, Universitetsforlaget.

³⁴⁸ Hernes 1987.

³⁴⁹ Eriksen et.al. (2003): *Et lite land i verden*. Bind 6 i Norsk Idehistorie, Aschehaug. Oslo. S.280.

utrykte langt mildere krav enn sin forgjenger. Endringene måtte være knyttet til «den vestlige verdens høyredreining», da en slik «utvikling la en demper for kvinnekrav og muligheter»,³⁵⁰ og skapte slik et annet politisk spillerom enn det sosialdemokratiske 70-tallet. På 80-tallet «vart det i tillegg gjennomført formell likestilling på fleire område. I 1981 vart Gro Harlem Brundtland den fyrste kvinnelege statsministeren i Noreg, og fem år seinare vakte det stor internasjonal merksemd da kvinnene kom i fleital i ei ny regjering.»³⁵¹

Statsviter Stein Rokkan viser til fire terskler, eller nivåer av hindre, som en voksende politisk gruppe eller bevegelse må gjennom før de kan regnes som fullverdige deltakere i en demokratisk europeisk stat.³⁵²

1) Legitimering: Grunnloven åpnet for demokratisk representasjon/ innflytelse	Fra midten av 1800-tallet kunne kvinner snakke i offentlighet om kvinnesaker, med den hensikt at det skulle bedre kvinnenes stilling
2) Inkorporering	Kvinner oppnår allmenn stemmerett i 1913
3) Representasjon	Adgang til politiske verv på høyere nivå. I 1919 ble Karen Platou (fra høyre) valgt inn som første kvinnelige stortingsrepresentant. ³⁵³
4) Den utøvende makt	Regjeringsmakt, eller ordfører på kommunenivå. Åsa Helgesen ble Norges første kvinnelige ordfører i 1925, og Gro H. Brundtland ble landets første kvinnelige statsminister 1981

Figuren er inspirert av Nagels gjennomgang av Rokkans fire terskler. (Nagel 1995:58-74)

³⁵⁰ Holter 1996:28.

³⁵¹ Stugu 2012:16.

³⁵² Rokkan, Stein (1970): *Citizens, Elections, Parties*. Oslo, Universitetsforlaget.

³⁵³ Nagel 1995:67 «Dette var imidlertid ikke første gang det ble valgt kvinner. Formelt hadde det ikke vært noen hindringer for at kvinner kunne velges til kommunestyre eller Storting fra det øyeblikk de fikk stemmerett. Valgrett ga valgbarhet. [...] Ved kommunevalget i 1901 hadde bystyret i Kristiania fått to kvinnelige representanter, Ragna Nielsen og Anne Holsen fra Kvinnestemmerettsforeningens liste. På landsbasis ble 98 kvinner valgt [...] Dette var likevel en beskjeden andel av de valgte, mindre enn 1 prosent av i alt mer enn 12000.»

Med utgangspunkt i Rokkans fire terskler tar historiker Anne Hilde Nagel i artikkelen *Politisering av kjønn – et historisk perspektiv* et dypdykk i kjønns historien for å vise norske kvinners vei til å bli fullverdige politiske deltakere.³⁵⁴ I denne analysen er det særlig den siste terskelen (den utøvende makt) som er interessant. Ved innsettelsen av Gro Harlem Brundtland, som første norske kvinnelige statsminister, i 1981 trådte kvinnene som gruppe (ifølge Nagel) inn i Rokkans fjerde og siste terskel, og ble dermed fullverdig politiske deltakere i det norske demokratiet. Bare få år i forveien hadde tanken på en kvinnelig statsminister fremstått som en illusjon. Kvinnebevegelsens største målsettinger ble oppnådd på relativt kort tid, og man kan undres om det derfor også oppsto et slags vakuum i kvinnebevegelsens ulike grupper og organisasjoner. Kvinnebevegelsens arbeid på 70-tallet hadde vært preget av felles målsettinger og kampsaker. Riktignok hadde det vært store uenigheter på tvers av de ulike grenene innad i bevegelsen angående fremgangsmåte og politiske vinklinger, men det hadde likevel alltid eksistert felles målsettinger. Tidligere kapitler har vist hvordan *Kjerringråd* hadde fungert som kvinnebevegelsens felles diskusjonsplattform, hvor de ulike stemmene kunne møtes og legge frem sine synspunkter og politiske strategier for slik å (forhåpentligvis) skape større forståelse og aksept på tvers av gruppene. *Kjerringråd* hadde forsøkt å vise hvordan kvinnebevegelsen i felleskap kunne oppnå større politisk stagkraft og motivasjon ved å fremstå som en samlet front. Bladets funksjon og opprinnelige målsettinger ser ut til å smuldre bort på 80-tallet, da det for det første ikke lenger var noen klare kvinnepolitiske problemer for bevegelsen å samles rundt, men også fordi samtidens politiske idealer hadde beveget seg bort fra tankene om et forent søsterskap eller kvinnefelleskap.

På 80-tallet var det voldsomme nyfeministiske engasjementet som hadde oppstått på begynnelsen av 1970-tallet dalende. Kvinnebevegelsen opplevde et markant frafall i medlemmer, og media lot seg ikke lenger sjokkere av bevegelsens uttalelser, krav eller politikk ettersom disse i stor grad hadde blitt allmenne oppfatninger. «Det arbeidet som gjøres i dag blir i større grad fortiet – vi er ikke godt nok for massemedia, vi er ikke lenger en sensasjon. [...] Dette gjør sitt til å bygge opp under ryktet om at kvinnebevegelsen er død.»³⁵⁵ kommenterte redaksjonskollektivet i 1981. Den amerikanske journalisten Susan Faludi gav i

---

³⁵⁴ Nagel 1995:58-74.

³⁵⁵ *Kjerringråd* 1/1981:1.

1992 ut boken *Backlash: The Undeclared War Against American Women*³⁵⁶ hvor hun argumenterer for at kvinnekampen i Amerika hadde opplevd et tilbakefall eller tilbakeslag (backlash) som følge av usannheter spredt av sterke krefter i det amerikanske samfunnet. Disse hevdet at de siste tiårenes kvinnefrigjøring hadde ført til skader som ifølge ryktene gjorde de amerikanske kvinnene syke, ulykkelige og psykisk ustabile. Også menn og barn hadde kommet til å lide i takt med den økte likestillingen av samfunnet. Boken fikk stor oppmerksomhet og det ble i Norge satt av en hel konferanse hvor man diskuterte om man også i Norge kunne finne tendenser til tilbakeslag i likestillingsarbeidet. Konferansen fikk navnet *Backlash i Norge? En konferanse om kvinner i 90-åra*, og samlet rundt 900 deltakere i Oslo 25.-26. oktober i 1993. Selv om kvinnekampen i Norge på 80-tallet hadde opplevd dalende medlemstall tilbakeviste rapporten tesene til Faludi, og konkluderte med at de seire som kvinnebevegelsen hadde oppnådd på 70- og 80- tallet ville ikke ha tilbakevirkende kraft.³⁵⁷

Likevel kan man ved en gjennomlesning av bladet merke en markant utvikling og uttrykt ergrelse over manglende eller synkende kvinneaktivisme. Allerede i sin første utgivelse viste *Kjerringråd* til det man må tolke som begynnelsen på en fragmentert bevegelse ettersom bladet kommenterer at det hadde blitt en «tendens til at mange nye grupper kommer i gang uavhengig av de etablerte organisasjonene»³⁵⁸ og at dette skapte en mangfoldig, men uryddig bevegelse. I 1980 kommenterer bladet at disse frittstående organisasjonene og arbeidet som de utførte trakk til seg flere medlemmer enn de kvinneorganisasjonene fordi det var:

...mer inspirerende å arbeide med et avgrenset saksområde som man er interessert i, og som man stadig ser resultater av, enn ren organisasjonsjobbing hvor det blir tatt opp mange ulike saker, og hvor vi ofte føler oss forpliktet til å utføre oppgaver som vi egentlig synes er kjedelige.³⁵⁹

---

³⁵⁶ Faludi, Susan (1991): *Backlash: The Undeclared War Against American Women*. Crown Publishers, Inc., New York.

³⁵⁷ Pedersen, Beate Tove m.fl. ((1994): *Backlash i Norge? Rapport fra en konferanse om kvinner i 90-åra*. Arbeidsnotat 1/94. Sekretariatet for kvinneforskning i Norges forskningsråd, Likestillingsrådet og Senter for kvinneforskning v/universitetet i Oslo.

³⁵⁸ *Kjerringråd* 1/1975:3.

³⁵⁹ *Kjerringråd* 1/1981:1.

Problemet var likevel de etablerte kvinneorganisasjonene som måtte ta støyten for motangrepene fra patriarkatet, og det attpåtil i en periode hvor samfunnet var «midt inni en høyredreining som selvsagt får konsekvenser for det kvinnepolitiske arbeidet.»³⁶⁰

Årene gikk, og bladet fortsatte å publisere fire ganger i året, med noen få unntak.³⁶¹ Stadige påminnelser om løssalg og økonomiske utfordringer mot slutten av 70-tallet tyder på en dalende interesse og aktivisme blant bladets lesere, og i 1980 utgir bladet nummeret *Kvinnekamp i 80-åra* som primært tok for seg samfunnets endrede situasjon. Det er dermed ikke slik at denne ergrelsen bekrefter Faludi, men heller underbygger det faktum at kvinnebevegelsen på 80-tallet beveget seg inn i en fase hvor man manglet et feles «vonde» å samles rundt. Den gjenstående kampen var annerledes, og strategiene som kvinnebevegelsen hadde benyttet på 70-tallet lot seg ikke adoptere inn i 80-tallets situasjon, «Nye arbeidsmåter etter gamle mønstre» skrev Haukaa i 1981.³⁶² Henvendelser om manglende eller døende engasjement kan slik være et resultat av det tomrommet det aktive 70-tallet etterlot seg, noe *Kjerringråds* karikaturtegnere forsøkte å formidle gjennom motivet av en trøtt og sliten hånd hengende over kanten av venusspeilet³⁶³, som sto i sterk kontrast til den stramme knyttneven som ellers hadde symbolisert kvinnekampen. Man må samtidig også ta i betraktning, generasjonseffekten, der mange av aktivistene fra 1970-tallet mest sannsynligvis hadde blitt småbarnsforeldre med alt det tilhørende ansvaret det fører med seg, og dermed ikke hadde hverken tid eller ork til å engasjere seg.

Danielsen forklarer at «Kvinneoffentligheten endret også gradvis karakter i denne perioden. [...] Utviklingen hadde sammenheng med at kvinnebevegelsen nå også ble underlagt et vitenskapelig prosjekt.»³⁶⁴ *Kjerringråd*, med sine tette bånd til academia, må betraktes å være en del av denne utviklingen.

Mannshatdebatt og søstersolidaritet

Helt siden starten på 1970-tallet hadde man i den nye norske kvinnebevegelsen følt behovet for å definere seg selv. Skulle bevegelsen forstås som en enhetlig og samlet bevegelse, hvor man etterstrebet konsensus, eller skulle det være rom for alle? De mange utfordringene som 80-tallet førte med seg i form av et endret mediebilde, en politisk høyrebølge og den

---

³⁶⁰ *Kjerringråd* 1/1981:1.

³⁶¹ Fra 1982 til 1986 var det tre tilfeller hvor bladet i stedet gav ut dobbeltnummre; 3-4/1982, 3-4/1983, 1-2/1985.

³⁶² *Kjerringråd* 1/1981:4.

³⁶³ *Kjerringråd* 1/1981:12.

³⁶⁴ Danielsen 2013:146.

ideologiske individualiseringens fremvekst gjorde muligens bevegelsens behov for selvdefinering enda større.

Kjerringråd var blant dem som siden oppstarten hadde argumentert positivt for en tettere og mer samlet bevegelse, ikke nødvendigvis en enhetlig bevegelse, men en bevegelse som likevel skulle etterstrebe samarbeid og samhold. Samtidig som tidsskriftet *Kjerringråd* ble utgitt ble det også publisert et annet blad med flere likhetstrekk. *Kvinnebladet Sirene* var også til sammenligning et resultat av de mange prosjekter som spant ut av den nye norske kvinnebevegelsen på 70-tallet, og på samme måte som *Kjerringråd* hevdet også *Sirene* å være et selvstendig kvinnepolitisk blad uten forpliktelser- eller annen organisatorisk tilhørighet til den nye kvinnebevegelsen. Til forskjell hadde ikke bladet samme sterke tilhørighet og tilknytning til akademia som *Kjerringråd*.

Kvinnebladet Sirene ble for første gang publisert i 1973, to år tidligere enn *Kjerringråd*, og opplevde raskt å bli et svært populært blad. På et tidspunkt hadde bladet et opplag på mellom 20- 35000 (som var langt større enn medlemstallene i Nyfeministene og Kvinnefronten, som sier noe om bladets popularitet).³⁶⁵ Det ble omtalt i flere av landets største aviser i perioden det ble publisert, og i *Aftenposten* ble det blant annet trykket en tre siders lang reportasje i *A-magasinet* i 1975, hvor de hevdet at *Sirene* hadde «sprengt en bresje i ukepressens kompakte, roseduftende havehekk».³⁶⁶ Redaksjonen beskrev i 1973 seg selv som «et alternativ til ukepressens bevisste påvirkning til den tradisjonelle kvinnerolle»,³⁶⁷ ettersom de selv hadde sett seg trøtt på typiske kvinneblader som «løste» alle hverdagsproblemer med en kakeoppskrift eller forslag til ny hårfarge.

Etter 10 år gikk *Sirene* inn, og i sin siste publikasjon beskyldte redaksjonen kvinnebevegelsen for sabotasje. Overskriften lød «Død over *Sirene* eller død over kvinnebevegelsen».³⁶⁸ Mot slutten av sin levetid kom bladet i klammeri med deler av kvinnebevegelsen, mye pga. av sine karakteristikk av språkbruken som hadde vokst frem i bevegelsen. Kvinnebevegelsen hadde opparbeidet seg et eget offentlig språk, en feministisk sjargong, som skulle uttrykke deres

---

³⁶⁵ Lindtner 2014:27-29.

³⁶⁶ *A-magasinet* nr.8, 22.2 – 1975:12-14.

³⁶⁷ *Sirene* 1/1973:1.

³⁶⁸ *Sirene* 3/1983:1.

frustrasjon og harme over tingenes tilstand,³⁶⁹ en språkføring som i *Sirene* ble omtalt som mannshatsk.

Sirene-redaksjonen hadde gitt uttrykk for at kvinnebevegelsens fokus på mannen som den fødte undertrykker- og kvinnehater, gjorde at man samtidig måtte forstå kvinnen som det fødte offer, og bunnet slik i det redaksjonsmedlem IdaLou Larsen kalte en «lesbisk teori». «Hvordan skal vi gjøre et opprør mot biologien?»³⁷⁰ spurte Larsen. Ordleggingen «lesbisk teori» kan i dag oppfattes som homofob, selv om Larsen flere ganger utdypet at det ikke i utgangspunktet var ment som kritikk av en lesbisk seksuell legning, men snarere et forsøk på å ordlegge deres naturlige ikke-kjærlighet til mannen.

Redaksjonen i *Sirene* ønsket derfor på begynnelsen av 1980-tallet å skape en åpen dialog og debatt om kvinnebevegelsens framtid og videre arbeid.³⁷¹ Gjennom flere tekster hadde redaksjonen argumentert for at kvinnebevegelsens synkende medlemstall, sammen med den stadig lavere oppslutningen rundt bevegelsens kampsaker måtte forstås i sammenheng med kvinnebevegelsens særegne språkføring og fremtoning, noe *Sirene*-redaksjonen mente at kunne virke avskrekkende på utenforstående medlemmer. På et tidspunkt ble derfor de to redaksjonsmedlemmene IdaLou Larsen og Gerd Korbøl innkalt til et møte på Kvinnehuset i Oslo, og bak innkallelsen sto Oslo Kvinnesaksforening, med støtte fra Ny-feministene, Lesbisk Bevegelse, Oslo Faglige Kvinnebevegelse og Kvinnefronten i Oslo. IdaLou Larsen og Gerd Korbøl hadde vært de eneste representantene fra *Sirene* på møtet, mens det tilsammen var 31 representanter fra de forskjellige kvinneorganisasjonene.³⁷²

Innkallelsen (som også hadde blitt sendt i kopi til samtlige kvinneorganisasjoner) ble begrunnet med et voksende motsetningsforhold mellom kvinnebevegelsen og bladet *Sirene*, og det ble ytret et behov for videre samtale bak lukkede dører. Ingen presse var tillatt adgang, men et referat ble senere publisert gjennom *Sirene*.³⁷³ Under møtet ble redaksjonsmedlemmene i *Sirene* anklaget for å ikke lenger fremme kvinnebevegelsens standpunkter, og at flere innenfor bevegelsen derfor var bekymret for måten bladet fremstilte kvinnesaken på. Fordi *Sirene* av mange kunne oppfattes som et talerør for kvinnebevegelsen,

---

³⁶⁹ Danielsen 2013:30-32.

³⁷⁰ *Sirene* 5/1983:7.

³⁷¹ Lindtner, Synnøve S.(2014): «Som en frisk vind gjennom stuen» - *Kvinnebladet Sirene (1973-1983) og det utvidete politikkbegrepet*. .Philosophiae doctor (ph.d). University of Bergen, Norway. s.340-374

³⁷² *Sirene* 3/1983:3.

³⁷³ *Sirene* 3/1983.

mente de oppmøtte representantene fra kvinnebevegelsen at det kunne oppstå uheldige misforståelser eller forvekslinger mellom *deres* meningsinnhold og *Sirenes*. Som følge av debatten valgte *Sirene*-redaksjonen å legge inn årene i 1983, ti år etter deres første utgivelse. Debatten har i senere tid blitt omtalt som *Sirene*-debatten, eller mannshatdebatten. *Sirene*-redaksjonen gikk kort tid etter sammen med representanter fra kvinnebevegelsen, og utga boken *Mannfolk! -13 innlegg om mannshat i kvinnekampen*, som skulle oppsummere debatten på en konstruktiv og positiv måte.

Også etter at *Sirene* offisielt hadde gått inn, fortsatte etterdønningene av debatten og *Kjerringråd* publiserte utgivelsen *Venninner*.³⁷⁴ Formålet med utgivelsen begrunnet bladet med behovet for å reflektere over de ulike relasjoner som kunne oppstå mellom kvinner, både vennskapelige og romantiske. Utgivelsen tok opp til diskusjon hvorvidt slike relasjoner utgjorde en trussel mot kvinnekampen, eller ikke.

Tar vennskap mellom kvinner brodden av kvinnekampen? Fungerer de som en sikkerhetsventil i hverdagen – som holder frustrasjoner og aggresjoner fast på et upolitisk plan? Spørsmål som dette blir reist av flere av artikkelforfatterne. Men de trår varsomt; de er klar over at de banner i kjerka.³⁷⁵

Temaet «vennskap» kan med første øyekast fremstå som et noe upolitisk og nærmest fjollete hovedtema for et politisk tidsskrift, men vinklingen som bladet her valgte må ha vært en potensiell brannfakkell med tanke at et av deres søsterblad, *Sirene*, bare få måneder i tidligere hadde anklaget navngitte personer i kvinnebevegelsen (deriblant *Kjerringråds* egen Runa Haukaa) for å ha gitt bladet dødsstøtet, og for å ha manglende toleranse for allsidighet innenfor bevegelsen.³⁷⁶ Debatten og nedleggelsen av *Sirene* hadde foregått for åpen scene i flere av landets største aviser,³⁷⁷ og søsterskapet og samholdet i kvinnebevegelsen hadde dermed pådratt seg en svært synlig ripe i lakken. Dersom bevegelsens mål var å fremstå som en samlet enhet, hadde mannshatdebatten vist noe annet, og potensielt skapt et bilde av 80-tallets kvinnebevegelse som ikke bare fragmentert, men også potensielt autoritært da *Sirene*-redaksjonens årsaksforklaring så ut til å bli stående som den gjeldende sannhet.

---

³⁷⁴ *Kjerringråd* 1/1984.

³⁷⁵ *Kjerringråd* 1/1984:3.

³⁷⁶ *Sirene* 5/1983:2-4.

³⁷⁷ Lindtner 2014:340-341.

Runa Haukaa skrev derfor på vegne av hele redaksjonen i *Kjerringråd* et helsiden motangrep i bladets neste utgivelse. Teksten fikk overskriften «*En tåkete død*», og gav ettertrykkelig uttrykk for at hun selv ikke var enig i *Sirenes* «egenproduserte dødserklæring». Denne forklaringen, mente Haukaa, var så «virkelighetsfjern og hatsk» at hun hadde trodd at innholdet kom til å «falle på sin egen urimelighet», og hintet videre om at *Sirene* selv var skyld i sin undergang, ikke kvinnebevegelsen.³⁷⁸ Hun virker således å være svært overrasket over at *Sirenes* anklager ble stående som den allmenne oppfatning av situasjonen, og la mye av skylden for dette på medias «slette» journalistikk. NRK fikk hardest medfart, men også andre «Tilsynelatende radikale aviser, som *Ny Tid* og *Dag & Tid*»³⁷⁹ fikk gjennomgå. Reportasjene var ifølge Haukaa mangelfulle og direkte feil, men mest lot hun seg irritere over mediens ukritiske gjenfortelling av *Sirenes* anklager, og fant det påfallende underlig at ingen motdebattant hadde fått en stemme i NRK sin radioreportasje;

Riktig nok ble jeg ringt opp kort tid før sending, men da kjente jeg verken *Sirenes* pressemelding eller IdaLou Larsens personangrep. Jeg sto dessuten på trappene til et viktig møte. Men hvorfor ringte ikke NRK litt før? IdaLou Larsen var jo for lengst kontaktet. Hun satt allerede i studio. Siden har det ikke vært noen innslag om *Sirene* i NRK.³⁸⁰

Kjerringråd sin evige tro på at samhold og solidaritet ville vinne kvinnekampen ble utfordret gjennom mannshatdebatten da denne feiden hadde skapt tilsynelatende uforenlige og steile fronter. At bladets neste utgivelse fikk et vennskapstema ble derfor (absurd nok) ganske treffende i perioden etter *Sirenes* død, og var neppe en tilfeldighet. På mange måter må utgivelsen derfor leses som en reaksjon på tomrommet etter *Sirene*, og som redaksjonens måte å ikke bare ta farvel med sitt søsterblad på, men også som en refleksjon over hvorvidt *Sirenes* kritikk av søsterfelleskapet i kvinnebevegelsen (her uttrykt som vennskap) faktisk var en realitet. Hvilke typer vennskap (eller felleskap) skulle man ettertrakte når man så alt for tydelig hadde sett konsekvensene av mannshatdebatten?

I lederen skrev redaksjonen at: «Men mest truende er den form for vennskap som kvinnebevegelsen har prøvd å utvikle – *søstersolidariteten*»³⁸¹ og redaksjonen viste slik

---

³⁷⁸ *Kjerringråd* 3-4/1983:4.

³⁷⁹ *Kjerringråd* 3-4/1983:4.

³⁸⁰ *Kjerringråd* 3-4/1973:4 (Ida Lou Larsen var sammen med Gerd Korbøl *Sirene*-redaksjonens fremste talskvinner under mannshatdebatten).

³⁸¹ *Kjerringråd* 1/1984:3.

empati med sine medsøstre i *Sirene*, ettersom de vedkjente at denne typen solidaritet kunne komme i fare for å forhindre nyskapning, og bli en trussel mot enkeltkvinnenes mulighet til å uttrykke individualitet. Synnøve Lindtner kommenterer i sin avhandling om *Kvinnebladet Sirene* at;

Mens store deler av kvinnebevegelsen på 70-tallet var konsensusorientert, var *Sirene* i større grad rettet mot mangfold og dialog. Og mens de øvrige kvinneorganisasjonene snevret inn sitt politiske fokus, og rettet nesene mot «den virkelige politikken», fortsatte *sirene* å være en arena som drøftet livets og hverdagens dilemmaer på en mer uformell måte.³⁸²

Det er viktig å påpeke at til tross for at *Kjerringråd* viste en viss forståelse for *Sirenes* kritikk og advarsler om søstersolidaritet i kvinnebevegelsen, forble likevel *Kjerringråd* en forkjemper for et tett felleskap (konsensus) mellom de ulike grenene av kvinnebevegelsen, men med visse forbehold;

Søstersolidariteten innebærer at vi ikke bruker den kvinneidentitet vi får i venninneforhold bare som et vern mot mannsdominans, men utvikler et offensivt kvinnefellesskap. Et viktig moment i den sammenheng er lojalitet. Å vise lojalitet betyr ikke at vi ikke skal kritisere kvinner, men at vi bør tenke gjennom konsekvensene av vår kritikk.³⁸³

Situasjonen tatt i betraktning var dette et reelt spark mot *Sirene*-redaksjonen, som uten å tenke på «konsekvensene» hadde terget på seg sine medsøstre. Ordlyden i *Kjerringråds* omtale av mannshatdebatten tyder på at *Kjerringråds* egne redaksjonsmedlemmer betraktet *Sirenes* kritikk- og utlevering av kvinnebevegelsen som et svik mot søsterskapet, og at de derfor også var skyld i sin egen død.

Sirene mistet abonnenter. Etter ti år i motvind har redaksjonen lagt inn årene.

Redaksjonens pressemelding og omtalene i aviser og radio har fullstendig tåkelagt grunnen til at et kvinnepolitisk blad måtte gå inn. I stedet for å analysere grunnene, pekte *Sirene*-redaksjonen, Gerd Korbøl og Ida Lou Larsen, ut syndebukker. [...] Jeg

---

³⁸² Lindtner 2014:331.

³⁸³ *Kjerringråd* 1/1984:3.

satte ikke pris på å bli beskyldt for å ha gitt et annet kvinnepolitisk blad dødsstøtet. Jeg har heller ikke vært med i debattene om *Sirene*.³⁸⁴

Lindtner har senere pekt på at Haukaas fokusering på lave og strevsomme salgstall (både presentert i *Kjerringråd*, men også i boken *Bak Slagordene – Den nye kvinnebevegelsen i Norge*) ikke nødvendigvis reflekterte sannheten. Haukaas bok ble publisert rundt samme tid som mannshatdebatten foregikk, og selv om «Haukaas presentasjon av *Sirene* ikke fremstår som direkte negativ»,³⁸⁵ viser Lindtner i sin analyse at på grunn av Haukaas egne forståelser av politikkbegrepet og hennes eget ståsted i kvinnebevegelsen hadde dette ført til ideologiske uforeneligheter mellom henne selv og *Sirene*-redaksjonen.³⁸⁶ Samtidig viser det at på tross av de mange likhetstrekkene mellom de to kvinnepolitiske bladene var det også vesentlige forskjeller. Der hvor *Kjerringråds* ideologiske ståsted og politiske forståelse gjorde at de søkte mot søsterskapet i kvinnebevegelsen, var det motsatt for *Sirene*.

Lojaliteten i kvinnebevegelsen er stadig blitt satt på prøve, siste med mannshatdebatten, anklagene mot lesbiske i kvinnebevegelsen og beskyldningene om at kvinnebevegelsen ødela *Sirene*. Men vi har sett at kvinnebevegelsen har stått samlet bak avvisningen av disse beskyldningene. Dermed har lojaliteten i kvinnebevegelsen vist seg en viktig politisk faktor. Slik kan vi overføre flere trekk fra venninneforhold til å gjelde kvinner generelt. Forståelse og samhørighet er viktig for å utvikle solidaritet i felles kamp. Og sist, men ikke minst, er det av stor betydning å bygge på den bekreftelse man får i venneforhold.³⁸⁷

Sirene hadde utviklet seg fra å være et blad som ble applaudert for å utfordre samfunnets stivbeinte kjønnsrolleforståelser, til å «kome på kant med dei fleste kvinnemedvitne kvinner»³⁸⁸, skrev Turid Kleiva for *Kjerringråd* i 1984. Kleiva vektla at bladet ved siden av å komme i klammeri med store deler av kvinnebevegelsen, hadde også den «doble målsetjing» noe av skylden for at bladet gikk inn. «Å sameine ynsket om å vere eit kampskrift for ei stadig veksande, militant og ofte teoretisk debatterande kvinnerørsle med forsøket på å nå ut til nye kvinner med ei populær underholdingsform, må bli balansegang på stram line.»³⁸⁹

---

³⁸⁴ *Kjerringråd* 3-4/1983:4.

³⁸⁵ Lindtner 2014:29.

³⁸⁶ Lindtner 2014:18-29.

³⁸⁷ *Kjerringråd* 1/1984:3.

³⁸⁸ *Kjerringråd* 3/1984:40.

³⁸⁹ *Kjerringråd* 3/1984:40.

Kleiva kommenterer også *Sirenes* mordanklager, og støtter opp om *Kjerringråds* tidligere antydninger, dog mer brutalt, da hun skriver at «Men kanskje er det like god grunn for å kalle det sjølv mord»³⁹⁰ da hun mener bladet gikk inn som følge av manglende tidsaktualitet. Bladet hadde oppnådd suksess på 1970-tallet fordi de kunne tilby leserne sine kunnskaper man ikke ellers hadde tilgang på. «Det som ein i 1973 berre kunne skrive og lese om i *Sirene*, er no gangbart debattstoff i dei fleste offentlege og private fora.»³⁹¹ En lignende diagnose kan også gjelde for *Kjerringråd*.

Oppsummering

De store politiske kampene som hadde preget arbeidet i kvinnebevegelsen på 1970-tallet var vunnet, og *Kjerringråd* ser ut til å ha vansker med å finne nye tema å skrive om som kunne ha samme samlende effekten som f.eks. abortkampen hadde hatt. Tematiseringen fremstår derfor tidels tilfeldig og famlende i årene før bladet gikk inn i 1986. I tillegg virker kvinnepolitikk å ha blitt allmennkunnskap med små kontroverser, og kvinnebevegelsen oppnår derfor ikke den samme mediedekningen som tidligere. Samlingsambisjonene ble vanskelige å oppnå i politikkkfeltet, og da den politiske velgermassen gikk i en liberalistisk retning i begynnelsen av 1980-tallet (Kåre Willoch (H) overtok regjeringsmakten oktober 1981), fikk dette konsekvenser for *Kjerringråd*. Bladet hadde nære bånd til venstresiden av politikken, og det nye fokuset på individet fremfor fellesskapet stemte ikke overens med *Kjerringråds* egne politiske idealer.

Vekstvilkårene for tidsskrift og ukebladet var gode på 70-tallet, noe kvinnebevegelsen hadde nytt godt av. Da utviklingen av nye og mer effektive medier skjøt fart på 80-tallet klarte ikke *Kjerringråd* å følge etter. Bladet virker å motsette seg det nye mediebildets idealer, og fremholder stor sett den samme form og funksjon helt til siste slutt. Dette kan være en medvirkende faktor til at bladet går inn.

Det feministiske engasjementet i kvinnebevegelsen var dalende på 80-tallet, og det tyder på at mange av aktivistene som hadde vært aktive på 70-tallet beveget seg inn i andre embeter. Mange gikk videre i den offentlige politikken, men det utviklet seg også en vitenskapelig retning i kvinnebevegelsen. *Kjerringråd* må betraktes som en del av denne utviklingen.

---

³⁹⁰ *Kjerringråd* 3/1984:42.

³⁹¹ *Kjerringråd* 3/1984:42.

Mange hadde også mest sannsynlig blitt småbarnsforeldre og befant seg slik i en ny og annerledes livssituasjon.

Mannshatdebatten som hadde foregått i søsterbladet *Sirene* før de gikk inn i 1983, ble også et tema i *Kjerringråd*. I anledning *Sirenes* død publiserte *Kjerringråd* et nummer om vennskap, og argumenterte for at *Sirene* selv var skyld i sin egen død, da de ikke hadde vist tilstrekkelig lojalitet til bevegelsen. Igjen ser man at *Kjerringråd*, valgte å utestenge de stemmer som ikke innføyde seg, eller som ikke representerte den form for politisk ideologi som de selv etterstrebet.

Kap.7: Konklusjon

I oppgaven har jeg undersøkt hvordan *Kjerringråd – Kvinnepolitisk tidsskrift* i perioden 1975-1986 avgrenset og definerte sitt kvinnepolitiske arbeid. Analysen viser hvorfor og hvordan ulike kvinnepolitiske temaer ble tematisert og representert i bladet. På den måten har jeg kunnet spore den politiske utviklingen og de føringene som bladet ønsket for seg selv, og den nye kvinnebevegelsen.

Å synliggjøre og bevisstgjøre hvordan kvinner systematisk ble undertrykket i mannsamfunnet må betraktes som en av *Kjerringråds* fremste drivkrefter. Dette påvirket slik alle de kvinnepolitiske temaene redaksjonen tok opp. Redaksjonskollektivet var satt sammen av kvinner med ulik bakgrunn i akademia, og bladet hadde derfor et mer teoretisk utgangspunkt enn andre kvinneblader på markedet i samme periode. *Kjerringråd* mente at kunnskapsoverføring /synliggjøring ville føre til bevisstgjøring, og forhåpentligvis ville dette igjen føre til en politisk utvikling, der målet var reell kvinnefrigjøring. Likestillingspolitikk ble av den grunn møtt med irritasjon og skepsis, både i *Kjerringråd* og kvinnebevegelsen ellers. Kvinnen skulle ikke gjøres lik mannen, men frigjøres på hennes egne premisser. Bladet krevde dermed en feministisk revolusjon som sprengte tidligere kulturforståelser, og som frigjorde kvinnen fra den kapitalistiske- og patriarkalske tvangstrøyen. Gjennom å tematisere kropp og seksualitet utfordret *Kjerringråd* gamle intimitetsforståelser og kjønnsrollemønstre for å skape et utvidet politikkbegrep. Intimiteter måtte forskyves og utforskes, og kvinnene måtte gis muligheten til å ta regi over egen kropp. *Kjerringråd* argumenterte for mer tilgjengelig prevensjonsopplysning, for selvbestemt abort, og for å fjerne stigma og skam rundt fysisk, psykisk og seksualisert vold mot kvinner. Dette var politiske krav som det virker å ha vært stor enighet om på tvers av kvinnebevegelsens mange grener.

Tidsskriftet oppsto som en reaksjon på den nye kvinnebevegelsens manglende møteplass. Redaksjonen ønsket slik å produsere et blad som kunne fungere som en felles diskusjonsplattform for kvinnebevegelsens ulike stemmer. Her skulle ulike meninger møtes og brytes, og slik at man i fellesskap skulle komme frem til de beste kvinnepolitiske løsningene. De første hektiske oppstartsårene av kvinnebevegelsen var over, og det var ifølge *Kjerringråd* på tide at bevegelsen opptrådte mer samlet for å ha større politisk tyngde. En fragmentert bevegelse, var ifølge dem, en svak bevegelse. Det skulle likevel være rom for ulikheter, da disse kunne føre til nye ideer og vinklinger som man ellers kunne gått glipp av.

Det var dermed ikke bladets intensjon å skape en homogen bevegelse, men en mer samarbeidsvillig bevegelse.

Ifølge *Kjerringråd* måtte et slikt storfeministisk felleskap organiseres gjennom et anti-hierarkisk system (flat struktur). Tradisjonelle hierarkiske strukturer var et produkt av kapitalismen (mannssamfunnet) og dermed også kvinneundertrykkende, mente *Kjerringråd*. Gjennom sitt fokus på anti-autoritær organisering kom tidsskriftet til å skape en distanse til de organisasjonene eller gruppene i bevegelsen som ikke fulgte idealet om flat struktur. Dette kom spesielt til uttrykk under pornodebatten, hvor organisasjonen Kvinnefronten, som var kjent for å opprettholde en autoritært hierarkisk organisasjonsstruktur, møtte kraftig motstand i *Kjerringråd*. Det kan dermed argumenteres for at det oppsto et misforhold mellom *Kjerringråds* uttalte funksjon, der de hevdet å skulle representere «*hele* kvinnebevegelsen»³⁹², og det egentlige underliggende budskapet, hvor de likevel så ut til å fremme et bestemt politisk uttrykk og strategi fremfor et annet. Pornodebatten førte til at bladet for første gang tok til orde for å stenge en gitt organisasjon ute av bevegelsen. Artikler med et sterkt kritisk blikk mot Kvinnefronten fikk stor plass i bladet, og det var særlig organisasjonens tette bånd til det politiske partiet AKP-ml som skapte problemer. AKP-ml hadde som Kvinnefronten en strengt hierarkisk struktur, men i tillegg så *Kjerringråd* det som bekymringsfullt at et politisk parti skulle kunne åvirke det politiske arbeidet innad i bevegelsen. I deres søken etter å skape et storfeministisk fellesskap endte *Kjerringråd* opp med å utestenge dem som ikke ville tilpasse seg deres politiske ideal.

Der abortkampen hadde fungert samlende, og skapt flere samarbeidsprosjekter, ble pornokampen derimot splittende. Pornokampen og parolene rundt manglet et vitenskapelig preg, noe som ser ut til å skape stor irritasjon i *Kjerringråds* redaksjonskollektiv. Dette skilte seg ut fra den foregående abortkampen hvor faglige perspektiver og argumenter langt på vei hadde legitimert deres krav. *Kjerringråd* argumenterte for at kvinnebevegelsen under pornodebattene hadde fått et for puritansk uttrykk, og fremmet behovet for en mer vitenskapelig, frihetlig og mangfoldspreget debatt. AKP-mls krav om såkalt. demokratisk sentralisme fungerte kneblende på debatten, mente redaksjonen.

Det vitenskapelige aspektet ser ut til å være en gjentakende faktor i alle *Kjerringråds* ulike politiske tematiseringer. I *Kjerringråd* ble det teoretiske utgangspunktet et viktig virkemiddel

---

³⁹² *Kjerringråd* 2/1976:0.

for å motvirke kvinneundertrykking, men også for å bevise den. Mange av redaksjonsmedlemmene skrev hovedfagsoppgave med et kvinne-relatert tema, og deres interesse for den nyetablerte disiplinen kvinneforskning var derfor heller ikke usannsynlig. I *Kjerringråds* funksjonsperiode ble kvinnebevegelsen i stor grad kanalisert inn i to linjer; statsorganene/statsfeminismen og vitenskapsmiljøet. Kvinne- og kjønnsforskning ble et vitenskapelig felt. Debatten mellom den etablerte kvinnehistorikeren Ida Blom og hovedfagstudenten i historie Kari Melby (også redaksjonsmedlem i *Kjerringråd*) utmerker seg spesielt innenfor vitenskapsfeltet fordi Melby og Blom så ut til å representere to ulike retninger innenfor historiefaget. For Blom var det viktig at kvinnehistorisk forskning skulle bygge på den samme «metodikk som all annen historisk forskning»³⁹³, og på den måten gjøre disiplinen til en integrert del av den øvrige historievitenskapen. Det var ifølge henne ikke nødvendig å endre forskningsmetodikken så lenge forskningsobjekt og problemstilling var kvinneorientert. Kari Melby ble derimot representant for den gruppen som mente at kvinner på grunn av sitt kjønn og erfaringsgrunnlag innehadde en egen kvinnekultur, og at forskning både av og for kvinner derfor måtte baseres rundt dette, også metodisk. Melby, som var nyutdannet og uten instituttstilknytning, kritiserte Blom for å være for tro mot faderhuset. For Ida Blom, som lenge hadde vært eneste kvinne i fast stilling som arbeidet med kvinne- og kjønns historie ved UiB, må det derimot ha vært et poeng å opprettholde en god kommunikasjon med sine fagfellemenn, og heller søke å integrere den nye disiplinen kvinnehistorie i det øvrige fagmiljøet. *Kjerringråd* la også klare føringer for at kontakten og samarbeidet mellom kvinneforskerne og kvinnebevegelsen måtte bli tette, da redaksjonen så en helt klar sammenheng mellom kvinneforskning og kvinnefrigjøring. Det ene forutsatte det andre, i den forstand at de var hverandres verktøy. Kvinneforskning kunne være et av de viktigste, hvis ikke *det* viktigste verktøyet for å gjennomføre reell kvinnefrihet, på samme måte ville også kvinnefrigjøring føre til et voksende behov og sult etter mer kvinneforskning. Ved å forene forskning og kvinnebevegelse, ville man skape en sterkere og mer samlet bevegelse, som var et av bladets største mål.

Samlingsambisjonene ble etter hvert vanskeligere å oppnå i politikfeltet. *Kjerringråd* hadde siden oppstarten hatt nære bånd til venstresiden av den politiske aksene, men da den politiske velgermassen gikk i en liberalistisk retning i begynnelsen av 1980-tallet (Kåre Willoch (H) overtok regjeringsmakten oktober 1981), fikk dette konsekvenser for *Kjerringråd*. Tidsskriftet

---

³⁹³ Blom 1977:14.

fremholdt venstresidens og 70-tallets idealer, om dugnadsarbeid og fellesskap, dette til tross for at det nye politiske fokuset på individet så ut til å ta over. Engasjementet som hadde preget det feministiske arbeidet på 70-tallet, så ut til å svinne bort, og bevegelsen mistet medlemmer. De store politiske kampene som hadde preget kvinnebevegelsens første leveår var vunnet, og kvinnepolitikk var blitt allemannseie. *Kjerringråd* ser dermed ut til å streve med å finne nye og samlende temaer å skrive om, og ut over 80-tallet kan den tematiske vinklingen i bladet beskrives som fragmentert og tildelt tilfeldig. I tillegg hadde mediebildet forandret seg enormt siden oppstarten, men *Kjerringråd* ble ikke med på moderniseringsbølgen. Man kan derfor også hevde at bladet ble både utdatert og umoderne i form og uttrykk.

Da søsterbladet *Sirene* gikk inn i 1983, hadde *Sirene*-kvinnene beskyldt kvinnebevegelsen for å ha gitt bladet dødsstøtet. *Sirene*-kvinnene hadde i sine siste utgivelser beskyldt deler av kvinnebevegelsen for å ha en mannshatsk fremtoning, og for å ha en for konsensusorientert politikk. Beskyldningene førte til et møte mellom *Sirene*-redaksjonens to medlemmer mot øvrige 30 andre medlemmer av kvinnebevegelsen. Under møtet ble redaksjonsmedlemmene i *Sirene* anklaget for å ikke lenger fremme kvinnebevegelsens standpunkter, og at flere innenfor bevegelsen derfor var bekymret for måten bladet fremstilte kvinnesaken på. Fordi *Sirene* av mange kunne oppfattes som et talerør for kvinnebevegelsen, mente de oppmøtte representantene fra kvinnebevegelsen at det kunne oppstå uheldige misforståelser eller forvekslinger mellom *deres* meningsinnhold og *Sirenes*. Kort tid etter annonserte *Sirene* sin egen dødserklæring, og la ned produksjonen. *Kjerringråd*, publiserte i den anledning et nummer som omhandlet vennskap, og argumenterte for at *Sirene* selv var skyld i sin egen død, da de ikke hadde vist tilstrekkelig lojalitet til bevegelsen. Igjen ser man at *Kjerringråd*, valgte å utestenge de stemmer som ikke innføyde seg, eller som ikke representerte den form for politisk ideologi som de selv etterstrebet.

Siden starten hadde alt arbeidet i redaksjonen blitt gjort på dugnad og etter elleve år gikk *Kjerringråd* inn. Ettersom det reklameres for en kommende utgave i det som ble bladets siste og eneste utgivelse i 1986, virker det ikke å være en planlagt avgang. Salgstallene hadde siden slutten av 70-tallet vært synkende, og etter flere år med gratisarbeid og ekstrainsats kan det tenkes at redaksjonsmedlemmene var både trette og sulten på nye utfordringer. Mange av dem hadde nok kommet inn i redaksjonen som studenter på 70-tallet, og var nå i en annen livssituasjon med flere og annerledes forpliktelser.

Litteratur

Aasen, Elisabeth (2007): *Kvinnebevegelsen som endret offisiell politikk og personlig ståsted*.

I: Blom (2007): *Vi var med- kvinnekamp i Bergen på 1970-tallet*. Bergen. Bodoni Forlag, Bergen Kvinnesaksforening.

Andresen, Astri et.al. (2012): *Å Gripe Fortida. Innføring i historisk forståing og metode*. Oslo. Det Norske Samlaget.

Arneil, Barbara (1999): *Politics and Feminism*. Oxford. Blackwell Publishers. Landes, og

Joan B. (1998): Introduction. Landes, Joan B. (red.): *feminism, the Public and Private*.

Oxford. Oxford University Press.

Arkivportalen (ikke oppgitt publiseringsdato): *Likestillingsrådet – Historikk*. Elektronisk ressurs. [sist nedlastet 10.05.2017]:

<http://www.arkivportalen.no/side/aktor/detaljer?aktorId=no-a1450-01000001400658>

Bang, Åse (1973): *Hva bråker de for?: en bok av og for kvinner*. Oslo. Pax Forlag AS.

Blazevic, Dunja (2015): *Jakten på et fagfelt. Den skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriens fremvekst i skjæringsfeltet mellom historieforskning og kvinne- og kjønnsforskning*.

Philosophiae doctor (ph.d.) University of Bergen, Norway.

Blom Ida og Gro Hagemann (1977): *Kvinner selv. Sju bidrag til norsk kvinnehistorie*, Oslo/Gjøvik: H.Aschehoug & CO. (W.NYGAARD).

Blom, Ida (1995): *Women's History. I: W.H. Hubbard a.o.(eds.): Making a Historical Culture. Historiography in Norway*. Oslo, Copenhagen-Stockhold-Boston.

Blom, Ida og Elvbakken Tove (2001): *Linjer i norsk abortlovgivning og abortpolitikk*.

Tidsskrift for Velferdsforskning – vol4 – Nr.1.

Blom Ida (2010): *Brudd og kontinuitet. Fra 1950 mot årtusenskiftet*. I Blom, Ida og Sogner, Sølvi (red.): *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Blom et.al. (2010): *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*.J.W. Cappelen Forlag AS.

Blom, Ida (1980): *Barnebegrensning. Synd eller sunn fornuft?* Oslo: Universitetsforlaget.

Danielsen, Hilde et.al. (2013): *Da det personlige ble politisk. Den nye kvinne- og mannsbevegelsen på 1970-tallet*. Oslo. Scandinavian Academic Press/ Spartacus forlag AS.

Danielsen, Hilde et.al. (2015): *Norsk likestillingshistorie*. Bergen. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Enger, Torill (2003): *Pornokampen i Norge på 1970-tallet*. Elektronisk ressurs. [Sist nedlastet 10.05.2017]: http://www.kampdager.no/arkiv/porno/anti_pornokampen.html

Eriksen et.al. (2003): *Et lite land i verden*. Bind 6 i Norsk Idehistorie, Aschehaug. Oslo.

Faludi, Susan (1991): *Backlash: The Undeclared War Against American Women*. Crown Publishers, Inc., New York.

Flatseth, Merethe (2010): *Abortpolitikkenes førende forestillinger om kvinner*. I: *Tidsskrift for kjønnsforskning*. Ågang 34 / Nr.2 /2010/ 92-108/ISSN 0890-6341. Universitetsforlaget.

Fløystad, Ingeborg (1990): *Kvinnehistorie i Norge. En bibliografi*. Historisk Tidsskrift.

Førde, Kristin (2010): *100 år med kvinnedagen*. Elektronisk ressurs. [Sist nedlastet 10.05.2017]: <http://kjonnsforskning.no/nb/2010/03/100-ar-med-kvinnedag>

Gripsrud, Jostein (1999): *Ukepressens kulturelle og samfunnsmessige betydning*. En utredning for Foreningen for Norsk Ukepresse.

Grønlie, Tore (red.) (2005): *Forvaltning for politikk – norsk forvaltningspolitikk etter 1945*. Bergen. Fagbokforlaget.

Gulli, Brita (2003): *Nyfeministene*. Elektronisk ressurs. [sist nedlastet 10.05.2017]: <http://www.kampdager.no/arkiv/organisering/nyfeministene/>

Gulli, Brita (2007): *Gjenerobring av kvinnekroppen*. Elektronisk ressurs. [sist nedlastet 10.05.2017]: <http://kjonnsforskning.no/nb/brita-m-gulli-gjenerobring-av-kvinnekroppen>

Haavet, Inger Elisabeth (2009): *Nyskaping og fellesskap – kjønnshistoriens historie sett gjennom de nordiske kvinnehistorikermøtene*. Elektronisk ressurs. [Sist nedlastet 10.05.2017]: <https://www.idunn.no/tfk/2009/01-02/art08>

- Hagemann, Gro (2003): *Feminisme og historieskriving. Inntrykk fra en reise*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Hall Stuart (1997): *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: SAGE in association with The Open University.
- Haukaa Runa (1982): *Bak slagordene: Den nye kvinnebevegelsen i Norge*. Oslo. Pax Forlag.
- Hellesund, Tone (2013): *Intimiteter i forandring – om hvordan den nye norske kvinnebevegelsen satte intimitet på dagsorden*. I: Danielsen [red.] (2013): *Da det personlige ble politisk. Den nye kvinne- og mannsbevegelsen på 1970-tallet*. Oslo. Scandinavian Academic Press / Spartacus forlag.
- Hernes, Helga (1987): *Welfare State and Women Power – Essay in State Feminisme*. Oslo, Norwegian University Press.
- Hernes, Helga (1982): *Staten – Kvinner ingen adgang*. Oslo – Bergen – Stavanger – Tromsø, Universitetsforlaget.
- Holter, Harriet et.al (1996): *Hun og han - Kjønn i forskning og politikk*. Oslo. Pax Forlag AS
- Kilden (mangler forfatter) (2003): *Kvinnefronten*. Elektronisk ressurs. [sist nedlastet 10.05.2017]: <http://www.kampdager.no/arkiv/organisering/kvinnefronten/>
- Koselleck Reinhart (2004): *Futures Past on the Semantics of Historical Time*. New York. Columbia University Press. Elektronisk ressurs [sist nedlastet 14.05.2016]: <http://site.ebrary.com/lib/bergen/reader.action?docID=10183369>
- K. Vinde (1975): *Kvinde, kend din krop – en håndbog*. Tiderne skifter/forfatterne, Lakener Boktrykk, København.
- Larsen, Eirinn (2011): *Jubileumshistorie nedenfra. UiO og nye studentgrupper*. Anker, Peder (red.): *universitetet i Oslo. Samtidshistoriske perspektiver*. Oslo: Unipub.
- Lindtner, Synnøve (2010): *Da feminismen ble for upolitisk*. I *Nytt Norsk Tidsskrift* Årg.27 Nr.4. Universitetsforlaget.
- Lindtner, Synnøve (2014): *Som en frisk pust gjennom stuen. Kvinnebladet Sirene (1973-1983) og det utvidete politikkbegrepet*. Philosophiae doctor (ph.d.) University of Bergen, Norway.

- Lindtner, Synnøve (2015): *Nyfeministene – bevisstgjøring og mediesensasjoner*. Elektronisk ressurs [sist nedlastet 10.05.2017] <http://www.norgeshistorie.no/oljealder-og-overflod/artikler/1935-nyfeministene.html>
- Lorentzen, Håkon et.al. (2011): *Den norske dugnaden – historie, kultur og fellesskap*. Kristiansand. Høyskoleforlaget – Norwegian Academic Press.
- Lønnå, Elisabeth (2017): *Kvinnefronten*. Elektronisk ressurs. [sist nedlastet 10.05.2017]: <https://snl.no/Kvinnefronten>
- Lønnå, Elisabeth (2017): *Brød og roser*. Elektronisk ressurs. [sist nedlastet 10.05.2017]: https://snl.no/Br%C3%B8d_og_roser
- Melby, Kari (2005): *Husmortid*, Del IV.I:I. Blom og S. Sogner (red.) *Med kjønnsperspektiv på norsk historie*. Oslo, Cappelen.
- Melby Kari (1996): *Norsk kvinnehistorie 1975-1995; Kjønnets endrede vitenskapelige status*. Historisk tidsskrift ISSN 0018-263x.
- Melve, Leidulf (2010): *HISTORIE. Historieskriving fra antikken til i dag*. Oslo: Dreyers Forlag.
- Nagel, Anne Hilde (1995): *Politisering av kjønn – et historisk perspektiv*. I: Nina C. Raum (red.): *Kjønn og politikk*. Oslo, Tano.
- Oftung, K. et.al. (1994): *Menns bilder og bilder av menn – en debattbok om menn og likestilling*. Oslo, Likestillingsrådet.
- Ottosen, Rune, Lars Ove Røssland og Helge Østbye (2002): *Norsk pressehistorie*. Samlaget, Oslo.
- Pedersen, Beate Tove m.fl. ((1994): *Backlash i Norge? Rapport fra en konferanse om kvinner i 90-åra*. Arbeidsnotat 1/94. Sekretariatet for kvinneforskning i Norges forskningsråd, Likestillingsrådet og Senter for kvinneforskning v/universitetet i Oslo.
- Rusta, Unni (2007): *Kampen mot pornografi på 1970-tallet*. Elektronisk ressurs. [Sist nedlastet 10.05.2017]: <http://kjonnsforskning.no/nb/unni-rustad-kampen-mot-pornografi-pa-1970-tallet>
- Rokkan, Stein (1970): *Citizens, Elections, Parties*. Oslo, Universitetsforlaget.

Skinner Quentin (2002): *Visions of Politics. Volume 1. Regarding Method*. Cambridge.

Stugu, Svein Ola (2012): *Norsk historie – etter 1905*. Oslo, Det Norske Samlaget.

Wiestad, Else (red.) (1994): *De store hundreårsbølgene: kjønnsdebatten gjennom 300 år*. Oslo. Emilia.

Ås, Berit (1982): *Tilbakeblikk og sideblikk på begrepet kvinnekultur*. I: Haukaa, Hoel & Haavind (red.): *Kvinneforskning: Bidrag til samfunnsteori*. Universitetsforlaget, Oslo.

Kilder

A-magasinet nr.8, 22.2 – 1975:12-14.

Kjerringråd 1/1975 «Alt hva mødrene har kjempet»

Kjerringråd 2/1975 «Kvinner og litteraturen»

Kjerringråd 3/1975 «Organisering»

Kjerringråd 4/1975 «Kampen om jobbene»

Kjerringråd 1/1976 «Ulønna arbeid»

Kjerringråd 2/1976 «Elsker, elsker ikke»

Kjerringråd 3/1976 «Vi vil ha kroppene våre tilbake. Et nummer om kvinner og helse»

Kjerringråd 4/1976 «Vi er alle langer. Et nummer om kriminalitet og vold»

Kjerringråd 1/1977 «Kvinnepolitikk i fagbevegelsen»

Kjerringråd 2/1977 «Trygghet og eller frigjøring? Et nummer om bygdesamfunnet»

Kjerringråd 3/1977 «Makt og avmakt – ansikt til ansikt»

Kjerringråd 4/1977 «Lesbisk kamp»

Kjerringråd 1/1978 «Kvinner – til kamp. Opprør og motstand i ulike land»

Kjerringråd 2/1978 «Porno – nor for oss?»

Kjerringråd 3/1978 «Kultur eller ukultur»

Kjerringråd 4/1978 «Kvinner og barn – knus patriarkatet!»

Kjerringråd 1/1979 «Hva er kvinneforskning?»

Kjerringråd 2/1979 «Psykitriarki - psykisk vold mot kvinner»

Kjerringråd 3/1979 «Kvinner skriver»

Kjerringråd 4/1979 «Hvordan vinner vi freden?»

Kjerringråd 1/1980 «Massemedia, solid bakgrunn for manns meninger»

Kjerringråd 2/1980 «Okkultisme»

Kjerringråd 3/1980 «Kvinner i eller ut av industrien»

Kjerringråd 4/1980 «Kjønnskvolter, kvinnekvolter»

Kjerringråd 1/1981 «Kvinnekamp i 80-åra»

Kjerringråd 2/1981 «Den nye likestillingspolitikken»

Kjerringråd 3/1981 «Feministisk pedagogikk»

Kjerringråd 4/1981 «Innvandrerkvinner»

Kjerringråd 1/1982 «Kvinnestrek i mange land»

Kjerringråd 2/1982 «Kvinneundertrykking i radikale bevegelser»

Kjerringråd 3-4/1982 «Seksuell vold»

Kjerringråd 1/1983 «Heksebygg. Om kvinner og arkitektur»

Kjerringråd 2/1983 «Kvinner i litteratur og fotokunst»

Kjerringråd 3-4/1983 «Kvinner og idrett»

Kjerringråd 1/1984 «Venninner»

Kjerringråd 2/1984 «Visjoner»

Kjerringråd 3/1984 «Kvinner på trykk»

Kjerringråd 1-2/1985 «Idealiser»

Kjerringråd 3/1985 «Japan og Egypt – Mellom Øst og Vest»

Kjerringråd 4/1985 «Kvinner til topps»

Kjerringråd 1/1986 «Perspektiv»

Sirene 1/1973

Sirene 3/1983

Sirene 5/1985

